

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

VOX PHILOLOGI

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

МАРІУПОЛЬ - 2014

УДК 81'1(066)
ББК 80

Vox philologi. Збірник наукових статей. Випуск 3 / за заг. ред. к. філол.н. Назаренко Н.І. - Маріуполь: МДУ, 2014. - 126 с.

Рецензенти: Попова Г.В., к.філол.н., доцент кафедри світової літератури і класичної філології Донецького національного університету;
Павленко О.Г., к.філол.н., доцент кафедри англійської мови Маріупольського державного університету

Рекомендовано до друку вченою радою факультету іноземних мов МДУ, протокол № 3 від 03.12.2014 р.

Збірник містить наукові статті викладачів англійської філології МДУ, присвячені сучасним проблемам і перспективам у галузях мовознавства, літературознавства, лінгводидактики та методики викладання англійської мови.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та магістрантам, які досліджують проблеми філології.

УДК 81'1(066)
ББК 80

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори.

© Маріупольський державний університет 2014
© Факультет іноземних мов 2014
© Автори статей 2014

ЗМІСТ

1.	Бумбур Ю.М. Этнокультурные стереотипы как репрезентация национального характера	4
2.	Левченко А.В. Виникнення філологічної герменевтики та періодизація її розвитку	17
3.	Михайліченко Л.Л. Организация обучения анализу и интерпретации англоязычной поэзии на начальном этапе	28
4.	Назаренко Н.І. Релігійна тематика у ранніх творах Джордж Еліот	33
5.	Олійник С.В. Особливості вербалізації концептосфер «Людина» і «Оточення людини» оцінними фразеологічними субстантивами англійської мови: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти	42
6.	Пефтієва О.Ф. Concept social status verbalized with figurative nouns denoting a person in English	55
7.	Румянцева Г. Експерименти на рівні змісту та форми в американській літературі 50-60-х рр. ХХ століття	63
8.	Рыба И. Авторское видение национального характера европейца в романах Г. Джеймса «Женский портрет» и «Американец»	74
9.	Рибалка І.С. Слід Борхеса в «Імені рози»	82
10.	Смоляков М. Образ чужого у романі Д. Стейнбека «Зима тривоги нашої»	90
11.	Стьопін М.Г. Розвиток пізнавального інтересу студентів в процесі дистанційного навчання	101
12.	Сухіна А.В. Морфологічні причини трансформації частин мови	107
13.	Федорова Ю.Г. Підходи до вивчення інноваційних одиниць в американському газетному дискурсі	121

Этнокультурные стереотипы как репрезентация национального характера

Данное исследование выполнено в русле имагологии и посвящено рассмотрению понятий «стереотип», «национальный стереотип», «этнокультурный стереотип» и выявлению функционирования этих понятий как в массовом сознании, так и в литературе. В статье дается определение ключевых понятий имагологии как гуманитарной дисциплины, рассматривается механизм формирования национальных стереотипов, объясняются причины их изменения. Рассматривается структура национального стереотипа. На материале художественной литературы как текстовой репрезентации этнокультурных стереотипов рассматриваются разновидности этнообразов, причины возникновения таких явлений как ксенофобия и ксенофилия. Также объясняются причины, по которым национальные стереотипы прежде и наиболее эффективно формулируются, увековечиваются и распространяются в поле художественного вымысла и литературы.

Ключевые слова: *имагология, стереотип, национальный стереотип, этнообраз.*

Вопросы отношения к «чужому» характеру, менталитету, культуре волновали человечество на протяжении всей его истории. Об этом свидетельствуют фольклор и художественная литература разных народов. В основе стереотипизации лежит исторический опыт народа – опыт взаимодействия с той или иной нацией. Фактором, побуждающим к познанию и оценке всякого «чужого», «другой» культуры, часто является удивление перед непривычным, незнакомым. В условиях глобализации культуры вопрос о путях возникновения стереотипных представлений о «чужестранце», представителе той или иной нации, и о трансформации этих стереотипов – истинных и ложных – в массовом сознании стоит очень остро.

Целью нашего исследования является рассмотрение понятий «стереотип», «национальный стереотип», «этнокультурный стереотип» и

выявление специфики функционирования этих понятий как в массовом сознании, так и в литературе.

Исследователи обратили внимание, что на уровне бытового мышления индивидуальная и коллективная психика имеет свойство создавать стереотипы – привычные устойчивые представления о различных сферах жизни, в том числе и межнациональных отношений. О немцах обычно говорят, что они аккуратны и пунктуальны, испанцев считают гордыми и горячими, а французов влюбчивыми и легкомысленными. Фраза «типичный немец» или «типичный француз» понятна собеседникам и не требует дополнительных пояснений, так как основывается на стереотипах, которые приписывают тому или другому этносу определенный набор характерных черт.

На этих условных этнических атрибутах основано много анекдотов, шуток, историй, от них отталкивается немало литературных этнообразов, используя стереотипный материал для создания определенного эстетического эффекта. Например, в «Энеиде» Ивана Котляревского с помощью стереотипных представлений выстроена комическая модель тогдашней многонациональной Европы в виде острова Цирцеи, на котором эта волшебница превращает пришельцев на животных в соответствии с этническим происхождением: трудолюбивого хохла – в вола, упрямого шляхтича – в барана, бородатого русского – в козу, хитрого пруса – в лисицу, выдрессированного австрийца – в журавля, артистичного итальянца – в обезьяну, воинствующего француза – в собаку и т. д. [1, с. 358].

В социальных науках стереотип рассматривается как совокупность устойчивых упрощенных обобщений о группе индивидуумов, позволяющих распределять членов группы по категориям и воспринимать их глобально, согласно этим ожиданиям. Стереотипы строятся на основе недостаточной информации, на ограниченном личном опыте индивида и поэтому часто бывают ложными. Как правило, стереотипы трактуются как обобщения, основанные на случайных наблюдениях и крайне

необходимы в освоении действительности, поскольку в обыденной жизни мы все оперируем стереотипами. Этимологически слово стереотип означало в греческом языке «твердый», «затвердевший», «неподвижный». Само слово «стереотип» было введено в научный обиход в «европейском» контексте американским журналистом, политологом У. Липпманом как сильное социокультурное и идеологическое понятие в 1922 г. и трактуется как «мыслительный образ».

У. Липпман считал, что стереотипы – это упорядоченные, схематичные детерминированные культурой «картинки мира» в голове человека, которые экономят его усилия при восприятии сложных объектов мира. Во-первых, стереотип по Липпману – это всегда редуцированный образ реальности, поскольку только благодаря редукции он открывает возможность справиться со слишком сложной для отдельного человека реальностью. Во-вторых, стереотип (в применении к социальной реальности) содержит, как правило, оценочный момент, так как он является не просто констатацией факта, а ориентиром, указывающим в определенном направлении. Таким образом, редуцированность и оценочность стереотипа породили стремление к освобождению от стереотипов [2, с. 109].

Хотя стереотипы являются упрощенными образами, они неизбежны. Ведь, как заметил Джоел Лирсен, мы как частные лица знаем преимущественно иностранные культуры не напрямую, а по их репутации, сложившейся общественной мысли о них, их оценке. Можно иметь «образ» определенного национального характера, даже никогда не общаясь лично с ни одним представителем этого этноса, не прочитав ни «их» книг и не видя ни одного фильма.

Исследователь В. Земсков дает следующее определение: «Стереотип – средство формирования картины мира других, древний средство имагологического культуротворчества. Механизм формирования стереотипа заключается в редукции, упрощении, схематизации прототипа, его сведении

к категорическому шаблону. Это первичная имагологическая форма, которая может служить для построения имиджей и образов [3].

Национальный стереотип – это посредник между нами и другими культурами, их неполноценный эквивалент, своеобразный отличительный знак, который имеет очень условную связь с теми реалиями, которые в этнопсихологии называют национальным характером. На стадии своего начального формирования он может закреплять какие-то результаты познания, но потом, абсолютизируя эти относительные результаты, препятствует познанию и может деформировать человеческое сознание и человеческие отношения [1, с. 359].

Такие устойчивые представления формируются и эволюционируют на протяжении длительного исторического процесса межнационального и межкультурного общения, когда этническое «Мы» самоидентифицируется, сопоставляя себя с другими этносами. Со временем национальные стереотипы превращаются в упрощенные трюизмы, неоправданные обобщения или и шовинистические предубеждения.

Встречаясь с представителями других народов и культур, человек обычно проявляет естественную склонность воспринимать их поведение с позиций своей культуры, «мерить на свой аршин». Чаще всего непонимание чужого языка, символики жестов, мимики и других элементов поведения ведет к искаженному истолкованию смысла их действий, что порождает такие негативные чувства, как настороженность, презрение, враждебность. В связи с этим, реальным выходом из негативных ситуаций являются стереотипы, которые становятся своего рода подсказками, помогающими сформировать суждения, предположения и оценки других людей [2, с. 110].

Как отмечает Д. Лирсен, имагология, работая, как она это делает, в первую очередь на основе литературных репрезентаций, непрерывно обеспечивает доказательства того, что национальные стереотипы прежде и наиболее эффективно формулируются, увековечиваются и распространяются

в поле художественного вымысла и литературы. Литературная история Европы древняя и богатая, и в ней можно без проблем разыскать (и сопоставить с историей социальных процессов и принятия политических решений) такие вечные темы, как происхождение и распространение подходов и менталитетов.

Более того, текст является единственным длительным, непрерывным и объемным доказательством того, что образы работают, приобретают эффективность в культурно-коммуникативном поле в первую очередь из-за их интертекстуальной тропичности. Эти тропы, общие истины становятся известными посредством повторения и взаимного сходства, и в каждом случае это означает, что где бы мы не сталкивались с отдельными примерами национальных характеристик, основная ссылка должна даваться не на эмпирическую реальность, а на интертекст, референтную группу или другие соответствующие текстовые аспекты. Иными словами, литературная история однозначно свидетельствует о том, что национальные символы – дело обобщений и слухов, а не эмпирических наблюдений или отображений объективных фактов [4, с. 369].

В-третьих, литературные источники, в зависимости от их каноничности, имеют давнюю историю использования и актуальности. Представление о немецком характере могут входить в школьные учебники, журналистские материалы, культурную критику и правительственные отчеты, а такие романы, как «Верноподданный» Генриха Манна (1918) или «Трое на велосипедах» Джерома К. Джерома (1900) пережили другие источники. По аналогичным причинам канонический текст, например, «Венецианский купец» В. Шекспира, в котором действует такой персонаж, как Шейлок, может не только свидетельствовать об отношении к евреям в момент его написания, но и, учитывая давнюю историю рецепции, представляет собой интересный опыт изменения отношений в последующие века.

В-четвертых, есть основания считать, по крайней мере рассматривать это как рабочую гипотезу, что литература (как и новые формы искусства, основанные на поэтическом и художественном нарративе, вроде кино или комиксов) является особенно плодотворным жанром с точки зрения распространения стереотипов, так как она часто выходит из предпосылки «приостановке недоверия» и определенной (хотя эстетической) оценки среди читательской аудитории [4, с. 369 – 370].

Имагология исходит из того, что степень правдивости таких общих мест не является необходимым предметом научного рассмотрения. Ученые, наоборот, скептически относятся к их объективности и информационной ценности, подчеркивая негативную роль, которую на протяжении европейской истории сыграли предвзятые «образы» в отношениях с «низшими» аборигенами в колониях, этническими меньшинствами (евреями, цыганами). Дж. Лирсен провел такую параллель: имагология исследует национальные стереотипы так, как историки изучают ведьмовство: предмет их исследования – вера в то, что некоторые люди наделены ведьмовской силой, и исторические последствия этой веры. При изучении национальных стереотипов имагология интересуется не вопросом «Эта репутация правдива?», а вопросом «Как она становится признаваемой?». Это означает, что этнообраз трактуют не как носителя информации о действительности, а как свойство его контекста. Когда читаем, что британцы – индивидуалисты, не задается вопросом: правда ли это?, а ставим вопрос о контексте: кто это говорит? К какой аудитории обращается автор? почему автору важно обратить на это внимание? каковы политические обстоятельства времени, когда этот текст был написан? как автор пытается убедить читателя в значимости своего заявления? как этот образ британского характера приспособлен к тексту как целостности, и каков жанр этого текста: эссе, новелла, поэма?

Попытка ответить на следующие вопросы в дискурсивной плоскости ведет к ряду открытий. Выяснилось, в частности, что тексты, касающиеся национального характера, доверяют не непосредственному наблюдению

действительности, а уже существующей репутации: часто цитируются или упоминаются предыдущие авторы, которые, в свою очередь, зависят от еще более древних источников. Иными словами, референциальный процесс в национальных стереотипах происходит не между текстом и реальностью, а между текстом и текстом. Национальные стереотипы – это интертекстуальные конструкты, унаследованные от предыдущей текстуальной традиции, которые полностью затеняют непосредственное восприятие действительности.

Как текстуальная традиция репрезентация национальных характеров подчиняется законам, которые полностью независимы от политической и социальной реальности. Дж. Лирсен привел список некоторых устойчивых структурных сходств, которые можно найти в таких репрезентациях разных стран: север является более практичным, деловитым, прозаичным, индивидуалистичным и свободолюбивым, чем юг этой же страны, который более идиллический, беззаботный, но менее надежный или деловой; периферия определенной территории более традиционная, вневременная, отсталая, «естественная», а центр более космополитичный, современный, прогрессивный, «культурный»; национальные стереотипы всегда противоречивы: их характерные атрибуты содержат собственные оппозиции. Так, французы являются строгими, рациональными, невозмутимыми (тип: Жискард д'Эстен), а также вспыльчивыми, порывистыми, страстными (тип: Луи де Фюнес); англичане – любят чай, уважительные, с твердым характером (тип: мисс Марпл или Филиас Фог) и одновременно – нонконформисты и раздражительные (тип: Уинстон Черчилль, Джон Буль); немцы – храбрые защитники терпимости и свободы, а еще – скучные буржуа, увлеченные мытьем окон ... Клише «страна контрастов» можно приложить к любой стране [1, с. 359 – 360].

Притом, по наблюдению Дж. Лирсена, стереотипы могут быть положительными или отрицательными в зависимости от политических обстоятельств и позиции автора: страны, представляющих угрозу в

политической или экономической конкуренции, описываются в негативном освещении, что вызывает ксенофобию, а страны, которые не представляют никакой угрозы, изображаются в привлекательном свете, что порождает экзотизм и ксенофилию.

Поэтому с изменением политических обстоятельств может меняться образ страны. Скажем, когда Испания стала менее властной, ее образ начал меняться к привлекательной экзотике от герцога Альбы и инквизиции до «Кармен», серенад, фламенко, боев быков и кастаньет. И наоборот – когда Германия развилась в XIX в. в индустриальную империалистическую силу, ее образ изменился от родины романтических поэтов и музыкантов (Шуберт, Эйхендорф) до родины прусских офицеров и безумных ученых. Сосредоточившись в своей книге «Французские писатели и немецкий мираж. 1800 – 1940» на изучении образа «иностранца», «Иного» и «Чужих» в литературе, Жан-Мари Карре выяснил, что французская германофилия, которую во французской литературе на рассвете романтизма начала мадам де Сталь, изменилась на германофобию после франко-прусской войны 1870 – 1871 гг. Поэтому Ж. Карре назвал такие образы «миражами».

Таким образом, образ меняется не потому, что меняется приписываемый определенной нации характер, а потому, что меняется отношение к стране. Это означает, по Г. Дизеринку, что гетеро- и автообраз своеобразно взаимосвязаны: каждый «образ другой страны» имеет основания в образе собственной страны, независимо от того, декларируется ли это открыто или существует латентно. В формулировке Дж. Лирсена, автообраз включен в изображение другой культуры как неизбежная мера субъективности, является основным отличием «образа» от объективной информации. Восторженные или осуждающие оценки иностранных авторов, их ошибочные представления о чужой стране, умышленные или произвольные искажения ее образа составляют, как утверждает Д. Наливайко, субъективный элемент, характеризующий прежде всего реципиента, т.е. создателя образа Другого, и является существенной

структурной частью этого образа. Отсюда вытекает необходимость дискурсивного подхода: имагология должна изучать не только изображенную иностранную страну, но и контекст изображения, позицию автора [1, с. 360 – 361].

Изменения стереотипов происходят редко, медленно и тяжело. Они редко проявляются на поведенческом уровне при отсутствии явной враждебности между группами, но играют доминирующую роль в реальном поведении индивидов, доходя до откровенной враждебности при обострении отношений.

Как мы уже отметили, этнообразы, обозначенные неудержимым восторгом перед экзотической страной и окутанные дымкой тоскливой мечты и творческой фантазии, Ж. Карре называл миражами. Например, впечатляющий мечтательный образ Украины, в котором исторически узнаваемое смешано с творческой выдумкой, создали представители польского романтизма. Несмотря на использование украинского фольклора и мотивов украинской истории, в творчестве Северина Гоцинского, Юзефа-Богдана Залесского и других представителей «украинской школы» можно проследить необычное, значительно отличающееся от украинского романтического автообраза, экзотическое видение Украины.

Такие же образы-миражи существовали в других национальных литературах эпохи Романтизма: восторженное восприятие Франции, француза и французской культуры в русской литературе, немецкий мираж – во французском литературе, большой интерес к Скандинавии в Англии, поэтизация Италии в творчестве Гете и т.д. Во французской литературе открывателем (и одновременно творцом) экзотического немецкого мира была мадам де Сталь, певцом Славящины – Проспер Мериме (сборник «Гузла», стилизованный под сербские народные песни), разведчиком «итальянского характера» – Стендаль («Ванина Ванини», «Пармская обитель»).

Другой тип литературного этнообраза – собирательный образ, который вырисовывается как символ нации, воплощает в тех или иных пропорциях как положительные ее черты, так и определенные недостатки. Бесспорно, образ пришельца – представителя другой нации – в воображении соседей может меняться: в нем в тот или иной период преобладают те или иные черты. Так, в представлении французов немецкий национальный тип со второй половины XVII в. к середине XIX в. ассоциировался с человеком высокой духовной культуры. Однако с началом немецко-французской войны 1870 этот стереотип дополнен другим – милитаристским, воплощением которого не были Шиллер, Гете и Бетховен, а Бисмарк. А что уж говорить о периоде Второй мировой войны, когда «раздвоение» Германии в глазах многих еще больше усилилось: традиция культуры, с одной стороны, и нацизм, Гитлер – с другой [1, с. 368 – 369].

Если сборный этнообраз подает коллективный портрет нации на значительном расстоянии от читателя, комбинируя однотонные и контрастные штрихи-стереотипы, то психологический образ Другого отличается от разнообразного имагологического литературного арсенала способностью приблизить читателя к внутреннему миру человека другой национальности с помощью утонченных и многозначных сюжетных и характеротворчих средств. Медленное и подробное течение наррации в рассказе «Мендель Гданьский» Марии Конопницкой постепенно погружает читателя в мир гданьского переплетчика Менделя, который полюбил свой город, где живет и честно работает много лет, где его знает и уважает немало горожан. Завершается рассказ напряженным и очень трогательным эпизодом: студент, дворник, торговка и другие жители встали на защиту еврея во время погрома. Но пуант этого произведения заключается не в событийном, а в этическом плане: в испуганных глазах своего сына и шуме толпы, пьяной от водки и ярости, Мендель увидел родной город другим – непостижимо отчужденным, и старый еврей ужаснулся, почувствовав, что его «сердце умерло для этого города».

Исторические события, вызвавшие международные конфликты, превращаются в национальную травму, отраженную в литературе и культуре. Скажем, турок и крымский татарин в украинской литературе имеют давние исторические стереотипы, зафиксированные в думах, преданиях, казацких летописях, и только в XIX в., когда отошло в историю политическое противостояние, эти этнообразы начали изменяться и наполняться новым содержанием: после поэмы «Магомет и Хадиза» Пантелеймона Кулиша появились такие яркие образцы заинтересованного и проницательного восприятия Востока, как повести «Бех аль Джугур» Михаила Грушевского и «Абдул-Газис» Владимира Левенко (Леонтовича), лирический сборник «Пальмовые ветви» Агагангела Крымского, «На камне» и другие новеллы крымскотатарского цикла Михаила Коцюбинского, рассказ «Асан и Зейнеп» Христи Алчевской, позже – «Людоловы» Зинаиды Тулуб, роман «Мальвы» Романа Иваничука т.п.. Однако бессмертные стереотипы литература продолжает использовать тем или иным способом, создавая нередко нравственные коллизии для читателя-интерпретатора. Еще в конце XIX в. известный литературный критик В. Горленко остро отреагировал на примитивизированный образ мусульман в поэме «Казачи и море» Даниила Мордовца, а через сто лет Ивану Дзюбе пришлось корректировать изображенный чрезмерно черными красками образ средневековой Европы и Турции в романах «Евпраксия» и «Роксолана» Павла Загребельного: «Может сложиться впечатление, что там были только жестокость, подлость, низость, грязь, там только убивали, пытали, продавали, уничтожали ... Но была и жизнь, было движение истории ... Создавались материальные и духовные ценности, действовали великие идеологии, которые вдохновляли людей ...».

Противопоставление суженного, поверхностного портрета чужака идеализированному автообразу характерно для всех наций в процессе самоосознания, переживания драматических исторических коллизий или консолидации для решения политических проблем. В свое время во Франции достаточно неприглядно изображали немцев, а в Германии существовала

«черная легенда» про испанцев и французов. С другой стороны, каждый народ видит свою страну глазами своих поэтов и представляет этот автообраз миру: Шотландию Роберта Бернса, Польшу-Литву Мицкевича, Шевченковскую Украину, Францию Гюго, Болгарию Христо Ботева ...

Однако, автообраз в национальной литературе бывает амбивалентным, а то и сатирическим. В романе «Персидские письма» (1721) Ш. Монтескье описал непривлекательный образ Франции с помощью эпистолярного изложения впечатлений, которых будто бы получил в этой стране вымышленный житель Востока – в удивительной для него экзотике он разглядел серьезные социальные и моральные пороки французского общества. А в комедии «Дон Кихот в Англии» (1734) Генри Филдинга показан политический портрет тогдашней Англии: странствующий рыцарь Дон Кихот, прибыв со своим оруженосцем Санчо Панса в Англию, стал свидетелем провинциальных выборов, на которых царит подкуп избирателей. Или вспомним неприукрашенный образ родной страны в «Германии» Г. Гейне или Шевченково «И мертвым, и живым...», Кулишева «народ без толку, без чести и уважения» [1, с. 370 – 372].

В структуре стереотипа выделяются эмоциональная составляющая (содержащая позитивную или негативную интерпретацию тех или иных черт, приписываемых данному народу), а также познавательная составляющая (в которую входит определенный объем представлений об этом народе, выражаемый в совокупности характерных черт, признаков и атрибутов, ассоциируемых с данным народом, сравнение его с другими, в том числе соседними, народами). Выступающие в стереотипе познавательные и эмоциональные составляющие не всегда остаются стабильными: изменения эмоциональных оценок происходят быстрее, изменения описательной части медленнее. Познавательная, описательная суть стереотипов оказывается более стабильной. Существенным для ее описания является не столько вопрос о содержании в ней «зерна правды» или же неправды, сколько вопрос о способе интерпретации объекта, его

характеристики, приписываемой основной культурной оппозиции мы / они, свой / чужой (другой) [2, с. 112].

Сейчас на первый план выходят межнациональные проблемы и связи, в том числе этнокультурные, в частности, проблемы отношений с этнокультурными сообществами, своими и чужими. Как отмечает В. Хорев, литература является важным компонентом диалога культур. Изучая образ другого народа в литературном произведении, имагология обнаруживает истинные и ложные представления о жизни других народов, стереотипы и предубеждения, которые существуют в общественном сознании. В основе этнических стереотипов лежит этноцентризм, то есть склонность людей рассматривать проявления культуры чужого народа сквозь призму своих собственных культурных традиций и ценностей. Ощущение своей принадлежности к определенной национальной группе может порождать осознание превосходства своей группы над другими, которые наделяются разнообразными негативными чертами. С течением времени такое восприятие становится нормой, закрепляется в произведениях культуры [5, с. 64 – 66].

Литература

1. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
2. Жерновая О.Р. Этнокультурные стереотипы как отражение меняющейся культурной и политической действительности общества / О.Р. Жерновая // Политическая лингвистика. – 2010. – № 32. – С. 109 – 113.
3. Земсков В.Б. Образ России «на переломе времен» [Электронный ресурс] / В.Б. Земсков. – Режим доступа: http://www.nrgumis.ru/articles/article_full.php?aid=37
4. Лірсен Д. Имагологія: історія і метод / Д. Лірсен // Літературна компаративістика. – Вип. IV: Имагологічний аспект сучасної

компаративістики: стратегії та парадигми. – Ч. II. – К.: ВД «Стилос», 2011. – С. 362 – 375.

5. Хорев В. Имагология и изучение русско-польских литературных связей / В. Хорев // Поляки и русские в глазах друг друга. – М.: Индрик, 2000. – 272 с.
6. Папилова Е.В. Имагология как гуманитарная дисциплина / Е.В. Папилова // Вестник Московского государственного университета им. М.А. Шолохова. Филологические науки. – 2011. – № 4. – С. 31 – 40.

Yuliya Bumbur. Ethnocultural stereotypes as representation of national character. The given research is made in the sphere of imagology and is devoted to considering the notions “stereotype”, “national stereotype”, “ethnocultural stereotype” and bringing to light the ways these notions function both in the human consciousness and literature. In the article the definition of the key imagological notions is given; the mechanism of forming national stereotypes is considered⁴ the reasons for changing stereotypes are explained. The structure of national stereotype is analyzed. On the material of fiction as textual representation of ethnocultural stereotypes the types of ethnoimages, the roots of xenophobia and xenophilia are pointed out. The reasons for national stereotypes to be formulated, perpetuated and spread in the sphere of fiction are explained.

Key-words: *imagology, stereotype, national stereotype, ethnoimage.*

УДК 801.73(045)

Левченко Анастасія

Виникнення філологічної герменевтики та періодизація її розвитку

Статтю присвячено історичному аспекту розвитку філологічної герменевтики, надано визначення поняттям «герменевтика» та «філологічна герменевтика», проаналізовано внесок дослідників у сучасне бачення проблеми розуміння та інтерпретації художніх текстів.

Ключові слова: *герменевтика, філологічна герменевтика, техніка сприйняття художнього тексту.*

Герменевтикою називають мистецтво і теорію тлумачення текстів. Концепції різних гуманітарних дисциплін, наприклад, текстології, рецептивної естетики, структуралізму чи правознавства, перетинаються з настановами герменевтики в аспекті розуміння і тлумачення тексту, хоча кожна дисципліна має свою специфіку, завдання і мету. Проблема правильного або помилкового тлумачення текстів була і завжди залишиться актуальною у сучасному літературознавстві. Інтерес до проблем герменевтики обумовлено декількома факторами і, насамперед, ускладненням теоретичних досліджень в умовах плюралізму методологій. Філологічне осмислення різноманітних герменевтичних практик має також особливе практичне значення.

Метою нашого дослідження є розглянути передумови виникнення філологічної герменевтики, а також проаналізувати періодизацію її становлення.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання: надати визначення поняттям «герменевтика» та «філологічна герменевтика», розглянути та проаналізувати історію виникнення та еволюцію вчення філологічної герменевтики.

Дослідники виводять поняття «герменевтика» від давньогрецького слова *hermeneutikos* ("пояснюю", "тлумачу"). Але Р. Мних в роботі «Герменевтика, герменевтика, герменевтика...» з'ясовує три семантичні значення науки розуміння: «1) висловлюватись, говорити; 2) щось сказане пояснювати, тлумачити; 3) щось сказане перекладати іншою мовою» [9, с. 27]. Вимагаючи дотримання принципів етимології, він спростовує уявлення про зв'язок герменевтики з іменем Гермеса, апелює до давньогрецького слова *erma*, що означає купу каміння, або кам'яний стовп, який встановлювали на місцях поховання; мовить також про путівцеві знаки, фетиші, які охороняли шляхи, ворота, кордони [9].

Врешті-решт встановилося традиційне уявлення про цю дисципліну, обстоюване ще Аристотелем, який вважав, що поняття *hermeneia* стосується

«розуміння значення, яке і є герменевтикою, що інтерпретує дійсність відповідно до себе, або, як говорить філософ, «щось про щось»» [8, с. 103].

Результати багатьох досліджень підтверджують справедливість того, що герменевтика – загальна назва для багатьох діяльностей: існують герменевтика філологічна, педагогічна, природно-наукова, економічна, політична, історіографічна та інші. Всі ці діяльності мають практичну спрямованість на поліпшення розумової роботи. Історично філологічна герменевтика посідає перше місце серед цих діяльностей.

Згідно з визначенням Г.І. Богіна, філологічна герменевтика – наукова дисципліна, що вивчає процеси розуміння тексту [1]. Зрозуміти текст, освоїти його змістовність – значить звернути весь свій досвід на текст і при цьому прийняти його змістовність так, щоб вона стала частиною суб'єктивності самого читача. Кожен читач прагне до істинності розумінні, але він є особистістю і розуміє текст своєрідно. Враховуючи це, можна стверджувати, що кінцева соціальна мета філологічної герменевтики – допомогти комунікації людей у різноманітних герменевтичних ситуаціях, включаючи й «читання в душі» при рецепції мовних і інших добутоків культурної й комунікативної діяльності інших людей, перебороти нерозуміння людини людиною.

За час свого існування герменевтика пережила досить складну історію. Переконливою в цьому питанні є точка зору Ю.І. Коваліва, видатного українського літературознавця, саме він виділяє в історії еволюції герменевтики наступні етапи: (1) античність, після якої прийшло (2) християнство (спільним для них було формування герменевтики, найчастіше поширеної у формі екзегетики, що постала у середовищі поширення міфологічної свідомості і Божественного одкровення), (3) доба Ренесансу і постренесансу з гуманістичними та протестантськими віяннями, (4) обґрунтування універсальної герменевтики Ф.-Д.-Е. Шлеєрмахера, що мала романтичні характеристики, поглиблені і переборюванні (5) В. Дільтесем, який, згідно з настановами духовно-історичної школи, запровадив

герменевтику як гуманітарне знання, модифікувавши її на підставі (6) феноменології Е. Гуссерля. Наступним кроком була онтологічна герменевтика (7) М. Гайдеггера, що мала екзистенціальні властивості, давала нове тлумачення феноменологічному дискурсу. Її критичне переосмислення притаманне і філософській герменевтиці (8) Г.-Г. Гадамера та латентній (прихованій) герменевтиці (9) П. Рікера [7, с. 58].

Античний період розвитку герменевтики почався з трактування сакрального змісту. Це було першочерговим для людини з міфічним уявленням про світ, яка намагалася декодувати важливу для неї зашифровану через символи, означену «темними» місцями інформацію, якою володіли оракули в Дельфах або в Епірі. Довкілля вважалося закодованим божественним текстом, його прочитати могли тільки фахівці-жерці, волхви, друїди, наділені особливими знаннями та відповідними навичками. У їхній практиці вироблялися певні підходи, методики розуміння й інтерпретації. Використовувалися такі варіанти тлумачення міфів, як алегоричний, морально-психологічний, історичний. Досвід жерців перейняли поети, які, за спостереженням Платона ("Іон"), стали інтерпретаторами діянь богів, запроваджували пізнання як спогад про ідею, а також давні філософи, ритори та письменники, які намагалися у своїх творах розтлумачити події минувшини та сучасності, з'ясувати глибинний сенс доквілля й людського ества, розв'язати загальні проблеми комунікації, закладаючи основи герменевтичного типу мислення. Перед ним ставилася мета адекватного тлумачення й розуміння тексту, зокрема художнього, думок іншого індивіда, поширювалося уявлення, що письменні джерела продовжують жити у свідомості поколінь, відмежувались від свідомості автора, дарма що Платон надавав переваги усному спілкуванню.

Елементи герменевтики були засвідчені у «Діалогах» Сократа, стосувалися переважно вільного мислення філософа, його маєвтики, що вживалася для встановлення істини шляхом вдало сформульованих питань, на підставі яких філософ ненав'язливо підводив свого співрозмовника до

істинного знання, сприяв «народженню думки». Теоретичні аспекти теорії розуміння розглядав у трактаті «Про тлумачення» і поглиблював в «Аналітиках» Аристотель. На його погляд, будь-яка інтерпретація здійснюється не шляхом перекладу з однієї мови на іншу, а на підставі того, що перша мова забезпечує цей процес через знаки опосередкування людського зв'язку з речами, на основі домовленості [7].

Попри те, що герменевтичні студії запроваджувалися у римській школі стоїків, яка спеціалізувалася на тлумаченні античних міфів, перша спроба концептуального структурування герменевтики як практичного методу тлумачення історико-літературних текстів була здійснена в Александрії Єгипетській. Відтоді філологія, відмежована від філософії, утверджувалася на іманентних основах, займалася передусім критикою й інтерпретацією текстів, дослідженням біографії письменників з елементами літературознавчого аналізу їх творів.

Немає сумнівів, що християнська екзегетика завдяки Августину Блаженному набула чіткого вигляду, утворена дванадцятьма правилами, які виправдовували віру для розуміння Св. Письма, визнавали як буквальний та історичний його зміст, так і алегоричний метод тлумачення, адже сакральний текст – неоднозначний, вимагали від інтерпретатора виявити вкладений у текст зміст, зв'язати його із Символом Віри, а не вкладати у нього власне значення, незрозумілі елементи прояснювати за допомогою зрозумілих, брати до уваги контекстуальні середовища, уникати суперечливих суджень та оцінок, знаходити особливий сенс у цифрах, розглядати Старий Завіт як духовний христоцентричний документ [, с. 56].

Гуманісти раннього ренесансу, наприклад Еразм Роттердамський, Джаноццо Монетті, у своїй новій герменевтиці висунули ідею «історичного аналізу» самої віри, «історичну критику» її письмових джерел з метою «очищення» її змісту від спотворення. Так з'являється філологічна герменевтика, що спрямована на очищення тексту та знаходження його справжньої основи [11].

Першу серйозну кризу у Європі екзегетика пережила за доби Ренесансу, але остаточного удару їй завдали не гуманісти, а протестанти, які радикально заперечували панування католицької екзотики, монополію Ватикану на тлумачення й розуміння Біблії. Цей рух, починаючи з 1517 р., активізував М. Лютер, вимагаючи доступності Св. Письма для простолюду, що зумовило процес деканонізації тлумачення сакрального тексту, запровадило практику релятивної герменевтики, що полягала в осягненні Біблії через свідомість і серце кожного вірянина. Монополія католицької церкви на тлумачення Біблії була знехтувана. Ф. Меланхтон виступив з принципами уточнення тексту Біблії [11].

Видання «Ключ до Святого Письма» (1567) послідовника М. Лютера хорвата М. Флаціуса Іллірікуса було не тільки протестантським підручником з екзегези, а й першою герменевтичною працею, у якій, попри теологічну спрямованість, наголошувалося на потребі адекватного аналізу смислових значень певного тексту, виявляючи в ньому ключові слова алегоричного, символічного, метафоричного сенсу [7, с. 64].

Після пережитої кризи в ренесансу та постренесансу епохи, герменевтика знайшла оновлене розуміння у працях Ф.-Д.-Е. Шлеєрмахера, В. Дільтея та їхніх послідовників, які часто перебували під впливом романтичного світобачення, інколи коригованого віяннями позитивізму. Нова, або новочасна герменевтика формувалася на початку ХІХ ст., спираючись на переосмислений досвід екзегетики, набувала ознак наукового знання, хоча тривалий час зберігала за собою значення мистецтва розуміння, поступово виробляла власний термінологічний апарат.

Слід підкреслити, що підвалини сучасної герменевтики були закладені протестантським теологом, філософом і філологом Ф.-Д.-Е. Шлеєрмахером, на погляд якого, адекватний аналіз художнього твору можливий завдяки розумінню (нім. *vertehen*, рос. *понимание*) духовного світу його автора, проникненню в цей світ. Часто саму герменевтику називають або теорією розуміння, або концепцією інтерпретації. У специфічному значенні вона

сприймається як класична й онтологічна (тобто філософська) герменевтика. Дослідник переносив проблему розуміння з безперечно важливих моментів теології та філології у площину загальних закономірностей герменевтики, що набували філософського сенсу, використовував комплексну методологію практичного застосування інтерпретації й розуміння. Ішлося вже про те, наскільки останнє можливе, що власне слід вважати його першою необхідною умовою, тому зникло розмежування тлумачень сакральних і мирських творів, поступившись усвідомленням єдиної герменевтики як історичної науки. Було зроблено присутній крок на шляху утвердження концептуалізованої теорії (мистецтва) розуміння, що, отримала фундаментальну мотивацію, якої «не знала стара герменевтика» [6, с. 46].

Ф.-Д.-Е. Шлеєрмахер надав поняттю «розуміння» нового сенсу, звернувшись до «глибшого, первіснішого» від попередніх теологів і філологів «розуміння думок», що стосувалося вже «не змістової єдності традиції», а «далекої від будь-якого змістового відокремлення єдності способу дій», байдуже, яким чином вони виражені – «письмово чи усно, чужою чи рідною сучасною мовою» [2, с. 39]

У ХХ ст. герменевтика простувала «від пошуків об'єктивного розуміння закладених у тексті ідей до розуміння як суб'єктивного екзистенційного процесу людського пізнання і способу існування в світі» [5, с. 78], набула остаточного визнання як теорія та філософія буттєвісної інтерпретації і розуміння, якій надається особливе значення нині, у часи релятивних тенденцій екзистенційного сенсу, що зумовлює підвищений інтерес науковців до гуманітарної сфери людського життя, до філології, особливо до її семантичних і семіологічних концепцій тлумачення знакової системи.

В. Дільтей переглянув концепцію універсальної герменевтики Ф.-Д.-Е. Шлеєрмахера, що спиралася на романтичну теорію неординарної індивідуальності. В. Дільтей не лише переосмислював методологічні принципи сучасних йому гуманітарних наук, а й звертався до неприпустимої

для позитивіста традиції біблійної екзегетики та протестантської герменевтики, що було помітним вже на початку його наукової творчості. Герменевтика мусила самоосмислитися в історичній свідомості, що не завжди здавалася актуальною філологу, поширити своє коло у простір історії, трактованої як життя. Герменевтику В. Дільтей визначав як «вчення про мистецтво розуміння письмових фіксованих проявів життя [5].

Міркуючи над проблемою розуміння, В. Дільтей лишався у річищі романтичної герменевтики, яку він намагався поєднати з набутками позитивізму, застосовував прийоми емпіризму, використовуючи реальні факти психічного життя. На його думку, постаті інтерпретатора й автора вже не протистоять одна одній. Їх поєднує спільна людська природа, адже «всі індивідуальні відмінності врешті-решт зумовлені не якісною відмінністю осіб, а відрізняються лише ступенями їх душевних процесів» [4, с. 54], індивіди наділені спільними властивостями почуття суб'єкта (читача) у предмет пізнання (твір). В. Дільтей визнавав впливи різних світоглядних форм на інтерпретацію того чи того тексту, базованих на розмаїтті «нюансів у людському ставленні до світу», що зумовлюють різні способи розуміння природного і духовного буття.

Шлях В. Дільтея від герменевтики як гуманітарного знання до онтології підхопили й розвинули М. Гайдеггер, Г.-Г. Гадамер, П. Рікер, звертаючись і до феноменології, без якої годі собі уявити не лише філософію і теорію розуміння ХХ ст., а й екзистенціалізм, аналітичну психологію, феноменологічну соціологію, літературознавство тощо. Із легкої руки Е. Гуссерля феноменологія стала філософською течією ХХ ст., в основу якої був покладений дескриптивний (описовий) метод. Вона мала великий вплив на подальший розвиток герменевтики, зокрема позначилася на працях М. Гайдеггера, Г.-Г. Гадамера, Р. Рікера й ін.

Із погляду феноменології людського буття М. Гайдеггер розглядав проблему герменевтики під новим кутом зору, виявляв умови, завдяки яким людське буття ставало тим, чим воно є, вважалося від початку

герменевтичним. Водночас М. Гайдеггер не відкидав теологічної традиції, на яку завжди спирався, починаючи від перших своїх наукових студій, прагнув осмислити співвідношення логіки й божественної сутності [3].

Для М. Гайдеггера розуміння було першорядною проблемою людської екзистенції, а не методологічним поняттям, як у попередніх герменевтів, онтологічною характеристикою людського життя, що вважається історичним, коли суб'єкт пізнання, читаючи текст, робить висновок щодо того, як і що відбувалося, і сам бере участь в історичному процесі. Екзистенціальна герменевтика М. Гайдеггера здійснила семантичне переакцентування поняття «розуміння» як важливого складника людської свідомості в онтологічному аспекті, як особливий спосіб людського буття та його інтенцій, а не проектування чи екстраполяція вольових імперативів, чи упорядкування речей. Розуміння виявляє глибинний рівень того буття через його «схоплення» у межах життєвого світу, розкритті можливостей кожного моменту існування, що можуть реалізуватися у майбутньому, забезпечуючи єдність знання з об'єктом знання. Тому підлягає відповідній зміні й поняття «інтерпретація», що спирається на розуміння, постає його наслідком [7, с. 126].

Онтологія розуміння М. Гайдеггера безпосередньо позначилася на поглядах Г.-Г. Гадамера, який називав герменевтику «філософською» [7, с. 147]. Герменевтика Г.-Г. Гадамера базувалася на осмисленні традиції, на перегляді її розуміння просвітниками й романтиками. Г.-Г. Гадамер, на відміну від попередніх дослідників, змінив свою наукову стратегію, зосередивши спілкування не з текстами, а з людьми, соціумом, епохами, які втратили взаєморозуміння, тому виникла нагальна потреба відновлення «спільної мети», порозуміння між ними. На погляд дослідника, герменевтичне розуміння, що поширюється не лише на тексти, а й на соціум, є історичний і діалектичний сенс, слід вважати наслідком автентичного діалогу між минулим і сьогоденням.

На основі спадкоємності, зв'язку поколінь обґрунтовувався історизм філософа. Г. Гадамер вважав, що факти минувшини стають значущими і від того, хто їхній автор. І текст, і читач зазвичай наділені історичними характеристиками, тому ефективна інтерпретація текстів відбувається на підставі злиття обривів сподівання. Історичне мислення, за Гадамером, дозволить інтерпретатору прокласти місток між чужим і власним обривами, у всій повноті реалізувати понятійну «тріаду» – розуміння, тлумачення, застосування.

П. Рікер наголошував, що герменевтика – не що інше, як «теорія операцій розуміння в їхньому співвідношенні з інтерпретацією текстів», або «послідовне здійснення інтерпретацій», навіть вважав її «дисципліною другого ряду», застосовувану для «загальних правил тлумачення» [10, с. 289]. Він зробив підсумок еволюції герменевтики в різних варіантах на підставі аналізу її історичного розвитку. Йому вдалося узгодити суперечливі дискурси лінгвістики, психології, трансценденталізму, феноменології, психоаналізу, структуралізму, до яких часто апелювала теорія розуміння, подолати крайнощі суб'єктивного екзистенціалізму, реабілітувати практику біблійної екзегетики, поєднану з методиками сучасних тлумачень.

Інтерпретація, на його погляд, є мистецтвом розуміння як пізнання через знаки іншого розумового життя. Осмислюючи її сенс історії, дослідник дійшов висновку, що вона «хоче бути об'єктивною, але не може бути такою» [10, с. 303], тому що розуміння зазнає неминучого суб'єктивного впливу інтерпретатора, який опинився у силовому полі протилежностей – нормативної системи та вільних сингулярностей, пов'язаних з індивідуальною психологією сприймання. Отже, на думку П. Рікера інтерпретація завжди співвідносна із символом, завжди актуалізована там, де є прихований «багатоскладовий сенс», бо завдяки їй і в ній самій «виявляється множинність сенсів» [10, с. 305].

У наш час генеза герменевтики не стоїть на місці. Важливе місце у її розвитку зайняли техніки розуміння. Інтерпретація є рефлексія над

розумінням, а розуміння є однією з частин рефлексії. Як вище було зазначено, ці конструкти діяльності взаємодіють, допомагаючи один одному. Очевидно, чим раніше ми виходимо до глибокого розуміння, тим багатше буде рефлексія у вигляді інтерпретації. Очевидно, і те й інше треба робити по можливості добре. Звідси – концепція технік розуміння. Техніки розуміння рефлексивні, тобто в кожному з них закладена інтерпретивний компонент.

Техніки розуміння, звернені на тексти культури, – це сукупність прийомів системного мислення, що перетворюють нерозуміння в розуміння, а в оптимальних випадках – розуміння в майстерність. Володіння техніками розуміння – це «майстерність розуму», і цій майстерності треба вчитися й треба вчити [1]. Це навчання – один з аспектів навчання рефлексії.

Аналіз наукової літератури, яка присвячена проблемам філологічної герменевтики, дозволяє зробити низку висновків про те, що герменевтика перейнята з'ясуванням сенсів і значень усних чи писемних знакових систем, вважається онтологією та епістемологією розуміння й інтерпретації власної та іншої (чужої) мови. Предметом саме філологічної герменевтики є розуміння – розсуд і освоєння ідеального, представленого в текстових формах.

Література

1. Богин Г.И. Методическое пособие по интерпретации художественного текста: Для занимающихся иностранной филологией [Электронный ресурс] / Г. Богин. – Режим доступа: <http://window.edu.ru>
2. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Основи філософської герменевтики : У 2 т / Г.-Г. Гадамер. – К. : Просвіта, 2000. – 207 с.
3. Гайдеггер М. Навіщо поети? / М. Гайдеггер. – Львів : Логос, 1996. – 136 с.
4. Дильтей В. Описательная психология / В. Дильтей. – СПб. : Алетейя, 1996. – 160 с.
5. Дильтей В. Типы мировоззрения и обнаружение их в мировоззренческих системах / В. Дильтей. – СПб. : Алетейя, 1995. – 169 с.

6. Кант И. Лекции по этике / И. Кант — М. : Республика, 2000. — 431 с.
7. Ковалів Ю.І. Літературна герменевтика / Ю.І. Ковалів. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. — 192 с.
8. Левидов А.М. Автор – образ – читатель / А. Левидов. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1983. – 352 с.
9. Мних Р. Герменевтика, герменевтика, герменевтика... / Р. Мних // Слово і час. – 2003. – № 4. – С. 24–30
10. Рікер П. Конфлікт інтерпретацій / П. Рокер // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. М.Зубрицької]. – Львів: Літопис, 2001. – С. 288–305.
11. Фогелер Я.Г. История возникновения и этапы эволюции философской герменевтики/Я.Г. Фогелер // Герменевтика: история и современность. -Москва, 1985.-С.11-38

Levchenko Anastasiia. Philological hermeneutics' origin and its development periodization. The given article is devoted to the historical aspect of philological hermeneutics' development. There are presented definitions of the terms hermeneutics and philological hermeneutics in the article. The researchers' contribution in modern vision of the problems of literary texts' understanding and interpretation is analyzed.

Key words: hermeneutics, exegesis, philological hermeneutics, technique of belles-lettres fiction's perception.

УДК 372.881.111.1(045)

Лилия Михайличенко

Организация обучения анализу и интерпретации англоязычной поэзии на начальном этапе

Дана стаття торкається аналізу та інтерпретації англійської поезії на початковому етапі. Стаття розглядає такі питання як: навчання аналізу англійської поезії на матеріалі зразків англійської поезії, різноманітні підходи та методичні

аспекти в інтерпретації поезії; а також пропонує різноманітні зразки завдань макро та міні-компонентного аналізу поезії.

***Ключові слова:** поезія, аналіз, інтерпретація, стилістичні та мовні особливості, етап, вправи, лінгво-стилістичний потенціал, навички та вміння.*

Проблема організації обучения анализу и интерпретации англоязычной поэзии на младших курсах является актуальной и может быть решена по-разному. Интересным и плодотворным представляется использование образцов англоязычной поэзии для достижения ведущих целей обучения.

Методические аспекты и подходы в работе над стихотворением и его анализом могут быть разнообразными. Наряду с обучающей функцией анализ поэзии, особенно на начальном этапе знакомит студентов с культурой. Традициями, духовными ценностями стран изучаемого языка, равно как и развивает эстетические взгляды и вкусы. Интерпретация поэзии развивает мышление студентов, приобщая их к лучшим образцам англоязычной поэзии. Профильная подготовка студентов предусматривает анализ и интерпретацию текстов разных функциональных стилей; поэзия, являясь подстилем беллетристики может быть анализирована студентами младших курсов в более упрощенном варианте. Целью является – интегрировать оригинальный текст поэтического произведения в обучение иностранному языку и интерпретировать его с точки зрения его лингвистического макро- и мини-анализа.

Названная цель реализуется посредством решения ряда практических, образовательных, развивающих и воспитательных задач.

В основе практических задач лежит овладение целым рядом умений:

- понимать содержание предложенного стихотворения;
- воспринимать идейно-эмоциональное содержание стихотворения;
- разбираться в стилистических и языковых особенностях стихотворения;

- выделять проблематику произведения и видеть ее связь с общественным развитием и эпохой;
- творчески переосмысливать текст.

Основная развивающая задача – пробудить у студентов интерес к критическому аналитическому восприятию поэтического произведения. Не менее важно научить студентов самостоятельно формулировать свою точку зрения по предлагаемой автором стихотворной проблематике. При этом речь идет не только об умении убеждать оппонента в правильности своих аргументов, но и об умении понять, а в иных случаях – принять его позицию. Заметим, что при этом студент ведет беседу, аргументирует на английском языке.

Образовательная задача состоит в том, чтобы сформировать у учащихся представление об англоязычной поэзии как составной части мирового художественного процесса.

Воспитательная цель – прививать студентам любовь к поэзии в целом, обогатить духовный мир студента.

В процессе работы над стихотворением можно выделить два этапа, для каждого из которых характерны свои специфические задачи.

Основная задача – привитие интереса к анализу и интерпретации английской поэзии. Не менее важной задачей является – обучение анализу и интерпретации с точки зрения лингво-стилистических особенностей поэтического произведения.

В ходе решения поставленных задач студенты научатся использовать соответствующую справочную литературу, пользоваться словарями, выполнять проектную работу и оформлять ее в виде презентации, самостоятельно делать поэтический перевод.

Можно выделить основные положения, на которых строится процесс работы над стихотворением: понимание сущности обучения анализу и интерпретации поэзии; использование опор различной степени развернутости – план, ключевые слова; разные способы контроля и т.д.

В основе технологии организации работы над стихотворением лежат определенные методы и приемы:

Методы	Приемы
<p>1. Ознакомление</p> <ul style="list-style-type: none"> - с автором и его произведением - с эпохой - с новыми лексическими единицами - с темой и проблемами с нею связанными 	<ul style="list-style-type: none"> - слушание и восприятие - самостоятельное прочтение - работа со словарями - сопоставление перевода на родной язык
<p>2. Тренировка</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ответы на вопросы - поиск ответов на вопросы в тексте - чтение и перевод стихотворения - работа в парах - анализ лингво-стилистических особенностей
<p>3. Практика</p>	<ul style="list-style-type: none"> - обсуждение проблемы, темы стихотворения в парах, группах - устное воспроизведение - проектная работа (презентация)

После первичного восприятия стихотворения студентам рекомендуется выполнить следующую серию упражнений:

- упражнения, направленные на контроль понимания содержания прочитанного, например – ответьте на следующие вопросы или интерпретируйте данное высказывание и т.д.

- упражнения по интерпретации текста стихотворения, например – ответьте на проблемные вопросы (обсудите проблему); определите главную идею поэтического произведения; выделите в тексте и прокомментируйте средства художественной выразительности, которые использует автор.

- творческие упражнения ставят перед студентами задачу творчески переосмыслить стихотворение на основе собственных оценочных установок.

На данном этапе студентам могут быть предложены следующие задания:

- сделайте поэтический перевод стихотворения;
- проиллюстрируйте стихотворение;
- сделайте проект (презентацию).

На протяжении всей работы над поэтическим произведением существенное внимание должно уделяться организации самостоятельной работы студентов. Студентам могут быть предложены стихотворения, их отрывки для анализа и интерпретации.

Значительную роль в процессе обучения анализу поэзии играют межпредметные связи, в первую очередь – с курсами зарубежной литературы и истории языка, стилистики и лексикологии. Кроме того, есть существует значительный практический эффект – более прочно усваивается и расширяется словарный запас студентов; в стихах встречаются реалии изучаемого языка, новые незнакомые слова или архаизмы. Это способствует развитию чувства язык, получению навыков и умений интерпретировать текст с точки зрения его лингво-стилистического потенциала. Стихотворение помогает более прочно усвоить и активизировать грамматические структуры. При заучивании поэзии совершенствуются навыки аудирования, фонетические навыки, закрепляются правила фразового ударения, особенности рифмы.

Литература

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Эдиториал УРСС, 2004. – 576 с.

2. Будагов Р.Н. Литературные языки и языковые стили / Р.Н. Будагов. – М.: Высшая школа, 1967. - 376 с.
3. Виноградов В.В. О теории художественной речи / В.В. Виноградов. – М.: Высшая школа, 2005. – 288 с.
4. Виноградов В.В. О языке художественной литературы / В.В. Виноградов. – М.: Гослитиздат, 1959. – 656 с.
5. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В.В. Виноградов. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 192 с.
6. Гальперин И.Р. О понятиях "стиль", "стилистика"/ И.Р. Гальперин // Вопросы языкознания . – 1954. – № 3. – С. 15-19.
7. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики) / А.М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 415 с.
8. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика: учебное пособие для студентов вузов / Г. Я. Солганик. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 232 с.

The given article touches upon analysis and interpretation of the English poetry at the initial stage of training. The article tackles such problems as: analysis and interpretation of poetry on the basis of the English poetry itself, different approaches and ways of interpreting poetry. The article also offers various patterns of exercises as far as macro and micro-componential analysis is concerned.

Key words: *poetry, analysis, interpretation, linguo-stylistic peculiarities, stage, exercises, linguo-stylistic potential, skills and abilities.*

УДК 821.11-312.2(045)

Надія Назаренко

Релігійна тематика у ранніх творах Джордж Еліот

Стаття присвячена дослідженню специфіки релігійно-філософського проблемного аспекту ранніх романів Джордж Еліот. У процесі літературознавчого аналізу визначено

художні засоби втілення таких мотивів, як «наслідування Христа», пошуки і пізнання Бога людиною, свобода вибору як дарунок Бога, добро і зло. Також увагу приділено своєрідності інтерпретації образів духовництва.

Ключові слова: роман, культура, секулярний дискурс, клір, «релігія гуманізма», християнство.

Творчість Джордж Еліот (Mary Ann Evans – George Eliot (1819-1880) справедливо належить до найвидатніших художніх феноменів англійського літературного процесу XIX ст. Вона є авторкою сімох романів, серед яких «Adam Bede» («Адам Бид», 1859), «The Mill on the Floss» («Млин на Флосі», 1860), «Silas Marner» («Сайлас Марнер», 1861), «Middlemarch» («Мідлмарч», 1871-1872), «Daniel Deronda» («Даніел Деронда», 1876). Письменниця почала творити в 50-ті роки XIX ст. Саме в цей період в літературі змінюється співвідношення реалістичної та романтичної естетики. Романтизм, який мав вагоме значення у формуванні англійського реалізму втрачає свої провідні позиції. Письменники відмовляються від романтичного перебільшення, гротеску, вони вже не створюють образи-типи, які втілюють характерні риси певного конкретного явища дійсності, а намагаються відтворити складність, неоднозначність, психологічну багатовимірність та суперечливість людської природи.

Джордж Еліот, як представниця реалізму, відтворює в своїх романах характери та колізії, які трапляються у повсякденності і є мірилом розвитку дійсності. Творчість письменниці, в певному сенсі, підсумовує розвиток англійського роману періоду класичного реалізму. Дуже влучним та показовим є висновок Г. Джеймса з цього приводу: «*It sets a limit to the development of the old-fashioned English novel*» [5, с. 158].

Деякі біографічні відомості дають змогу краще зрозуміти та проаналізувати аспекти творчого методу письменниці. Літературні тенденції часу не сприяли успішній самореалізації представницям жіночої половини людства, як наслідок, талановита авторка, Мері Енн Еванс змушена

обставинами виступити в літературі під чоловічим псевдонімом – Джордж Еліот. Її життя було не багатим на зовнішні події, але дуже насиченим внутрішнім змістом, духовністю та інтелектуальною активністю [12, с. 14].

В юні роки Мері Еванс була фанатично релігійною. Це було спричинено впливом як її родини, особливо батька, так і впливом вчителів. Цьому сприяв і темперамент самої дівчини, екзальтованої і емоційно збудженої. Але потім фанатична релігійність замінилася повною відмовою від колишніх переконань, як тільки Еванс з батьком переїхали до Ковентрі. У 1849 році Мері втратила батька через його раптову смерть. Перебуваючи у Ковентрі, вона познайомилася з членами гуртка радикальної англійської інтелігенції, які поділяли ідеї утопічного соціалізму. Потрапивши під вплив членів гуртка, Еліот здійснює вчинок, що суперечить нормам вікторіанської моралі – на початку 1842 року вона відмовляється відвідувати церкву. У ті часи це означало відмову від релігії, від своїх переконань. Однак слід наголосити, що вона ніколи цілковито не знищила власних зв'язків із християнством та його етичними принципами. У середині 40-х років вона наполегливо працює над перекладами низки книг з історії християнства, зокрема, «Сутність християнства» Феєрбаха, «Теолого-політичний трактат» Спінози. В цей період її літературні уподобання становлять твори Ж.-Ж. Руссо і Жорж Санд.

Естетичні погляди письменниці, в основі яких були постулати філософського вчення позитивізму Г. Спенсера, склалися на початку 1850-х років. В художній формі вони відобразилися в образах та композиції її першої книги «Scenes of Clerical Life» («Сцени з життя духовенства», 1857), до якої ввійшли три повісті: «The Sad Fortunes of the Reverend Amos Barton», «Mr Gilfil's Love Story», «Janet's Repentance».

Розповідаючи про паству священика Бартона, авторка зауважує, що шахтарі його приходу проявляли «грубу тваринність» («*obstreperous animalism*»). Еліот не турбують ні проблеми соціальної нерівності, ні суспільна несправедливість: вона, здається, їх не помічає. Еліот зазначає

невідповідність змісту проповіді Бартонів в «робочому домі», але мешканці цієї установи для неї – доволі тупі люди, які збуджуються лише при згадці про обід. Одна із головних образів роману – графиня Черлацька, яка нарушила рівновагу в домі Бартонів і зіграла трагічну роль в житті священика та його родини. Характер та поведінка цієї легковажної егоїстки зображено доволі стисло – колишня гувернантка спокусилася шлюбом з польським графом, але переконалася, що мати титул добре лише у поєднанні з відповідною сумою річного доходу. Після смерті графа вона веде себе зухвало, різними засобами заробляючи на прожиток. В. Івашева має рацію, коли називає її «розведеним варіантом Бекі Шарп Теккерей» [2, с. 382]. Черлацька розоряє родину Бартонів, але її портрет не має ніякого сатиричного окрасу.

В романі «Любовна історія містера Джілфіла» авторка із задоволенням описує сера Крістофера та його неприступну дружину, хоча поведінка старого лендлорда демонструє багато самодурства, упертості та сваволі. Коли його племінник Ентоні Вайбрай, легковажний та егоїстичний гульвіса, розбиває серце юної вихованки сера Крістофера і тим порушує плани бездітного пана, Еліот не шукає ніяких соціальних причин такої поведінки. Вона лише зазначає, що існують «погані» й «гарні» представники правлячих класів.

«Амос Бартон» в наш час сприймається як краща із трьох повістей Еліот. В цьому творі менше, ніж в інших двох «Сценах», замилювання чеснотами героїв і журби щодо їхніх «гріхів». Еліот реалістично, без прикрас та сатири, зображає слабкість та обмеженість своїх героїв. Авторка акцентує, що дійсність не містить нічого втішного, і люди, які нас оточують, не є прикладами всіляких чеснот. В «Сценах із життя духовенства» сформувалася іронічна манера Джордж Еліот, яка сьогодні сприймається як одна з найкращих рис її прози. Без цього твору неможливо уявити вікторіанську літературну традицію.

Повість «Janet's repentance» – остання і найбільша частина збірки Еліот. Повість ця продовжує загальний задум «Сцен з клерикального життя», який Дж. Г. Льюїс, літературний критик і цивільний чоловік Еліот, так охарактеризував в листі до видавця: збірник *«складатиметься з повістей і нарисів, що ілюструють реальне життя нашого духовенства чверть століття тому, але виключно в його людському, а не догматичному аспекті, – предмет, якого досі не було в нашій літературі, бо ми в надлишку мали релігійні повісті полемічні і доктринальні, але після «Вікарія» Голдсмита і Міс Остен у нас не було творів, в яких духовенство зображувалося б як будь-який інший клас, з примхами, засмученнями і бідами, як у всіх інших людей»* [17]. В Англії священнослужителі виходили з освічених кіл суспільства, а духовенство в цілому *«займало центральне положення серед всіх інших класів в країні, за рахунок чого було чудовим об'єктом для спостережень»*, як пише Роберт Лідделл [15, р. 22]. Звідси – така велика кількість образів священнослужителів в англійській літературі: можна згадати дуже мало традиційних вікторіанських романів, в яких не було б героя-священика.

У кожній з трьох частин «Сцен» Еліот виводить різні типи священиків: так, Менард Гільфіль належить до аристократичного кола, Амос Бартон, навпаки, бідний і має скромне походження. Едгар Тріан, герой «Сповіді Дженет», займає проміжне положення між ними. Він належить до вищого класу суспільства, проте в результаті морального потрясіння вибирає життя євангельського проповідника і свідомо веде саме скромне життя в робітничих кварталах провінційного містечка. При цьому Тріан належить не до традиційної англіканської церкви, і один з ключових конфліктів повісті пов'язаний з протистоянням Тріана і консервативної частини жителів містечка Мільбі, які виступають за «старого» пастора – містера Крю. Проте головною сюжетною лінією повісті є історія виправлення молодої жінки Дженет Демпстер, яка багато років страждає від брутальності і жорстокості свого чоловіка. У пошуках забуття вона набуває пристрасті до алкоголю. Після того, як чоловік виставляє її на вулицю в одній нічній сукні, Дженет

звертається за допомогою до містера Тріана. Священик рятує героїню від відчаю своїм людським співчуттям і перевертає її погляди на життя відвертою розповіддю про власні гріхи і страждання. Ця «подвійна сповідь», безсумнівно, є драматичною кульмінацією твору.

У «Сповіді Дженет» в концентрованому вигляді дана одна із ключових ідей усієї творчості Еліот: виправлення і спасіння – через людську участь і співчуття (*sympathy*). Саме з цією метою письменниця і робить темою своєї першої збірки життя духовенства: вона використовує тему релігійного звернення, щоб показати зародження співчуття.

Історія життя Едгара Тріана цікава ще й тим, що Еліот зображує не класичний образ доброго поводиря пастви або мудрого старця. Тріан приходить до свого духовних терен випадково, після сильного потрясіння. В молоді роки він не замислювався про церковне служіння, маючи зовсім інші плани – зробити політичну кар'єру. Еліот акцентує увагу на легковажній хтивості героя в молодості: *«My youth was held in a light-hearted self-indulgence and all my thoughts were directed to empty worldly interests. <...> In the Collegium I lived with the young men of cheerful, racket nature, easily taking over leprosy and vices, having the desire to be well in with them»* [14, p. 113]. Він вступає в інтимні відносини з дівчиною Люсі: *«She was far below my social position, and I never expected to marry her; so I persuaded her to give up her father's house»* – «Вона була набагато нижче мого суспільного становища, і я ніколи не розраховував на ній одружуватися; тому я умовив її кинути батьківський будинок» [14, p. 114].

І саме ця дівчина пізніше стає причиною морального потрясіння героя, що спричинило рішення кардинально змінити своє життя. Тріан випадково бачить тіло Люсі, яка тільки що здійснила самогубство, і дізнається, що після нього вона жила в публічному домі і сильно потребувала. *«It was then that my past life appeared to me in the whole hideous nakedness. I cursed the day I was born; I could not stand seeing my future. Dead, covered with rouge, Lucy's face haunted me at the thought of the future»* [14, p. 114].

У десятий розділ повісті Еліот включає традиційний для її художнього методу «відступ», в якому розмірковує про те, що в будь-яких подвижниках «на користь релігії <...> є, безумовно, частинка любові й совісті, ... їм притаманні одна або дві глибокі духовні істини, що видобуваються тільки тривалою боротьбою з власними гріхами і стражданнями», але при цьому «впертість і самовпевненість управляють часто навіть кращими їхніми поривами; навіть подвиги самопожертви в них не що інше, як плід пристрасного егоїзму. Так було з містером Тріаном» [9, р. 136].

Еліот показує, як страждає герой, який йде до церкви під регіт і глузування навколишнього натовпу: *«Совість його була спокійна, але чутливість його була зачеплена за живе», «будь-яка форма засудження зачіпала його болісно»*. Тріан веде вкрай аскетичний спосіб життя, виснажуючи себе проповідницькою роботою понад міру. Однак Еліот навмисно знижує пафос цієї релігійної самопожертви, вводячи численні думки його друзів про нерозсудливість євангельського священика і ворогів – про його самолюбство: *«Він хоче придбати славу святого» – говорив один; «Його з'їдає духовна гордість» – говорив інший»* [9, с. 77].

Однак у вже згаданому «відступі» автор розставляє остаточні акценти, кажучи про своє співчуття до містера Тріана з усіма його малими вадами. *«Істинне, справжнє знання про нашого ближнього – тільки те, яке дає нам можливість відчувати разом з ним, – пише Еліот. – Найтонкіший аналіз школи та секти неодмінно упустило з уваги істотну сторону істини, якщо він не освітлений любов'ю ... »* [9, с. 77 – 78]. Ця ідея розуміння людини тільки через співчуття і любов визначає і хід кульмінаційної взаємної сповіді Триана і Дженет.

«Janet... was seated with her eyes turned anxiously towards the door when Mr. Tryan entered. <...> ...He felt a strong movement of compassion at the sight of the pain-stricken face... Her heart gave a great leap, as her eyes met his once more. No! she had not deceived herself: there was all the sincerity, all the sadness, all the deep pity in them her memory had told her of; more than it had told her, for

in proportion as his face had become thinner and more worn, his eyes appeared to have gathered intensity...» [14, с. 135].

Дженет і Тріан оступаються, падають в безодню пороку, але сила людського співчуття і діяльна християнська віра допомагають їм розпочати нове моральне життя.

У фіналі повісті Дженет присвячує себе догляду за вмираючим Тріаном, а після його смерті бере на виховання дівчинку. В останніх рядках повісті героїня, яка «прожила довгі роки самовиправлення і праці на користь людей» (166), символічно показана в оточенні дітей.

«Сцени з клерикального життя» були першим художнім досвідом Еліот, до якого вона прийшла після довгих років роботи як критик і публіцист. Метою її звернення до літературної праці було бажання пробудити співчуття, «*touch the hearts*» – «торкнутися сердець» читачів [17].

Відомо, що Еліот заперечувала будь-які організовані форми релігії і слідом за Фейєрбахом була переконана, що суть християнства є антропологічною. При цьому вона мала «рівну повагу до всіх форм релігії», але наполягала на «високій якості людських відносин між священиком і його прихожанами». Саме образ священика стає для Еліот одним з ефективних засобів демонстрації своїх переконань, свого розуміння ідеалу християнського життя. В його основі – співчуття, взаємодопомога, «чашка з водою, яку дали без думки про винагороду». Вона писала: «*The old religion said 'Heaven help us!' Our new one, from its very lack of that faith in a heaven, will teach us all the more to help one another*» [17].

Художня творчість Еліот привертає інтерес та пильну увагу насамперед своїм етичним пафосом «любові до Бога і ближнього», людським виміром релігійності, вимогою співчуття і милосердя. В цих принципах полягає суть «релігії гуманізму» Джордж Еліот.

Література

1. Анненкова О.С. Зарубіжна література XIX століття: європейська реалістична проза 1830-1880-х років / О.Анненкова – К.: Знання України, 2006. – 438с.
2. Ивашева В.В. "Век нынешний и век минувший...". Английский роман XIX века в его современном звучании. [2-е изд., доп.] / В. В. Ивашева. – М.: Художественная литература, 1990. – 479 с.
3. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. / Ю. І. Ковалів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007.
4. Мортон А.Л. От Мэлори до Элиота / А. Л. Мортон. – М.: Прогресс, 1970. – 255 с.
5. Писатели Англии о литературе. Сборник статей. – М.: Прогресс, 1981. – 410 с.
6. Проскурнин Б.М., Яшенькина Р.Ф. История зарубежной литературы XIX века: Западноевропейская реалистическая проза: Учебное пособие / Б.М. Проскурнин, Р.Ф. Яшенькина. – М.: Флинта: Наука, 1998. - 416 с.
7. Путеводитель по английской литературе / [М.Дрэббл, Дж.Стрингер]. – М.: Радуга, 2003. – 928 с.
8. Сапронов П.А. Культурология: Курс лекций по теории и истории культуры. – СПб.: Союз, 1998. – 560 с.
9. Элиот Дж. Исповедь Джэнет / Дж. Элиот. – М.: Художественная литература, 1966. – 195 с.
10. Яковлев Е.Г. Искусство и мировые религии / Е.Г. Яковлев. – М.: 1985. – 410 с.
11. Allen W. The English Novel / W. Allen. – London: Penguin Books, 1958. – 615 pp.
12. Allen W. George Eliot / W. Allen. – New York, McMillan, 1964. – 214 p.
13. Jimmy Yi. The Religious Climate of Victorian England. Режим доступа: <http://www.gober.net/victorian/reports/religion.html>.

14. Eliot G. The Scenes of Clerical Life / George Eliot. – L. & Toronto: J.M. Dutton & Co, 1979. – 485 p.
15. Liddell R. The novels of George Eliot / R. Liddell. – London: Duckworth, 1977. – 193 p.
16. Maynard J. The Victorian Age and Religion / John Maynard // The Cambridge Companion [Ed. by H. Glen]. – Cambridge University Press, 2002. – 251 p.
17. The George Eliot letters. – Режим доступу до Інтернет-ресурсу:
<https://humanism.org.uk/humanism/the-humanist-tradition/19th-century-freethinkers/george-eliot/>

Nadiia Nazarenko. Religious themes in George Eliot's early works. The article is dedicated to the investigation of specific features of the religious and philosophical aspects of George Eliot's novels. The ways of embodiment of such motifs as "imitation of Christ", the search for knowledge of God and man, the freedom of choice as a gift of God, good and evil are identified. Also the attention is pointed to the interpretation of the images of the clergymen.

Keywords: novel, culture, secular discourse, clergy, "human religion", christianity.

УДК 81'373.3= 111

Сергій Олійник

Особливості вербалізації концептосфер «Людина» і «Оточення людини» оцінними фразеологічними субстантивами англійської мови: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти

У статті розглянуто сучасну теоретичну основу дослідження гендерного компонента вітчизняних та іноземних лінгвістів. Зроблено акцент на дослідженні гендерного компонента у структурі та семантиці англійських фразеологічних субстантивів із застосуванням принципів когнітивної лінгвістики. Визначено критерії добору мовного матеріалу. Зроблено висновки щодо взаємодії гендерного компонента з іншими компонентами семантики фразеологізмів.

Ключові слова: гендерний макрокомпонент, оцінка, оцінна субстантивна фразеологічна одиниця, концепт, маскуліність, фемінність.

1. Загальні положення дослідження гендеру в лінгвістиці

Статтю присвячено аналізу структурно-семантичних особливостей фразеологічних одиниць (ФО) з гендерним компонентом в англійській мові типу: *a lady's man* 'кавалер', *a man of his word* 'людина слова'.

Гендерні дослідження – один з актуальних напрямів сучасної гуманітарної науки. У центрі уваги цих досліджень знаходяться культурні та соціальні чинники, які визначають ставлення суспільства до чоловіків і жінок, поведінку індивідів у зв'язку з приналежністю до тієї чи іншої статі, стереотипні уявлення про чоловічі та жіночі якості. Вперше чинник статі у зв'язку з мовою виник в античності при осмисленні категорії граматичного роду. Найстародавньою і тривалий час єдиною гіпотезою щодо причин появи і функціонування в мові категорії роду стала символіко-семантична. Вона базувалася на співвіднесенні природної біологічної категорії 'sexus' з граматичною категорією 'genus'. Прихильники символіко-семантичної гіпотези вважали, що граматичний рід виник під впливом природної даності – наявності людей різної статі. Хоча точки зору на детермінованість категорії роду біологічною реальністю в ряді аспектів не співпадали, єдиною була думка про безсумнівний зв'язок природної статі та граматичного роду. Удар по символіко-семантичній гіпотезі нанесли відкриття мов, де категорія роду відсутня. Тим не менш в межах критики цієї гіпотези і поступового її витіснення морфологічним і синтаксичним поясненням категорії роду незмінним залишалось визнання того, що категорія роду сама можлива впливати на людське сприйняття відповідних слів і понять. Таким чином, персоніфікація приписує об'єктам, які позначаються словами жіночого роду, властивості осіб жіночої статі, а об'єктам середнього і чоловічого роду – властивості осіб чоловічої статі [4, с. 133 – 137].

Гендер виступає як організована модель соціальних відносин між жінками та чоловіками. Вона не тільки характеризує їхнє міжособистісне спілкування і взаємодію в родині, але і визначає їхні соціальні стосунки в основних інститутах суспільства. Гендер, таким чином, трактується як один з базових вимірів соціальної структури суспільства, який разом з іншими соціально-демографічними і культурними характеристиками (раса, клас, вік) організує соціальну систему. Гендер конструюється крізь певну систему соціалізації, розділ праці та визнані в суспільстві культурні норми, ролі, стереотипи. Визнані в суспільстві гендерні норми і стереотипи до певного ступеня визначають психологічні якості (заохочуючи одні та негативно оцінюючи інші), здібності, види діяльності, професії людей залежно від їхньої біологічної статі [16, с.231]

За спостереженнями А.П. Мартинюк термін “гендер” прийшов у лінгвістику з антропології на початку 70-х років ХХ століття. Його вперше вжито Г. Рубін у статті “Обмін жінками. Нотатки про “політичну економію” статі” й визначено як “комплекс конвенцій, що спричиняють регулятивний вплив на біологічну стать як предмет суспільної діяльності”. Призначення терміну “гендер” (від англ. *gender* – сімейна, родова традиція, зв’язок поколінь) полягає в розмежуванні соціокультурних (*gender*) та суто біологічних (*sex*) характеристик чоловіка й жінки як членів певної етнокультурної спільноти. [8, с. 35].

За спостереженнями О.Л. Бессонової, “гендерні дослідження мають солідний стаж і здійснюються у різних напрямках, а саме: соціолінгвістичному (У.Лабов, П.Траджіл), напрямку феміністичної лінгвістики (Д.Кемерон, С.Міллз та ін.), психолінгвістичному (С.Філіпс), у галузі міжкультурних й лінгвокультурологічних досліджень (Д.Мальтц, Р.Боркер, Д.Таннен, К.Годдар).

[1;2].

Слід звернути увагу на той факт, що особливого значення гендерні дослідження набувають в англійській мові. Зацікавленість з боку багатьох

вчених до розглядання гендеру в англійській мові не випадкова і може пояснюватися двома причинами: по – перше, це мова міжкультурної комунікації, а по-друге, на відміну від багатьох інших мов, в ній немає чітко виражених родових відмінностей. На думку О.Л. Бессонової “розвиток аналітизму в англійській мові призвів до руйнування словозміни й втрати родових протиставлень в іменах. Таким чином, рід перетворився у приховану категорію, що виявляється тільки через анафоричні займенники *he* ‘він’, *she* ‘вона’, *it* ‘воно’”. Дослідниця робить висновок, що “гендерні дослідження в англійській мові носять сліди так званого сексизму. Сучасне сприйняття займенника *he* ‘він’ у родовому значенні зумовлене не просто граматичними факторами. Таке вживання історично склалося і пов'язане з політикою сексизму” [2].

2. Гендерні дослідження у фразеології

Зазначимо, що в цілому існує не так багато робіт щодо дослідження гендерного компоненту у фразеології. Серед них хотілося б відмітити монографію В.М. Телії, яка включає розділ, присвячений опису культурного концепту “жінка” у російській фразеології [11, с.196]. Перша спроба визначення способів реєстрації гендерного компоненту в англійській фразеології була здійснена О.В.Кунінім, який відмічав, що в семантичній структурі фразеологізму можуть бути виділені граматичні семи – макро- і мікроелементи граматичного значення. З точки зору гендерних досліджень найбільшу зацікавленість представляють мікросеми на позначення родового признаку. Семи роду, як зазначає О.В.Кунін, бувають трьох різновидів: чоловічого, жіночого та середнього і можуть виражатися як експліцитно (а), так і імпліцитно (б):

А) чоловічий рід: *the blue-eyed boy* ‘улюбленчик’, *a man about town* ‘світська людина’, жіночий рід: *the olive branch* ‘оливкова гілка, символ миру’, *a showel hat* ‘крисаня’, середній рід: *a golden girl* ‘дівчина, яка користується успіхом, кумир’, *a woman of the world* ‘досвідчена жінка у житті’;

Б) чоловічий рід: *a blue coat* ‘солдат, моряк’, жіночий рід: *a dolly bird* ‘гарна, ошатна дівчина’ [7, с. 196].

Вивчення гендерно маркованих фразеологічних одиниць раніше вже здійснювалося І.В. Зиковою в її дисертаційній роботі [], але ретельний розгляд цього питання під кутом аксіологічного та лінгвокогнітивного напрямів не відбувався. Не враховувалась роль гендерного фактора в реалізації оцінки, тому наукову новизну нашого дослідження ми вбачаємо в заповненні цієї лакуни, а саме – встановити гендерний макрокомпонент в семантиці оцінних фразеологічних одиниць і визначити шляхом когнітивного моделювання роль гендерного чинника у процесі фразеологізації. Автор також ставить за мету обґрунтувати, що гендерна оцінка цілком і повністю переплетена з соціально-історичним і культурно-естетичним впливом. У зв’язку з цим хотілося б навести слушну думку О.Л.Бессонової: “На часі є актуальною розробка теорій, що інтерпретували б механізми оцінної семантики з урахуванням гендерного фактора і когнітивної функції [1, с.6].

Таким чином, існує обмежена кількість гендерних досліджень у фразеології англійської мови. Серед базових слід зазначити роботи таких науковців, як О.В. Куніна [7], І.В. Зикової [3], А.П. Мартинюк [8].

3. Лінгвокогнітивні засади дослідження гендеру в фразеології

У даному дослідженні ми розглядатимемо гендер як лінгвокогнітивне явище, бо він є компонентом як колективної, так і індивідуальної свідомості. У сучасних гендерних дослідженнях особливе місце займають такі поняття, як *гендерна інтрига пізнання* і *гендерна картина світу (ГКС)*. Ці два поняття з’явилися в області гендерних досліджень порівняно нещодавно. У дослідженні головним поняттям вважатимемо ГКС, яку можна визначити як упорядковану, відносно несуперечну і внутрішньо зв’язану сукупність у повсякденній свідомості ідеалів, настанов людини, у яких знаходиться відображення соціокультурна диференціація статей.

У нашій роботі засадами для виділення концептів слугували окремі принципи класифікації лексичних одиниць Г.А.Уфімцевої [12],

М.А.Федотової [13] та інших лінгвістів. Отже, під час аналізу фактичного матеріалу були виділені концептосфера ЛЮДИНА, що містить групу концептів, які характеризують людину (*an ugly duckling* ‘гідке каченя’, *a fair-weather friend* ‘ненадійний друг’), і концептосфера ОТОЧЕННЯ ЛЮДИНИ, до складу якої входять концепти на позначення природного (географічного), суспільного, рукотворного та культурного оточення (*Tom Tiddler’s ground* ‘місце легкої наживи, “золоте дно”’, *Auld Reekie* “стара коптильня” (жартівлива назва м. Единбурга)’, *yellow rag* ‘бульварна газета’) [9, с.50 – 51].

У світлі антропоцентричного принципу представляється доцільним дослідження особливостей вербалізації концептосфери ЛЮДИНА з позицій функціонування гендерного чинника. Як з цього приводу слушно зауважує О.Л. Бессонова: “інваріантним ядром і центральним поняттям оцінного тезаурусу є людина, центральне місце якої визначається тим, що з нею пов’язана переважна кількість лексико-семантичних або тематичних груп. Людина є не лише біологічною істотою, але й носієм суспільних відносин, з чим пов’язані її професійні, ідеологічні, релігійні, соціально-майнові, національно-етнічні, родинні оцінні аспекти та характеристики” [1, с.162].

Все вищезазначене дає певні підстави припускати про наявність вказівок на гендерну співвіднесеність у структурі та семантиці фразеологізмів, які віддзеркалюють глибинні шари ГКС англomовного соціуму. О.О. Селіванова зауважує: “Фразеологізми є своєрідною етнокультурною рефлексією мовця в комунікативній ситуації, адже він свідомо або підсвідомо співвідносить власне емоційно-оцінне ставлення та ціннісну орієнтацію зі змістом, а образний зміст звороту є еталоном та стереотипом культурно-національного світобачення й розуміння світу” [10, с. 12 – 13].

4. Методологічна основа, критерії отримання і аналіз емпіричної бази дослідження. Висновки

Методологічною основою цього дослідження слугувала теорія фразеологічної оцінки й концепція фразеологічної номінації О.В.Куніна.

Відповідно до цієї концепції номінація має як узуальний, так і okazіональний характер. У пропонованому дослідженні в центрі уваги – узуальна фразеологічна номінація. Оцінка визначається як “об’єктивно-суб’єктивне та суб’єктивно-об’єктивне ставлення людини до об’єкта, що виражене мовними засобами експліцитно чи імпліцитно. Категорія оцінки є універсальною категорією, яка існує у свідомості людини у вигляді опозиції „добре / погано” або “позитивне ставлення / негативне ставлення” [7,с.89]

Для того, щоб чітко визначитись з критеріями відбору мовного матеріалу, ми звернулись до дисертаційної роботи І.В.Зикової. За її спостереженнями, внаслідок сверхсловного характеру ідіом в якості маркерів гендеру можуть виступати структурні елементи – слова-компоненти фразеологізмів, які позначають особу чоловічої або жіночої статі, або смислові компоненти в семантиці ідіом. Відповідно, гендерно маркованим в англійських ОФО може бути як план вираження, так і план змісту [3,с. 30]. Дослідниця зазначає, що двухпланова маркованість англійських фразеологізмів визначає два можливих критерії відбору фразеологічного матеріалу, а саме: 1) матеріал відбирався по гендерним маркерам семантики, тобто відбираються фразеологізми, в дефініції яких є слова, що вказують на осіб чоловічої і/ або жіночої статі (*семантичний принцип*); 2) матеріал відбирався по гендерним маркерам структури, тобто відбираються ідіоми, опорними компонентами структури яких є слова, що позначають осіб чоловічої та/ або жіночої статі (*структурний принцип*) [там само, с. 30].

Таким чином, матеріалом дослідження слугували 610 гендерно маркованих ОФО, отриманих методом суцільної вибірки з Англо-російського фразеологічного словника О.В. Куніна (БАРФС), які об’єктивують концептосфери ЛЮДИНА і ОТОЧЕННЯ ЛЮДИНИ. Це становить близько 30% від кількості ОФО (2131 ОФО), які вербалізують обидві концептосфери [9]. Тобто ідеться про такі гендерно марковані оцінні субстантиви, як *a man of mark* ‘видна людина’, *a high stepper* ‘птаха високого польоту’, *a girl Friday* ‘помічниця, права рука’, *Caesar’s wife* ‘дружина Цезаря, людина, яка

знаходиться поза підозрами’, *a wise guy* ‘розумна, кмітлива людина’, *a hot-air artist* ‘балакун, торохтій’ і т. ін.

Проведене дослідження показало, що найбільш вербалізованою гендерно маркованими субстантивними ОФО виявились концепти РІД ЗАНЯТЬ, ХАРАКТЕР, СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС, ПОВЕДІНКА, ПРИЗВИСЬКА, РЕЛІГІЯ, СІМ’Я, ЗОВНІШНІСТЬ, ЛЮБОВ/ КОХАННЯ, ЗДІБНОСТІ.

Кількісна характеристика концептів, в об’єктивізації яких беруть участь ФО з гендерним компонентом, подана у табл. 1.

Таблиця 1

Кількісна характеристика концептів, актуалізованих фразеологізмами з гендерним компонентом в англійській мові

Гендерномарковані концепти	Кількість одиниць	%	Приклади
РІД ЗАНЯТЬ	259	42,5	<i>a man of law</i> ‘адвокат, юрист’, <i>a man of science</i> ‘вчений’, <i>a secret-service man</i> ‘агент-розвідки’, <i>a woman of letters</i> ‘письменниця’, <i>a principal girl</i> ‘провідна акторка, акторка на перших ролях’, <i>a son of Neptune</i> ‘син Нептуна, моряк’, <i>Jack Tar</i> ‘заст. матрос’, <i>a Peter Funk</i> ‘амер. жарг. спільник аукціоника (той, хто долає ціну на аукціоні)’
ХАРАКТЕР	154	25,2	<i>a woman of honour</i> ‘чесна, порядна жінка’, <i>sister Anne</i> ‘вірна, віддана подруга’, <i>a man of iron</i> ‘людина залізної волі’, <i>a Paul Pry</i> ‘людина, що суне ніс у чужі справи’, <i>as jolly as a sand boy</i> ‘дуже весела,

			життєлюбна, повна життя людина'
СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС	63	10,3	<i>a man of mark</i> 'помітна відома людина, поважна людина', <i>a made man</i> 'людина, якій забезпечене майбутнє, міцне становище у суспільстві', <i>a man of rank</i> 'людина високого звання', <i>Mr. Big</i> '1. «Великий Бос», верховода злочинного світу; 2. поважна особа, «шишка»',
ПОВЕДІНКА	41	6,7	<i>a gay Lothario</i> 'донжуан, ловелас', <i>a lady of easy virtue</i> 'жінка сумнівної моралі, особа легкої поведінки', <i>a fine lady</i> 'ірон. панянка, жінка, яка вдає із себе аристократку', <i>an old wife</i> 'кумаса, пліткарка, «стара баба»', <i>a confidence man</i> 'аферист, шахрай'
ПРІЗВИСЬКА	25	4,1	<i>Tommy Atkins</i> 'Томмі Аткінс (прізвисько англійського солдата)', <i>the Mistress of the Adriatic</i> '«володарка Адріатики» (прізвисько Венеції)', <i>brother Johnatan</i> '1. янкі (прізвисько американців); 2. типовий американець', <i>the Mother of Parliaments</i> '1. батьківщина парламентаризму (Англія); 2. «батько парламентів» (прізвисько англійського

			парламенту)', <i>father Abraham</i> '«батько Авраам» (прізвище президента США Авраама Лінкольна'
РЕЛІГІЯ	23	3,8	<i>Father Superior</i> 'настоятель, ігумен', <i>a man of religion</i> 'заст. духовна особа', <i>a sister of mercy</i> 'черниця, сестра милосердя', <i>Prince of the Church</i> 'кардинал', <i>the King of Glory</i> 'рел. Цар царів, Бог, Христос', <i>the Prince of Peace</i> 'рел. Князь миру, Христос'
СІМ'Я	15	2,5	<i>a full sister</i> 'рідна сестра', <i>bachelor's wife</i> 'рідк. дружина, яка існує лише в уяві, «мрія холостяка», <i>family man</i> 'сімейна людина, гарний сім'янин; домосід', <i>John Thomson's man</i> 'заст. чоловік, що знаходиться під черевиком у дружини', <i>Mr. Right</i> 'майбутній чоловік, наречений', <i>Miss Right</i> 'майбутня дружина, обраниця'
ЗОВНІШНІСТЬ	13	2,1	<i>a glamour girl</i> 'розм. красуня, шикарна дівчина', <i>Tom Thumb</i> 'карлик, ліліпут', <i>Jack Sprat</i> 'заст. діал. карлик', <i>a slip of a boy</i> 'худенький чи стрункий хлопчик'
КОХАННЯ	10	1,6	<i>a fancy man</i> 'коханець', <i>queen of hearts</i> 'володарка сердець', <i>one's best girl</i> 'кохана', <i>one's young man</i> 'зазіхач, кавалер',

ЗДІБНОСТІ	7	1,2	<i>a man of wisdom</i> 'мудрець, мудра людина', <i>a man of sense</i> 'розумна людина', <i>a man of talent</i> 'талановита розумна людина', <i>Tom o'Bedlam</i> 'заст. «Том із Бедлама», божевільний, шалений'
ВСЬОГО	610	100	

Як бачимо з табл. 1, кількісно превалює концепт «Рід занять» (представлений 259 ФО або 42,5% від загальної кількості одиниць вибірки), на другому місці концепт «Характер» (154 ФО або 25,2%), на третьому місці концепт «Соціальний статус», який вербалізується 63 ФО або 10,3% від загальної кількості гендерномаркованих фразеологічних одиниць в англійській мові.

Дослідження доводить, що в семантиці фразеологічних одиниць можливо виділити гендерний макрокомпонент, який нашаровуючись на дескрипцію, сприяє адекватному відображенню оцінними фразеологічними одиницями культурних концептів фемінності та маскулінності, зокрема їхньому мовному вираженню, а також розкриває їхній неоднаковий вплив на концептуалізацію гендера в свідомості носіїв мови. Гендерний макрокомпонент щільно взаємодіє з рештою макрокомпонентів в семантиці фразеологічних одиниць. Як доводить наше дослідження, він може проявлятися в емотивному і оцінному макрокомпонентах, наприклад, у випадках позитивного чи негативного ставлення до особи чоловічої або жіночої статі в англійськомуні соціумі. Дане дослідження показує, що в фразеологічних одиницях з негативною оцінкою превалює, хоча с не дуже великою розбіжністю, сема чоловічого роду. Перспективним вбачається представлення і опис кількісних даних по кожному з представлених концептів, які б доводили це явище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / О.Л. Бессонова. – К., 2003. – 463 с.
2. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / Ольга Леонідівна Бессонова. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – 362 с.
3. Зыкова И.В. Гендерный компонент в структуре и семантике фразеологических единиц современного английского языка: дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.04 / И.В. Зыкова. – М., 2002. – 219 с.
4. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты / А.В. Кирилина, И.Г. Ольшанский // Филологические науки, 2000. № 3. – С. 133 – 137.
5. Кирилина А.В. Гендерные аспекты языка и коммуникации: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. филол. наук: 10.02.19 “Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика” / А.В. Кирилина. – М., 2000. – 38 с.
6. Кунин А.В. Курс фразеологии английского языка / А.В. Кунин. – 2-е изд. М.: Высшая школа Дубна, Изд. центр “Феникс”, 1996. – 381 с.
7. Мартинюк А.П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / А.П. Мартинюк. – Харків, 2005. – 610 с.
8. Олійник С.В. Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.17 / С.В. Олійник. – Донецьк, 2008. – 243 с.
9. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): Монографія / О.О. Селіванова. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – 276 с. – укр.
10. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

11. Уфимцева А.А. Лексическое значение: принцип семиологического описания / А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 239 с.
12. Федотова М.А. Мовна особистість у чужому лінгвокультурологічному просторі (на матеріалі англійської прози ХХ – ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – Одеса, 2006. – 20 с.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

1. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин / Лит. ред. М.Д.Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1984. – 944 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В.Н.Ярцевой / В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с. (ЛЭС)
3. Литературно-энциклопедический словарь. / Под общ. ред. Кожевникова В.М. / В.М. Кожевников, П.А. Николаев. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 751 с.

S. Oliynyk. The article considers the up-to-date theoretical basis of the gender category research in foreign and domestic linguistics. Particularly, the survey of scientific works concerning the gender component in phraseology has been made. The gender is presented as a cognitive phenomenon. The criteria of the language material sampling have been determined. The key concepts verbalized by the evaluative phraseological units marked with gender component have been presented. The connection between the gender component and evaluation has been set up. The conclusions about the close interaction of gender component with the other components in the phraseological unit semantics have been made up.

Key words: *gender component, concept, evaluative phraseological unit, evaluation, masculinity, femininity.*

***Concept SOCIAL STATUS verbalized with figurative nouns denoting
a PERSON in English***

У статті розглянуто семантичні особливості концепту СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС, вербалізованого образними іменниками-найменуваннями особи в англійській мові. Визначено семантичний об'єм імені концепту, його синонімічні особливості та етимологічні характеристики. Виявлено семантичні особливості образного складника концепту. Встановлено тип корелятивних зв'язків між семантичним обсягом імені концепту та його образним складником. Описано специфіку лексикографічної фіксації образного компонента у структурі лексичного значення слова.

Ключові слова: образність, образний компонент, лексичне значення слова, образні іменники-найменування особи, концепт, семантичні особливості.

1. Introductory notes

Vocabulary, used in figurative meaning, is a special means of language nomination and specific means of verbalization of person's social status, which is fixed in the conceptual picture of the world community [4]. Figurativeness is inseparable from the perception of the world. Each national culture is reflected in language through figurativeness, which takes in this regard, special significance. Figurative nouns denoting a person (hereinafter FNDP) reproduce a substantial piece of linguistic picture of the world, in particular they verbalize figurative component of the concept of *SOCIAL STATUS*. **Relevance** of figurative vocabulary research is stipulated by the important role of figurative vocabulary in nomination in modern English and Ukrainian languages, because FNDP determine the nature of the national mentality. Acquaintance with the literature on this issue shows a lack of elaborated theoretical information related to the nature of verbal figurativeness. Linguistic status of figurativeness in the semantics of words has not yet been the subject of special study in the frame of linguo-cognitive paradigm. A number of theoretical propositions in the theory of figurativeness are of

controversial nature. Figurative component in the semantic structure of the word is also considered to be a problematic issue. In addition, not all aspects of the language of figurativeness explored properly.

The **object** of the study is figurativeness as an inherent component of the lexical meaning of a noun denoting a person. They explicate figurative component of the picture of the world in modern English and Ukrainian languages. The **subject** of research is semantic features of figurative nouns denoting a person in English and Ukrainian languages. 99 FNDP (it means 6% from total number of nouns) in English and 137 FNDP (it means 9% from total number of nouns) in Ukrainian served as an **empiric material** for the research.

Researched nouns were chosen by the method of continuous sampling from a reputable dictionary Shorter Oxford English Dictionary (hereinafter SOED), edited by William Trumble and Angus Stevenson, and the great dictionary of the Ukrainian language (hereinafter VTSSUM), edited by V. T. Busel. **The selection criteria** for the empiric material are the labels and markers in the dictionary entries. The following labels were used: *fig., transf., transf. and fig., lit. and fig., derog., contempt., iron., abusive, colloq., dial., joc., slang.* And the following markers served for the selection of figurative nouns: *and a person of, a person who, a person like, a person with, adjective + person; person, that person, a man, one who; person.*

2. Verbalization of the concept *SOCIAL STATUS* by figurative nouns denoting a person in English

2.1. The social status of the individual is its position in the social system associated with membership of a particular social group or community; it is a set of social roles and the quality and extent of their implementation. It covers a generalized characteristic of the individual in society: the profession, qualifications, education, the nature of the work, position, financial status, and availability of power, party and trade union affiliation, business relationships, belonging to demographic or ethnic groups. The social status of a person was

researched by V. I. Karasik on the material of modern English linguistic units, he considered the problem of aspects of the lifestyle, nonverbal and verbal indicators of social status, the rules of conduct and etiquette in terms of sociolinguistics, linguistic semantics, and pragmalinguistics [2]. Social categorization and social values were researched by O. L. Bessonova [1].

In compliance with the analysis, the main semantic feature of the concept name *SOCIAL STATUS* is the position of a man in society relative to others: *Status* 2) chiefly law. a person's standing or position such as determines his legal rights or limitations, as citizen, alien, commoner, etc; condition in respect of marriage or celibacy, minority or majority; 3) position or standing in society; rank, profession; relative importance [SOED].

The analysis of the etymology of the concept name allows distinguishing semantic features such as: 'the rules of conduct', 'status', 'regulation'. The term status is derived from the Latin verb *statuer*, which meant 'to place, set'. Noun *statutum* meant 'established rules of conduct', 'statute and regulation' [5].

The analysis of the synonymic meanings of the concept name made possible to add a string of semantic features. Synonyms for the word *status* are *standing*, *rank*, *grade*. Additional semantic features are '**reputation**', '**rank**', '**hierarchy**', '**special class**'. For example, *standing* – *the relative position of a person in a gradual table; status, reputation, grade or rank; rank* – *high social position; professional, military distinction* 2) *a distinct class or level within a hierarchy; a person's professional position or status; grade* – *a class of persons of a similar degree of ability, rank, or quality* [SOED]. Thus, the concept *SOCIAL STATUS* is perceived as the position of human being in society in accordance with his profession, material wealth, legal status with certain rights and responsibilities.

2.2. Figurative component of the concept *SOCIAL STATUS* is verbalized with *FNDP* 99 (it means 6% from the total number of researched *FNDP*) and presented by the binary opposition. Semantic feature '*power*' is characteristic for the group of *FNDP* (65 lexical units (hereinafter LO), i.e. 66 % from the total number of researched *FNDP* of the concept). And it is twice as much as against the

group of FNDP which verbalizes opposite semantic feature ‘*people of low status*’. For example , *tsar* 1) *the former emperor of Russia*; 2) *transf. a person with great power or authority* [SOED]. The results of the analysis show, that the semantics of FNDP reflects the influence of many cultures upon English language (Russian *tsar*, Japanese *tycoon*, Urdu *nabob*, etc.).

Semantic features ‘**low social status**’ is fixed in 35 FNDP (34 %): *peasant* 1) *a person who lives in the country and works on the land*; 2) *colloq. derog. a person of low social status* [SOED]. The examples testify that the semantics of FNDP contains the features of low social status of a person who is characterized by toil, dirty and hard physical work, and cultural backwardness.

2.3. The results of quantitative analysis of lexicographic fixation of figurative component in nouns denoting a person show that the concept is divided into two more or less equal in size groups: FNDP, in which figurative component is fix with the label, and the group without lexicographic fixation of figurative component in FNDP.

The results of quantitative analysis of lexicographic fixation of figurative component in nouns denoting a person given in the table 1.

Table 1

Lexicographic fixation of figurative component in the nouns denoting a person of the concept *SOCIAL STATUS*

Information about labels	Quantity	%
Availability of labels	52	52
Absence of labels	47	48
Усього	99	100

We can assume that figurative lexico-semantic variant (hereinafter LSV) of the word, which is not fixed with the label has the status of an independent noun in its paradigm. It could also indicate an intuitive or subjective desire of dictionary compilers to demonstrate different levels of fixation of figurative LSV in the

language usage. Types of labels which are used for fixation of figurativeness is presented in the table 2.

Table 2

Types of labels used for fixing figurative component in nouns denoting a person of the concept *SOCIAL STATUS*

Type of labels	Quantity	%	Examples
transf.	18	35	<i>Tsar – transf. a person of great power</i>
fig.	16	32	<i>Pope – fig. a person with position, authority, infallibility</i>
colloq.	11	21	<i>Trump – colloq. a person in authority</i>
slang	5	9	<i>Nib – slang a person of superior social standing or wealth</i>
transf. and fig.	2	3	<i>Monarch – transf. and fig. a person of great power</i>
Усього	52	100	

The results of the analysis show, that the nouns denoting a person with figurative component, which is explicitly fixed by labels *transf.*, *fig.*, *transf. and fig.*, are on the first place. Stylistic labels *slang*, *colloq.*, which implicitly indicate the figurative component, indicate the limited scope of use of figurative LSV of the word.

2.4. In the course of semantic decomposition of the initial meaning of FNDP is found that potential seme is the most productive in forming of figurative nomination of a person (89 FNDP, 90% of all FNDP of the concept). For example, *baron* 1) *hist. a person who derived a title by military service from the king*; 7) *a powerful or influential person* [SOED]. As the example shows, potential semes ‘*mighty*’, ‘*powerful*’ acquire the status of differential ones and causes the emergence of figurative LSV of the word.

Isolated FNDP originates from differential semes (8 FNDP, 8 %). For example, *overlord* 1) *a lord superior to other lords or rulers*; 2) *transf. any person in a position of superiority or supreme power* [SOED]. In this example, the first

differential seme 'superior' serves as a source of figurative LSV of the word of *superiority or supreme power*. Only 2 FNNDP (2%) originate from nuclear seme. For example, *tribune* 1) *Roman history: an ancient Roman official*; 2) *transf. and fig.: an officer holding a position similar to that of a Roman tribune* [SOED]. As the example shows, an archaic lexical unit *tribune* gets new life and designates an official employee, i.e. nuclear seme in the original LSV of the word and in the figurative one does not change its status, and in this case, the figurative component devoid of emotional and evaluative ring.

2.5. The analysis results show that the figurative component originates from the first LSV of the word (60 FNNDP, i.e. 61% of all the nouns of this group) in the concept *SOCIAL STATUS*. For example, *monarch* 1) *an absolute ruler of a state*; 2) *transf. and fig. a person of great power* [SOED]. Figurative nomination also comes from the second and subsequent LSV of the word (28 FNNDP, i.e. 28% of all FNNDP of this group). For example, *plum* 1) *the edible roundish fleshy fruit usu. purple, red, or yellow when ripe*; 2) *the tree bearing this fruit*; 3) *any of various trees resembling it*; 4) *a dried grape used in pudding*; 5) *the sum of £ 100,000. slang // a person who has £ 100,000. slang* [SOED]. In 11 (11%) cases figurative component is not developed from previous LSV of the words. For example, *nob* 1) *slang: head*; 2) *a person of some wealth or social distinction* [SOED]. Summing up aforesaid, it should be mentioned that figurative LSV of the word is primarily developed from with the first LSV of the word.

2.6. According to G. I. Kustova, there are two powerful mechanisms in the language, and both have cognitive nature: a mechanism of highlighting and reallocation of accents [3]. The latter mechanism operates in FNNDP and expands their opportunities. The analysis shows that a new referent emerges in the semantic paradigm and it extends the initial meaning of the FNNDP. For example, *kingfish* 1) *a fish notable for its size, appearance*; 2) *slang. a leader, a boss* [SOED]. As the example shows, the lexeme gets extension - *kingfish* indicates not only a large-sized fish, but also the meaning *boss*, i.e. the semantic structure of lexical unit is extended by and a figurative LSV.

2.7. No semantic shifts occur in FNDP of the concept *SOCIAL STATUS* in the direction of melioration or pejoration. For example, *tycoon* 1) *a wealthy, powerful person in business or industry*; 2) *a title applied by foreigners to the shogun of Japan in power* [SOED].

2.8. Figurative meaning arises mainly as a result of qualitative and implicative transference. In 85 FNDP (86%) regular metaphoric transference is observed: ‘subject → person’, ‘person → person’, ‘animal → person’. For example, *tacky* 1) *colloq. a weak or feeble horse*; 2) *colloq. a poor white person on the southern States* [SOED]. 14 FNDP (14%) are characterized by metonymic transference. For example, *box* – *a separate compartment with seats in court, theatre, stadium, restaurant // transf. the occupant of such seat* [SOED].

Thus, a comparison of the meaning of FNDP and the name of the concept shows that they are narrowed to the pair of concrete features (*high / low social status*). At the same time the most numerous social stratum (middle or average) is disregarded. So, the analysis results give reason to believe that the semantic scope of figurative component of the concept *SOCIAL STATUS* forms figurative component of the macroconcept *PERSON* in the English language world, in the focus of which there are polar segments of the community.

3. Conclusion

Thus, figurative nouns denoting a person serves as a means of explication of high and low social status of a person and reflect the specifics of collective ethnic consciousness. As a result of the conceptual analysis of the FNDP, the following inference can be made.

The concept *SOCIAL STATUS* is an integral part of macroconcept *PERSON* and it belongs to its periphery. The comparison of the name meanings of the notional and figurative components testifies the narrowing of the semantic amount of figurative component of the concept up to a pair of stereotypical features which are presented with the binary opposition ‘influential – insignificant person’, and the former member of the opposition dominates. Figurative meaning arises mainly as a result of regular metaphorical transference. FNDP originate from the first LSV

of the words. The potential seme of the first LSV is the most productive in terms of figurativeness emergence.

THE LIST OF LITERATURE USED

1. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – Київський нац. університет ім. Тараса Шевченка, 2003. – 463 с.
2. Карасик В. И. Оценочная мотивировка, статус лица и словарная личность / В. И. Карасик // Филология - Philologica. Краснодар, 1994. – № 3. – С. 2-7. – Режим доступа: <http://www.vspu.ru/~axiology/vik/vikart1.htm.7>.
3. Кустова Г. И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения : монография / Г. И. Кустова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 472 с.
4. Пефтієва О. Ф. Концепт *СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС* вербалізований образними найменуваннями особи в англійській та українській мовах // Пефтієва О. Ф. Науково-методичний журнал. Т. 223. Філологія. Мовознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Вип. 211. – С. 90-102.
5. Harper Douglas Online Etymological Dictionary of the English Language : [Електронний ресурс]. – Режим доступа к словарю : <http://www.etymonline.com/>
6. Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Fifth edition. – New York: Oxford University Press Inc., 2002. – 3750 p. [SOED]

Peftieva Olena. Concept SOCIAL STATUS verbalized with figurative nouns denoting a person in English. The semantic peculiarities of concept SOCIAL STATUS verbalization with figurative nouns denoting a person in English have been researched. The semantic amounts of the concept name, its synonymic features and etymological characteristics have been determined. The semantic features of the concept figurative constituent have been found out. The

type of correlative bonds between semantic amount of the conceptual and the figurative constituents has been exposed. The specificity of the lexicographic treatment of the figurative component of word meaning has been revealed.

Key words: *figurativeness, figurative component, lexical word meaning, figurative nouns denoting a person, concept, semantic features.*

УДК 821.111-32.09(045)

Анна Румянцева

Експерименти на рівні змісту та форми в американській літературі 50 – 60-х рр. ХХ століття

У даній статті було розглянуто новаторство в американській прозі та поезії середини минулого століття, що помітно в ускладненні композиції, широкому використанні підтексту та великих синтаксичних конструкцій, послабленні зовнішнього сюжету та посиленні внутрішнього. Крім того, описаний новий тип героя, що протистойть конформістському суспільству і тікає від реальності.

Ключові слова: *новела внутрішньої пригоди, психологізм, ескапізм, деталь, підтекст, ритм.*

Творчість американських літературних діячів у середині минулого століття була обумовлена початком нового періоду в суспільному і літературному житті США, і переворот цей був підготовлений бунтом молодих. Новій контркультурі і письменникам, пов'язаним із нею, потрібно було покінчити з невтішним конформізмом «батьків» і вивести країну з духовної сплячки. Саме у 50-ті роки ХХ століття в американську літературу приходять нові імена письменників, чия діяльність у значній мірі визначить ідейно-художній рівень літературного процесу у подальшому.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю переосмислення заново, з позиції історичної дистанції, творчості американських письменників 1950 – 60-х років.

Для досягнення мети, що полягає у розкритті новаторства на рівні форми та змісту в американській літературі 1950 – 60-х рр. та детальному обґрунтуванні причин його виникнення, ставилися основні **завдання**:

- 1) розглянути життя у повоєнних роках в США і вік конформізму як соціально-історичне підґрунтя;
- 2) ознайомитися та пояснити виникнення культурного феномену бітництва;
- 3) виявити основні риси героя нового типу як носителя ідейного змісту;
- 4) розкрити особливості нового сюжету та його відмінності від попередніх канонів;
- 5) окреслити зміни у мовному плані творів середини ХХ століття.

У даній роботі було використано доробки таких науковців та літературознавців як Галинської І. Л., Денисової Т. Н., Кубаревої Н. П., Оленевої В. І та ін.

В американській літературі *mid-century* (середина віку) відбувався процес інтенсивного переосмислення «канона», що був сформований до того часу (у його модерністській і традиційно-реалістичній складових), – процес затвердження-заперечення, одухотворений пафосом радикального оновлення, але і отруєний вічуттям втрати [5, с. 490].

Початок 50-х рр. стає рубежем не тільки в економічному розвитку, а й у свідомості американців. Парадоксально, але участь у Другій світовій війні, яка знесила стільки держав, послужила збагаченню Америки: на повну потужність запрацювала промисловість, безробіття змінилося браком робочої сили. Зростав добробут, розвивалися технології, активно поширювалося телебачення. Інтенсивно створювалося масове суспільство з установкою на задоволення потреб широких верств населення, з неминучою деперсоніфікацією та деіндивідуалізацією [4, с. 210].

Перші дискусії про сенс і майбутнє масової культури виникають на початку 50-х. Той час вирізнявся широким і глибоким, можна сказати, масовим конформізмом [4, с. 210].

«Масове суспільство», «цивілізація споживання» – обидва ці поняття увійшли до широкого соціологічного, культурологічного, а згодом і газетного ужитку. Вони були скликані передати специфіку капіталістичного суспільства на сучасному етапі. Під «масовим суспільством» малася на увазі соціальна структура, що базувалася на дещо інших, порівняно з класичним капіталізмом, формах експлуатації мас працюючих. Вона забезпечувала порівняно більш високий рівень життя для працюючої інтелігенції, верхівки робочого класу і фермерства і стимулювала повну автоматизацію не тільки виробничих процесів, але і відносин між людьми. Суспільство рухалося до однотиповості свідомості, побуту, кола інтересів, психологічних реакцій, моральних уявлень і духовних потреб. Хибність наукового і технічного прогресу в умовах капіталізму виявилася в тому, що разом із зростанням технічного оснащення людина все більше перетворювалася на робота, на додаток машини, в одиницю статистики, втрачаючи основи основ своєї особистості. Уподібнюючись крихітній деталі величезного механізму, вона наперед була позбавлена якої б там не було самостійності [7, с. 190].

Стирання індивідуального стало законом, огортаючим усі сфери людського життя сучасного капіталістичного суспільства. На авансцену був висунутий «середній громадянин», позбавлений свого «я», підігнаний під стереотипну модель пересічної людини, тямущий працівник і турботливий батько сімейства, всі інтереси котрого зводяться до охорони свого ситого, безкінечно порожнього і одноманітного життя. Суспільству потрібен був безликий робот-виробник і робот-споживач, людина пасивна в громадянському, етичному, культурному відношенні, більше ніж задоволена правами та свободами, що надавалися західною демократією, і не тільки не думаючи про зміну суспільства, але й готова дати відсіч усім подібним намаганням [7, с. 191].

У богемному районі Нью-Йорка Грініч-Віледж, а потім у Сан-Франциско в 50-ті роки згрупувалось коло молодих людей – письменників, митців, музикантів, які називали себе «розбитим поколінням» – бітниками. Вони, здавалосьь,

поставили собі за мету епатувати суспільство поміркованих, жити, нехтуючи його канонами, мораллю, законом [4, с. 257].

Словник американського сленгу визначає бітника як «члена субкультури, що розквітла в 1950-ті роки (суфікс «ник» запозичений з російської мови і засвідчує таку ж виключеність бітників з суспільного клімату своєї країни, як видаленість супутника з атмосфери Землі)», і пояснює, що бітник – «особистість, яка веде нонконформістське життя, член розбитого покоління, той, хто зневажає умовності поведінки й одягу і цікавиться авангардистською філософією та самовираженням».

Юному поколінню американців, що увійшли в життя на рубежі 50-60-х рр., з небаченною досі різкістю відкрився весь жах бездуховності, котра стане і його долею, якщо воно прийме ідеали і цінності старшого покоління. Небезпека бути заживо похованими серед матеріального багатства змусила нове покоління відсахнутися від того майбутнього, яке пропонувала їм найбагатша у світі країна. Унікальність і парадоксальність руху бітників заключалася у тому, що це був не традиційний бунт голодних пролетаріїв; на цей раз протестували нащадки заможних батьків.

«Ми намагалися покінчити з голодом, говорила молодь, – але зараз нам не вистачає їжі духовної сильніше, ніж коли-небудь. Ми домоглися повної свободи думки, але марно шукаємо кінця нашій безкрайній самотності [8, с. 35]».

Бітників не цікавила кар'єра – у будь-якій області, – гроші, успіх, слава – все те, задля чого працювали їхні батьки, у що вони свято вірили. Молодь нудило від респектабельності і снобізму. Вони тікали зі своїх респектабельних будинків і ставали бурлаками «на дорозі», шукаючи порятунку з природою, намагаючись повернути втрачені людською цивілізацією природність та розкутість почуттів. В 60-ті роки тисячі молодих людей бігли до первозданної глухомані, де організовували утопічні сільські «комуни». «Світові потрібна любов, – співали вони, – ніжна любов, а не війна [8, с. 36]».

Ще одним прихистком ставала для молоді власна душа. Спілкування з природою сприяло цій «утечі в себе», самозаглибленню, приближенню, як їм

видавалось, до істини. Не випадково через це найбільш інтелектуальна частина бітництва сприйме філософію дзен-буддизму, котра відповідала їх намаганням піти від реального світу і зануритися у світ ірреальний. Дзен-буддизм вчить зреченню від усього матеріального, зреченню від самого себе та зосередженню на думках про божество. Східна філософія стає для багатьох бітників символом духовної розкнутості, засобом вибратися із зачарованого кола: «робота-виробництво-споживання-робота-виробництво-споживання».

Офіційній культурі бітники протипоставляли свою контркультуру. Заперечуючи матеріальні основи американського «великого суспільства», вони заперечували і його культурні сурогати.

І в цей скрутний для Америки час з'являлися твори, в яких достовірно відображалася американська дійсність [10, с. 156]. Діалектика американського літературного процесу тієї доби заключалася в тому, що саме в цей час, в «боязке десятиліття», з'явилися художники, що дали поштовх радикальним тенденціям першої половини 60-х років. Дж. Джонс і Дж. Д. Селінджер, Дж. Болдуїн і Б. Маламуд, С. Беллоу і Р. Елісон, Н. Мейлер і Т. Капоте та ін. у ті похмурі роки підняли голос протесту проти конформізму [3, с. 101]. У творчості кращих художників слова – творців реалістичної новели – продовжували жити демократичні традиції американської літератури [10, с. 156].

У новелістиці середини ХХ століття все більше уваги здобуває герой, від чого сама новела стає більш ємкою і більш цільною. Герой являється носителем ідейного змісту [10, с. 225].

Соціальна тематика, що була широко відображена в творах 30-х років, вже не звучить так явно. Якщо раніше в центрі уваги письменників була тема «особистість і суспільство», то тепер багато новелістів зосереджуються виключно на особистості, а соціальні зв'язки людини висуваються ними на задній план [10, с. 148].

Під впливом тенденції до ліризації американська новела середини минулого століття тяжіє до оповіді від першої особи, до зближення автора з

героєм (а часто герої і автор – одна особа), до переважання особистого початку і суб'єктивної форми художнього мислення [10, с. 227].

Все більш поширеною формою оповіді стає розповідь від першої особи. Ця форма дає письменнику можливість показати дійсність через індивідуальне переживання героя. Зрозуміло, що така оповідь має скоріш ліричний характер, ніж епічний. Однак підкреслений ліризм нерідко поєднується з максимальною об'єктивністю. І тому, з одного боку, ми сприймаємо таку новелу як суб'єктивну, ліричну сповідь, але з іншого – як досить узагальнюючу картину безпосередньо побаченої дійсності. Таким чином, письменник виступає не тільки від свого імені, але і від імені покоління. Він пише про конфлікти, надії і сподівання свого часу. У новелах, написаних від першої особи, автор дивиться на світ очима героя. Але навіть тоді, коли оповідь ведеться від третьої особи, письменник нерідко надає перевагу баченню дійсності очима своїх персонажів [10, с. 228].

В критичних дослідженнях і статтях дуже часто поряд виявляються імена Джерома Селінджера і Джона Апдайка, незважаючи на те, що ці письменники відносяться до різних поколінь. Їх пов'язує, перш за все, спорідненість тем, вміння вловити специфічно американські явища і показати їх засобами мистецтва. Обидва письменники мають глибокий інтерес до молодого покоління. Тому героями їх творів частіше за все видаються молоді люди, підлітки, діти, тобто всі ті, хто найчутливіше сприймає все оточуюче і найгостріше реагує на нього [10, с. 173].

Був час, коли американські дослідники, означаючи атмосферу перших книг Дж. Апдайка, також багато говорили про «ескапізм» його героїв. Проте це явище було характерно не тільки для творчості Апдайка і вищезгаданого Селінджера, але й багатьох їхніх сучасників: «тікали», кожний на свій лад, герої Керуака, Капота тощо [8, с. 55].

Дж. Апдайк належав до тих американських письменників, що своїм героєм вибрав так звану «звичайну людину». Середній американець один із найбільш поширених персонажів американської літератури; він з'явився ще в літературі

XIX століття, на початку XX століття трапляється найсправжніший бум, коли звичайний американець стає героєм літератури. До середини XX століття поняття «середній американець» набуває чіткі завершені форми. Це герой письменників нового покоління, до долі якого звертаються Дж. Апдайк, Д. Чівер, Б. Маламуд, Т. Капоте, А. Міллер, так як у ній, як правило, відображаються характерні явища американського життя. Історія життя «звичайного» героя дозволяє читачам потрапити в найглибші народні пласти – в те, що утворює основу американського суспільства, прослідити процеси, що відбуваються в моральному духовному житті звичайної людини, бо всі ці письменники чудово розуміють, що здоров'я суспільства в цілому безпосередньо залежить від душевного комфорту «маленької людини» [8, с. 54].

У середині XX століття новела сюжетна стає новелою внутрішньої пригоди. Це, так би мовити, шлях від об'єктивної забарвленості до суб'єктивної, від епічного до ліричного. Зберігаючи (зрозуміло, в межах творчості реалістичної) соціальну направленість як основну рису змісту, жанр в цілому відмічається значним заглибленням початку психологічного.

Нові особливості жанру також проявляються в посиленні сюжету внутрішнього і послабленні сюжету зовнішнього, в ускладненні новелістичної композиції, в її багатоплановості, в тенденції до ліризації і зближенні або навіть злитті автора з героєм, в широкому використанні ретроспекції, символічно наповненої деталі, у психологічному заглибленні розповіді [10, с. 246].

У новелі 50 – 60-х років минулого століття використовуються всі засоби і прийоми, що сприяють посиленню внутрішнього сюжету, максимальному психологічному заглибленню розповіді, – діалог, внутрішній монолог, деталь, пейзаж. Фабульний спосіб розгортання сюжету оступово витісняється нефабульним. Поряд із сюжетною новелою все частіше з'являється новела з послабленим сюжетом, для якої подійна конструкція не має суттєвого значення. Зовнішні сюжетні зв'язки заміщуються внутрішніми зв'язками думок, почуттів і вчинків героїв. Якщо в новелах початку XX століття фабула являє собою як би замкнену конструкцію, то у новелі середини століття фабула або вкрай

послаблена, або повністю відкрита, і твір у такому випадку не має кінця. Недарма Селінджер говорить: «У розповідей не буває кінців. Щонайбільше – якесь вдале місце, де оповідачу варто зупинитися».

Новелістична кінцівка несподіваністю своєю вона нагадує заключний акорд музичного етюд, що обривається. У новелі нового типу характер кінцівки помітно змінився. Звичайно, традиційні початок і кінець можуть бути присутніми в цій новелі, але можуть і взагалі бути відсутніми. Початок і кінець вже не несуть попереднього змістового навантаження. Не вирізняється винахідливістю і сюжет. Як правило, він простий і нехитрий. Часто новела позбавлена драматичної кульмінації. Відтворення життя витісняє інтригу [10, с. 226].

Характери героїв створюються шляхом використання внутрішнього конфлікту і діалогу. Причому діалог являється і засобом характеристики героїв, і засобом розвитку і руху дії в новелі. Цільність, стислість, концентрація дії проявляються не тільки в специфіці композиційних форм, але і в художньому використанні деталі, її багатофункціональності. Деталь, «мова подробиць» відіграє в новій новелі все більш важливу роль. Деталь у новелі, як і деталь у віршованому творі – це стисла ідея, думка, не розгорнута художником. Деталь часто виявляється носителем підтексту чи виконує метафоричну функцію і тим самим дає поштовх до роздумів після прочитання новели [10, с. 227].

У поезії 50-60-х років поети-бітники – А. Гінзберг, Г. Корсо, Л. Ферлінгетті – також чимале місце в своїх віршах надавали темі втечі від дійсності, потягу до нірвани. Для них було характерно відчуття загубленості людини і її самотності у ворожому світі [10, с. 51]. Основна тема ранньої лірики Гінзберга – духовна неповноцінність сучасної людини, що перебуває у стані війни з самою собою. Це веде до надлому, захворюванню духа, що переростає в загальнонаціональну епідемію. «У масовій свідомості Америки з'явилася тріщина, що ледь відчинила величезне пекло національної підсвідомості, де приховались до часу незліченні резерви енергії, важко сказати – живильної чи руйнівної» [12, с. 102].

Щодо мовних особливостей новели 50-60-х рр., то часто автор звертається до способів опосередкованого розкриття власної точки зору. У такому випадку важливу функцію відіграє підтекст, тобто все те, що не виражено прямо словами, але приховано за їх основним значенням. Новели, в яких використовується підтекст, набувають як би додаткового, підтекстного звучання. У тому, що читається між рядками, заключаються часом і коментарі автора, і авторське ставлення до подій, і навіть їх оцінка. Велике значення має підтекст у новелах Селінджера, Апдайка. Часто у цих письменників підтекст виявляється трагічним, що пов'язано з усвідомленням самотності, відчуженості, душевної невлаштованості героїв.

Іноді засоби створення підтексту виявляються суто стилістичними: ритм фраз, інтонація, повторення [10, с. 229]. Між інтонацією і ритмом існує своєрідний зв'язок: вони виступають як би посередниками між змістом і формою твору. Навіть окрема фраза набуває інколи у новелі інтонаційну самостійність і значимість. Ритмічність прози посилює всю інтонаційну побудову новели, її звучання і виразність. Ритм і інтонація оформлюють новели Гемінгвея, Селінджера, Апдайка, Маламуда, надають їм стилістичної завершеності. Це те, що важко, а часом і неможливо передати при перекладі на іншу мову і що створює неповторну своєрідність і красу оригіналу [10, с. 241].

Крім того, недосказаність є важливою рисою американської прози 50 – 60-х років ХХ століття. Вважається, що її виникнення пов'язане з підтекстом, зі зростаючою роллю цього літературного прийому. Недосказаність, недомовленість, як наслідок підтексту, вимагає від читача більшої активності: адже він не має у своєму розпорядженні готову авторську думку. Події і характери новели потребують від нього власних коментарів, як би домислювання прочитаного [10, с. 229].

У поезії в області форми вірша поети відроджували прийоми У. Уїтмена, намагаючись позбавитися від академічних канонів, використовуючи всі можливості вільного вірша, розмовного стилю. Їм було властиве тяжіння до

«усної поезії», до використання жаргонізмів, до виконання своїх віршів під акомпонемент джазу [8, с. 52].

А. Гінзберг у багатьох своїх віршах використав принцип «перерахування» («каталога»), за допомогою якого намагався зафіксувати невловимі передчуття, відчуття і емоції. Поет вважав, що відкрив новий метод в поезії: все, що спадає не думку, варто записати групами по декілька слів і довільно розміщувати на сторінці блоками по два-три рядки [1].

Вірші Гінзберга поривчасті і емоційні, вони насичені фольклорними і біблейними образами, що надають їм динамізм і напруження; поет тяжіє до довгого поетичного рядка, до перебою синтаксичної конструкції, завдяки чому композиційна структура твору дещо розслаблена [8, с. 53].

Поезія А. Гінзберга і його прибічників передає ритм, мову великого міста, його вулиць, що надають віршам навмисну недбалість і разом з тим виразність. Поети-бітники намагалися вразити читача, заразити його своїм емоційним загостренням. Звукопис їх вірша, гра на уривчастих голосних і різних комбінаціях приголосних перетворює спокійний, видавалося б, ритм у пульс, стукаючий у вилицях [8, с. 53].

Отже, пошуки і відкриття в літературі були зумовлені зрушеннями в дійсності буржуазного світу. Нові умови капіталістичної дійсності потребували нових форм вираження. Як протест масовій культурі і цивілізації споживання літературні митці звернулися до психологічного заглиблення та відображення світу через свідомість героя. Як наслідок, відбувається послаблення зовнішнього і посилення внутрішнього сюжету, ліризація та ускладнення композиції. У мові прозових творів все більшу роль відіграє діалог та підтекст, що може як читатися між рядками, так і створюватися за допомогою стилістичних засобів (інтонації, ритму, повторень). У поезії митці відмовлялися від загальноприйнятих академічних канонів і тяжіли до вільного вірша і розмовного стилю.

Література

1. Американская поэзия на примере творчества Гинзберга [Электронный ресурс] / – Режим доступа: [http://antisochinenie.ru/сочинения/Гинсберг/Американская_поэзия_на_примере_творчества_Гинзберга].
2. Анастасьев Н.А. Обновление традиции: Реализм 20 века в противоборстве с модернизмом / М. Анастасьев – М.: Сов. писатель, 1984. – 352 с.
3. 3. Галинская И.Л. Философские и эстетические основы поэтики Дж. Д. Сэлинджера / И.Л. Галинская. – М.: Наука, 1975. – 108 с.
4. 4. Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття / Т.Н. Денисова. – К.:Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 487 с.
5. Зарубежная литература ХХ века: учебник для вузов / Л.Г. Андреев, А.В. Карельский, Н.С. Павлова [и др.] ; под ред. Л.Г. Андреева. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа; Изд. центр «Академия», 2000. – 559 с.
6. Затонский Д.В. Искусство романа и ХХ век / Д.В. Затонский. – М. : Худож. лит., 1973. – 279 с.
7. Зверев А.М. Модернизм в литературе США / А.М. Зверев. – М.: Наука, 1979. – 316 с.
8. Кубарева Н. П. Зарубежная литература второй половины ХХ века /
9. Н.П. Кубарева. – М.: Моск. Лицей, 2002. – 208 с.
10. Литературная история Соединенных Штатов Америки / [под общ. ред. Р. Спиллера, У. Торпа, Т. Н. Джонсона, Г. С. Кэнби] – Том III. – М.: Прогресс, 1979. – 648 с.
11. Оленева В.И. Современная американская новелла / В.И. Оленева. – К.: Наукова думка, 1973. – 254 с.
12. Писатели США. Краткие творческие биографии / [Сост. и общ. редакция Я. Засурского, Г. Злобнина, Ю. Ковалева]. – М.: Радуга, 1990. – 624 с.

The innovation in American prose and poetry of the middle of the past century, that is noticed in complication of the composition, the wide usage of implication and large syntactic constructions, weakening of the external plot and strengthening of the internal plot, has been considered in the given article. Besides, a new type of the character has been described, that is opposed to the conformist society and escapes from reality.

The key-words: *a novel of the inner adventure, psychologism, escapism, a detail, implication, rhythm.*

УДК 821.111(73)-311.4Дже

Илона Рыба

Авторское видение национального характера европейца в романах Г. Джеймса «Женский портрет» и «Американец»

В даній статті представлена порівняльна характеристика етнічних образів англійця та француза в романістиці американського письменника Генрі Джеймса, виділено їх спільні та відмінні риси, а також оцінка цих рис з точки зору представника американської культури.

Ключові слова: *імагологія, етнообраз, літературна компаративістика, національна ідентичність, інтернаціональна тема.*

Сквозь все творчество Г. Джеймса проходит, поворачиваясь разными своими сторонами, тема сопоставления национальной культуры США с культурой Англии и стран Европейского континента. Одна из повестей Джеймса так и озаглавлена: «Международный эпизод» (An International Episode, 1878). Но в той или иной степени это определение применимо и к «Дэйзи Миллер» (Daisy Miller, 1878), и к «Письмам Асперна» (The Aspern papers, 1888), и к «Веселому уголку» (The Jolly Corner, 1908) так же, как и ко множеству других произведений Джеймса, включая романы «Женский портрет» (The Portrait of a Lady, 1880) и «Американец» (The American, 1876). Эта тема привлекала писателя не только яркостью подразумеваемых ею контрастов нравов и драматизмом психологических ситуаций. Она была

выстрадана им на его собственном личном и писательском опыте и составляла скрытую драму его жизни [1, 206].

Действие в этих произведениях происходит в странах Европы, главными же героями являются американцы или американские экспатрианты, а основной сюжетной коллизией — конфликт между представителями Нового Света и чуждым их «простодушному» (innocent) сознанию сложным европейским миром. Этот конфликт представлен Джеймсом во многих ракурсах, в различных сочетаниях и в разном ключе — от трагедийного и мелодраматического до комического и даже фарсового.

Как утверждает М.А. Шерешевская, «Интернациональная тема» в творчестве Джеймса, по сути, раскрывала американский национальный характер со свойственным ему комплексом «американизма», однако, следует заметить, что и второй части оппозиции – образу европейца, автор также отводит значительную роль в своих произведениях [2, 6-7].

Обобщенный образ европейца у Джеймса включает в себя несколько отдельных национальных характеров, самыми яркими из которых можно считать английский и французский. Выделяя в них сходные черты, автор все же не склонен утверждать, что между французской и английской культурой нет совершенно никакой разницы, а потому имеет место сравнение этих двух этнографических характеров.

Говоря об образе англичанина, прежде всего, следует обратить внимание на роман «Женский портрет», в котором молодая американка Изабелл Арчер после смерти отца отправляется через океан к своим британским родственникам. Через призму восприятия Изабелл читатель имеет возможность увидеть достаточно детальную картину жизни Англии.

Главной особенностью английского характера, отмечаемой Генри Джеймсом, безусловно, следует считать консерватизм и приверженность традициям. В романе встречаем такую характеристику англичан:

« - I'm sure the English are very conventional, - she added.

- They've got everything pretty well fixed, – Mr. Touchett admitted. – It's all settled beforehand —they don't leave it to the last moment» [4, 78-79].

Для английских героев Джеймса нет ничего важнее, чем соблюсти все традиции. При этом к тем представителям английского общества, которые все же высказывают передовые, демократические взгляды, автор относится иронично. Мистер Тачит, ставший, подобно самому автору, добровольным экспатриантом, в разговоре с Изабелл отзывается о стремящихся к радикальным переменам аристократах следующим образом:

«They talk about the changes, but I don't think they quite realise. You and I, you know, we know what it is to have lived under democratic institutions: I always thought them very comfortable, but I was used to them from the first. <...> Now over here I don't think it quite comes home to them. It's a matter of every day and every hour, and I don't think many of them would find it as pleasant as what they've got. Of course if they want to try, it's their own business; but I expect they won't try very hard» [4, 56].

Семья лорда Уорбертона, известного своими передовыми социалистическими взглядами, может послужить достаточным подтверждением этому тезису – мысль о том, чтобы расстаться со своими поместьями или, того хуже, дворянским титулом, неизменно приводит их в ужас.

Положение в обществе, как и сами титулы, звания и родовые древа, играют для англичан немаловажную роль. Сложная система титулов, званий и взаимоотношений в европейском обществе, трудность перехода из одного класса в другой часто приводит в замешательство американских героев Джеймса, которые, оказавшись в Европе, не могут отнести себя к какой-то определенной категории:

« - Gracious, Isabel exclaimed; how many classes have they? About fifty, I suppose.

- Well, I don't know that I ever counted them. I never took much notice of the classes. That's the advantage of being an American here; you don't belong to any class» [4, 127].

Другие герои Джеймса, в данном романе представленные американской журналисткой Генриеттой Стэкпол, склонны считать подчеркнутую классовость английского общества и привилегированное положение аристократии пережитком феодализма, за что англичане подвергаются критике с их стороны:

« - He owns about half England; that's his character, – Henrietta remarked. – That's what they call a free country!

- Ah, he's a great proprietor? Happy man! – said Gilbert Osmond.

- Do you call that happiness—the ownership of wretched human beings? – cried Miss Stackpole. – He owns his tenants and has thousands of them. It's pleasant to own something, but inanimate objects are enough for me. I don't insist on flesh and blood and minds and consciences» [4, 259].

Особым предметом гордости английской аристократии, наряду с их титулами, предстают также родовые поместья. Даже отличающийся типично американскими взглядами мистер Тачит, прожив в Британии более двадцати лет, проникается по-английски трепетным отношением к своему дому:

«The house had a name and a history; the old gentleman taking his tea would have been delighted to tell you these things... Besides this, as I have said, he could have counted off most of the successive owners and occupants, several of whom were known to general fame; doing so, however, with an undemonstrative conviction that the latest phase of its destiny was not the least honourable» [4, 7].

Не упускает Джеймс и такую исключительно важную деталь британского характера, как сдержанность, скрытность. Эту мысль автор представляет, используя плотные шторы, как символ некой «завесы», не позволяющей посторонним проникнуть в личную жизнь англичанина:

«Out of doors in foreign lands one seemed to see the right side of the tapestry; out of doors in England one seemed to see the wrong side, which gave one no notion of the figure» [4, 456].

Уже упомянутой Генриетте Стэкпол из-за этой национальной особенности приходится претерпеть профессиональную неудачу: загоревшись желанием написать о жизни внутри «настоящего английского поместья», Генриетта приезжает в дом Тачитов, британских родственников Изабелл, однако, проведя там несколько месяцев, так и не получает сколько-нибудь ценной информации для своей статьи – Тачиты деликатно, но беспрекословно отгораживают гостью от подробностей своей частной жизни. Изабелл находит такому поведению достаточно простое объяснение: «An Englishman's never so natural as when he's holding his tongue» [4, 340].

Яркие образцы французского национального характера представлены в другом романе Джеймса – «Американец», в котором бизнесмен Кристофер Ньюмен, пресытившись многолетней погоней за «американской мечтой», отправляется в Европу за новыми впечатлениями. Источником таковых для Ньюмена становится, прежде всего, Париж, где он, сталкиваясь с представителями совершенно разных слоев французского общества, имеет возможность постигнуть дух этой страны во всех его проявлениях.

В джеймсовской характеристике французов примечателен в первую очередь тот факт, что автор наделяет их, как и англичан, склонностью к консерватизму. «There are so many forms and ceremonies over here...» [3, 240], - удивленно произносит Ньюмен в ответ на наставления мадам де Сентре о том, как следует вести себя в обществе. Позднее, на званом обеде у семьи Беллегардов, ему представляется случай увидеть все эти «правила и церемонии» в действии, однако истинное значение их остается для американца все так же туманно.

Как и для англичан, для французов происхождение человека оказывается определяющим фактором его оценки. Классовость здесь представлена не менее ярко, чем в Англии, а родословная играет

первостепенную роль при выборе супруга. Так, маркиз де Беллегард, брат мадам де Сентре, почти открыто заявляет, что Ньюмен «недостаточно хорош», чтобы стать мужем его сестры, ведь у него нет титула. Для самого Ньюмена такой аргумент кажется странным, он не может понять, какое значение имеет слово «маркиз», «граф» или «князь» перед фамилией, если состояние его ничуть не меньше, а возможно и больше состояния Беллегардов.

Для французов же подобный мезальянс в браке оказывается совершенно недопустимым. Достаточно привести в пример отрывок, в котором Валентин, еще один представитель семьи де Беллегардов, говорит о «темных местах» своей родословной:

« - Three or four Bellegardes, in the seventeenth and eighteenth centuries, took wives out of the bourgeoisie — married lawyers' daughters.

- A lawyer's daughter; that's very bad, is it? – asked Newman.

- Horrible! one of us, in the middle ages, did better: he married a beggar-maid, like King Cophetua. That was really better; it was like marrying a bird or a monkey; one didn't have to think about her family at all. Our women have always done well; they have never even gone into the petite noblesse. There is, I believe, not a case on record of a misalliance among the women» [3, 136].

Кроме того, в выборе спутника жизни важную роль играет мнение родителей, Джеймс указывает на то, что браки по договоренности – обычный случай для Франции XIX века. Именно таким образом, по словам Валентина, Клэр де Беллегард стала Клэр де Сентре:

«She saw M. de Cintre for the first time a month before the wedding, after everything, to the minutest detail, had been arranged. She turned white when she looked at him, and white remained till her wedding-day. The evening before the ceremony she swooned away, and she spent the whole night in sobs. My mother sat holding her two hands, and my brother walked up and down the room. I declared it was revolting and told my sister publicly that if she would refuse,

downright, I would stand by her. I was told to go about my business, and she became Comtesse de Cintre» [3, 141].

Еще одна характеристика французского характера, в которой он оказывается совершенной противоположностью английскому, – разговорчивость. В отличие от англичан, французы всегда рады обсудить что угодно, от новейшей моды до подробностей своей личной жизни, при этом не стесняются в проявлениях эмоций и ожидают того же от собеседника.

«Bellegarde, according to the custom of his country talked very generously about himself, and unveiled the mysteries of his private history with an unsparing hand. Inevitably, he had a vast deal to say about women, and he used frequently to indulge in sentimental and ironical apostrophes to these authors of his joys and woes» [3, 125].

Такая особенность далеко не всегда расценивается положительно американскими героями Джеймса, которые часто принимают общительность за легковесность, наглость и даже тщеславие: в «Американце» встречаются замечания следующего характера: «all Frenchmen are of a frothy and imponderable substance», «confoundedly irritable French vanity», «Damn his French impudence!».

В целом следует отметить, что характеристики, приписываемые автором французам далеко не всегда позитивны. Например, автор довольно часто упоминает об излишнем пристрастии этого народа к деньгам. Так, старушка-англичанка с возмущением отвергает предложение Ньюмена заплатить за ее помощь, восклицая при этом: «Thank God I am not a Frenchwoman. If I were, I would tell you with a brazen simper, old as I am, that if you please, monsieur, my information is worth something» [3, 216], а мадемуазель Ниош, бедная художница, с которой Ньюмен знакомится в Лувре, совершенно не смущаясь запрашивает с него тройную цену за весьма посредственную копию Да Винчи.

К тому же, французы Джеймса нередко отличаются тягой к накопительству, которая проявляется в их жизни в самых различных формах

– от склонности Валентина де Беллегарда и Эдварда Розьера к коллекционированию до откровенного признания маркизы де Беллегард в том, что она преклоняется перед деньгами.

Однако Джеймс видит и обратную сторону такого отношения к деньгам – бережливость, которая в глазах Ньюмена является исключительно положительным качеством: «Newman took an interest in French thriftiness and conceived a lively admiration for Parisian economies. <...> he found an ungrudging entertainment in the spectacle of fortunes made by the aggregation of copper coins, and in the minute subdivision of labor and profit» [3, 77].

Таким образом, Джеймс выделяет в английском и французском характере общие черты, присущие, по его мнению, всем европейским народам, - консерватизм, приверженность традициям и условностям, чрезмерное внимание к происхождению и родословной. Главным же отличием этих двух этнообразов можно считать то, что французы предстают более раскованными, разговорчивыми, в то время как англичане более сдержаны и скрытны.

Литература

1. Елистратова А.А. Вильям Дин Гоуэллс и Генри Джеймс / А.А. Елистратова // Проблемы истории литературы США. – М.: Наука, 1964. – С. 205-286.
2. Шерешевская М.А. Генри Джеймс и его роман «Женский портрет»/ М.А. Шерешевская // Генри Джеймс. Женский портрет. – М.: Наука, 1982. – 591 с.
3. James H. The American / H. James. – NY: Wordsworth Editions, 1995. – 336 p.
4. James H. The Portrait of a Lady / H. James. – NY: Wordsworth Editions, 1999. – 528 p.

Ryba Ilona. Author's vision of English and French national character in Henry James's novels "The Portrait of a Lady" and "The American". The article presents a

comparative description of the ethnical images of Englishman and Frenchman in the works of American writer Henry James, the analysis of their common and distinguishing features as well as evaluation of the mentioned features by the representatives of American culture.

Key words: imagology, ethnotype, comparative studies, national identity, international theme.

УДК 82.09 (45)

Ірина Рибалка

Слід Борхеса в «Імені рози»

В статті зроблена спроба дослідити вплив творчості Х.Л. Борхеса на художню практику відомого італійського письменника-постмодерніста У. Еко, а саме проаналізовано текст, побудову сюжету та образи головних героїв роману з метою виявлення авторської рецепції відомих творів аргентинського письменника.

Ключові слова: текст, знак, символ, образ, алюзія, цитата, концепція читача, авторська рецепція, інтерпретація.

Сьогодні вже не викликає ніяких сумнівів той факт, що творчість видатного аргентинського постмодерніста Хорхе Луїса Борхеса мала величезний вплив на художню практику таких видатні сучасних письменників як Томас Пінчон, Салман Рушді, Гарсія Маркес зізнаються. Умберто Еко, відомий італійський романіст, теж не є виключенням з цього, далеко не повного переліку успішних авторів: «Два письменника, такі різні за своїми уподобаннями, запропонували нам образ наступного тисячоліття: Джойс та Борхес. Перший створив слово для цього образу, другий – ідею: справжній, один, єдиний Світ Загального Павутиння. Лише він такий справжній. Все інше лише віртуальне» - ці слова написав У. Еко, коментуючи збірку оповідань Х.Л. Борхеса, видавці помістили його слова на обкладинці цієї книги [1]. Ми зробили спробу проаналізувати та визначити, як саме вплинув Х.Л. Борхес на творчість У. Еко. **Метою нашої статті** є дослідження авторської рецепції творчості Х.Л. Борхеса у романі У. Еко «Ім'я рози».

Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю у вітчизняному літературознавстві детального вивчення особливостей авторської інтерпретації У. Еко творчості найвідомішого аргентинського постмодерніста Х.Л. Борхеса.

У. Еко, мабуть, є, мабуть, найвідомішим письменником, який продовжив думку аргентинського письменника Х.Л. Борхеса, висловлену ним в оповіданні «Вавілонська бібліотека» (1941): «Всесвіт – дехто називають його Бібліотекою – складається з великої, можливо, нескінченної кількості шестикутних галерей, з широкими вентиляційними колодязями, що оточено невисокими перилами» [3, 629]. Вочевидь, бібліотека і є всесвітом для Х.Л. Борхеса та У. Еко, бо їхні життя, так чи інакше, присвячені книгам. У час, коли було написано оповідання «Вавілонська бібліотека», Х.Л. Борхес працював вже багато років першим помічником в Муніципальній бібліотеці, пізніше він отримав посаду директора Національної бібліотеки Аргентини. Що ж стосується У. Еко то, якщо згадати наскільки різноманітними є його наукові інтереси (від культури та філософії Середньовіччя до питань сучасного медіа простору), а також його бажання створити всесвітню медіа бібліотеку, то сміливо можна заявити, що бібліотека є Світом і для цього талановитого вченого.

Було б помилкою не загадати, що герої першого художнього твору У. Еко живуть у світі бібліотеки: Вільям Баскервільський, Адсон, монахи у романі «Ім'я рози» несвідомо висловлюють свої думки, цитуючи книги, і роблять вони це не лише тому, що у книгах зосереджені всі людські знання, але і тому, що відмовляючись від тілесних насолод (як церковні служителі), вони відгородились від зовнішнього світу стінами бібліотеки, що захищали їх від впливу великого світу, та, водночас, спокушали. Таким чином, бібліотека є проекцією реального світу на внутрішній світ людини, її духовний світ, де людей теж спіткають підступність та небезпека. Переважна більшість характерів Х. Л. Борхеса є теж людьми книги, що оточують їх усюди, і ми спробуємо це довести.

Аналітичний дискурс починаємо із звертання до *Aedificium* бібліотеки У. Еко, яку він створив у романі «Ім'я рози»: вона має структуру подібну до устрою бібліотеки Х.Л. Борхеса: шестикутна кімнати з вентиляційними шахтами. У кімнатах бібліотеки Х.Л. Борхеса п'ять полицок, на кожній з яких стоїть тридцять дві книги, що мають чотириста сторінок з однаковою кількістю рядків, з однаковою кількістю літер на кожній, «букви є і на самій книзі, але вони не визначають та не обумовлюють того, що можуть розповісти їх сторінки» [3, 630]. Коли читаєш ці рядки, пригадуються літери, що були на полицках у монастирській бібліотеці «*iii, IV gradus, V in prima graecorum*», які легко розшифрував Вільгельм Баскервільський під час першої ж своєї «прогулянки» до лабіринту бібліотеки. Згодом з'ясувалося, що їх значення докорінно відрізняються від того, що здалося спочатку. А також пам'ятаємо, що над кожним проходом у іншу залу висіли дзеркала, які подвоювали жах Адсона (дзеркала також є одним з найулюбленіших символів Х.Л. Борхеса).

Щодо образу Хорхе Бургундського, сліпого бібліотекаря, у романі «Ім'я рози»: по-першу, саме ім'я головного героя нас відсилає до аргентинського письменника, до того ж далі пояснюється: монах за своїм походженням є іспанцем; по-друге, монах Хорхе є фахівцем з лабіринтів та бібліотек, що теж є своєрідним посиланням на Х. Л. Борхеса. Все це достатньо очевидно. Але залишається питання, чому У. Еко обрав прототипом для створення свого головного героя історичну особу — аргентинського письменника, а не когось з його героїв (хоч би того ж Яроміра Хладіка з «Таємничого чуда» чи доктора Ю Цуна з «Саду де розходяться стежки»). Як писав сам У. Еко у «Нотатках на полях “Імені рози”»: «бібліотека плюс сліпий чоловік дорівнює Борхес» [4, 613]. Використовувати постать реальної людини у художніх творах стало візитівкою письменників, так званої, «школи Борхеса»: Т. Пінчон у своїй «Райдусі тяжіння» в образі Стефана Додсон-Трака втілює Дж. Джойса, Г. Маркес у романі «Сто років самоти», який був написаний за два десятка років до «Імені рози», теж звернувся до образу Х. Л. Борхеса

(Мелькеадес). Імпліцитно образи цих героїв втілюють у собі не лише творчі надбання письменників, що слугували прототипом для створення героя, але й їх як історичні постаті. У. Еко використав образ Х. Л. Борхеса як дослідника, який вважав неможливою критику твору без урахування біографії автора, на противагу критикам, що категорично стояли на позиції відсторонення інтерпретації тексту від будь-яких біографічних даних про автора (Наприклад Т. Пинчон, який не дозволяв будь-якій інформації стосовно його особистого життя стати публічною, щоб це не вплинуло на сприйняття його творчості. Однак це не завадило йому іронічно включити Дж. Джойса в особі героя в один зі своїх творів).

Цікавим у цьому плані є також інший головний герой – Вільям Баскервільський, чий образ є ремінесценцією Шерлока Холмса, героя творів Артура Конан Дойля, а не самого письменника. Використання у цьому випадку художнього образу у якості прототипу Вільяма, дає можливість образу Хорхе ще чіткіше вказувати на Х. Л. Борхеса. Згадаємо лише, що інтелектуальний детектив є одним з улюблених жанрів аргентинського письменника. Ось, що він писав у передмові до оповідання «Сад, де розходяться стежки»: «це детектив, його читачі допоможуть у виконанні злочину, з самого початку, на усіх етапах його підготовки, їм буде відомо усе, окрім головного – навіщо, саме причина скоєння злочину відкриється їм лише у останніх рядках твору» [3, 77]. Висловлювання У. Еко на останніх сторінках «Нотатках на полях “Імені рози”» має той самий характер: «Модель якого читача я бачив перед собою, коли писав? Спільника, який би грав за моїми правилами у мою гру» [4, 626]. Нагадаємо, що «Сад де розходяться стежки» написаний доктором Ю Цун, що шпигував на користь нацистської Германії під час Першої Світової Війни. Його завданням було дізнатися та передати повідомлення у Германію, де саме згруповано головні сили артилерії Великої Британії у Франції. Однак, агент британської контррозвідки капітан Річард Медден іде по його слідам. Ю Цун тікає з міста на потязі та дістається маєтку доктора Стівена Алберта. Діти, що їх Цун

зустрічає під час своєї подорожі, вказують йому дорогу до маєтку: «Дім знаходиться доволі далеко, але ви не загубитеся, якщо звертатимете кожного разу наліво, їдучі по головній дорозі». Ось що далі розповідає Ю Цун: «На якусь мить мені здалося, що Річард Медден якось здогадався про мій відчайдушний план. Однак я зразу заспокоїв себе, що це не можливо. Вказівка на те, що кожного разу треба повертати ліворуч нагадала мені про спосіб знайти центральну кімнату деяких лабіринтах. У лабіринтах я дещо тямлю: не дарма ж я правнук того Цюй Пена ... » [з, 635].

Це оповідання містить багато лабіринтів, що трапляються у більшості творів Х.Л. Борхеса. Наприклад, «Вавілонська бібліотека» описує книгу як «суцільний лабіринт літер» [1]; у «Таємничому диві» маємо: «Хладік уявляв, що за дверима лабіринт з переходів, сходів та кімнат» [1, 321]. У «Саді, де розходяться стежки» лабіринт асоціюється з дійсвом: Ю Цун по дорозі до дому Стівен Альберта згадує про свого відомого предка, який мав у житті дві мети – побудувати лабіринт та написати книгу, та коли на його було вбито «роман його залишився суцільною маячною» та «лабіринт так і не знайшли». Доктор Стівен Альберт запрошує Ю Цуна до себе, помилково прийнявши його за китайського консула. Виявляється, що Альберт вивчає працю Цюй Пена. Вони обговорюють книгу прадіда Ю Цуна, яка була «повною нісенітницею. Ця книга купа суперечливих нотатків. Я колись продивився її: у третій главі герой помирає, а у четвертій ми бачимо його живим». У відповідь на таку сувору критику з боку нащадка видатного (на думку Стівена) письменника доктор висуває свою гіпотезу : «Мабуть, Цюй Пен казав ‘Я іду писати книгу’, а в інший раз ‘Я іду будувати лабіринт’. Усі бачили за цими словами різні речі, нікому навіть не спадало на думку, що книга і лабіринт – це одне і те саме» [з, 637].

Цілком очевидно, що за книгою як лабіринтом ми бачимо твори Х. Л. Борхеса, але це твердження є прийнятним і для творів У. Еко, які сповненні запаморочливих складностей, фальшивих натяків та «сліпих» алей.

Наприклад, читача наводять на хибні роздуми такі системи авторських вказівок:

1) вбивця використовує книгу Апокаліпсису як модель для скоєння своїх злочинів;

2) «Ім'я рози» за своїм змістом є лише детективом, хоча і таким, що частково порушує закони детективного жанру: згодом стає зрозумілим, що деякі вбивства і не злочинами та й Апокаліпсичні натяки призначалися скоріше для Хорхе, ніж до Вільяма.

Взагалі, роман закінчується зовсім не так, як того вимагає детективний жанр. У. Еко прокоментував цей факт у «Нотатках»: «Не випадково книга починається як детектив та розігрує наївного читача до самого кінця так, що наївний читач може навіть і не помітити, що перед ним такий детектив, у якому мало, що стає зрозумілим, і саме тому зазнає поразку» [4, 601].

Повертаючись до «Саду де розходяться стежки», ми згадаємо, що Ю Цун з важким серцем вбиває доктора Стівена Альберта і зразу після цього його заарештовує Річард Медден. Головний герой вважає свою місію виконаною. Координатор Ю Цуна дізнається про місце розташування британської артилерії у Франції біля місця Альбет з повідомлення у газетах про вбивство доктора Стівена Альберта Ю Цуном: «Шеф впорався з цією загадкою. Зараз він знає, що для мене було необхідно повідомити назву міста Альберт, і мені, серед шуму війни, залишалось лише одне – вбити людину, що носила таке ім'я» [3, 845]. Так закінчується перший постмодерний роман.

У романі ж «Ім'я рози» Вільяму теж вдалося визначити значення деяких натяків Хорхе, їх Адсон перерахує у кінці своєї оповіді: «Але ж це правда, що сліди на снігу вказували на гнідого, - сказав я, - правда, що Аделъм наклав на себе руки, правда, що Венанцій не втопився в глеку з кров'ю, правда, що лабіринт влаштований так саме, як ви сказали, правда, що у *finis Africae* можна увійти, натиснувши на слово *quatuor*, правда, що

таємнича книга була книгою Арістотеля... » [5, 532]. Але цей перелік не втішає Вільгельма.

Схожу ситуацію з правильними висновками, що дали хибний результат, маємо в оповіданні Х.Л. Борхеса «Тльон, Укбар, Орбис Терциус». Художні твори обох авторів рясніють інтелектуальними натяками, які непідготовлений читач не в змозі зрозуміти. Такий підхід до створенні тексту має цілком прагматичний характер: якась частина таких посилань диференціює читачів на масових та елітарних (чи на таких, що розуміють ці посилання та не розуміють), інша ж частина заплутує реципієнта та призводить до хибного прочитання тексту, до неправомірної побудови горизонтів очікування та створення нового алотексту (наприклад апокаліптичні алюзії у детективному сюжеті). У той час як, на зізнання самого У. Еко в інтерв'ю *Guardian Weekly* «Роза другого імені», не так вже і важливо зрозуміти, що саме говорять герої, важливо зрозуміти, як вони це говорять: «Якщо сьогодні ви прочитаєте ці ж самі сторінки, то побачите, що, те, про що там йдеться, вже не так і важливо, тому що вони обговорюють прості речі, сенс має лише те, що вони розмовляють французькою» [6]. Так У. Еко прокоментував перші сторінки роману Л. Толстого «Війна і мир», де російські аристократи розмовляють французькою. Латинські ж фрази, що автор використовує у «Імені рози», мають таку ж саму функцію, що і французькі у творі Л. Толстого – це лише латинська мова, що відтворює антураж епохи. Про це мова йде далі у його інтерв'ю: «Навіть американський читач, що не вивчав латинську, знає, що це була мова середньовічного церковного світу і тому, він в змозі відчувати подих Середньовіччя» [6]. Далі У. Еко коментує, чому в перекладах на слов'янські мови немає латинських висловлювань: «З перекладачем на російську мову ми вирішили використовувати замість латини мову середньовічної Православної церкви. Таким чином, читач зможе відчувати ту дистанцію, ту релігійну атмосферу, і тут вже не так важливо, зрозумів він про що йдеться чи ні» [6]. Таких умисно створених дистанцій також багато у творах Х.Л. Борхеса, вони не лише

відсилають читача до безлічі книг та досліджень: цих посилань так багато, що один адресат навряд чи спроможний їх упізнати та розшифрувати. Тексти Х. Л. Борхеса рясніють також цитатами та посиланнями на вигадані твори: як це було у «Тльон, Укбар, Орбис Терциус», де письменник посилається на «Загальну історію лабіринтів» Силаса Хаслама. Все це зроблено заради створення відповідної атмосфери, і зміст самих посилань не має принципового значення.

Було б наївно сприймати тексти Х.Л. Борхеса та У. Еко поверхово, бо обидва є визнаними майстрами створення текстів з кількома прошарками сенсу (хоча жодна з робіт Борхеса не має того обсягу, що дозволив би таку ініціацію, цілком зрозуміло, що саме складність стимулює читача, щоб запропонувати виключну нагороду). Однак, слід пам'ятати, що найменший натяк може перетворитися на ключ до розуміння всього тексту. У будь-якому випадку інтенціональне дистанціювання у текстах досліджуваних авторів існує, хоча і у традиції «епічного театру» Б. Брехта, коли глядачам усіляко нагадують, що вони дивляться театральну виставу (наприклад: «Життя Галілея» чи «Матінка Кураж та її діти»). Досліджувані автори використовують алюзію для створення таємниці. Окрім бажання глибше занурити читача в атмосферу відтворену у тексті, вони мали на меті ініціювати найбільш сумлінних читачів до секретного гуртка, члени якого знають більше за інших.

Література

1. Borges Jorge Luis. Selected Fiction / J. L. Borges. – Penguin Book, N - Y. 1999. – 586 p.
2. Prescott Peter S. "Lighthearted Heavyweight / A Talk with U. Eco" / Peter S. Prescott. // Newsweek, November 13, 1989.
3. Борхес Х. Сад расходящихся тропок / Х. Борхес. – Амфора, 2007 – 847.
4. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» // Умберто Эко. Имя розы. СПб. : Симпозиум, 2000. – С. 597–644.

5. Еко У. Ім'я рози. / Умберто Еко. Ім'я рози. – Харків: Фоліо, 2006. – 575 с.
6. Эко У. Роза другого имени [Електроний ресурс] / У. Эко. – Режим доступа: <http://www.ecoumberto.net.ru/md-al-kniga-513>

Rybalka Iryna. Borges' trace in "The Name of the Rose". The author of the article studies the influence of Borges's works on U. Eco's fiction. The article touches upon the text of the novel, its plot structure and the main characters in order to understand the author's r perception of the Borger's well-known short stories.

Key words: text, sign, symbol, image, allusion, site, reader, the author's reception, interpretation.

УДК-821.111.(73)-31(045)

Микита Смоляков

Образ чужого у романі Д. Стейнбека «Зима тривоги нашої»

Статтю присвячено дослідженню образу «Чужого» на матеріалі роману американського письменника Джона Стейнбека «Зима тривоги нашої». Предмет дослідження – італієць Альфіо Марулло, який в романі виступає хазяїном бакалійної лавки, де працює головний герой й оповідач. Велику увагу приділено біографії, розкриттю рис характеру образу.

Ключові слова: чужий, образ, характер.

«Зима тривоги нашої» (1961) – останній роман американського письменника Джона Стейнбека. У якості назви автор взяв шекспірівський рядок. Вступ роману розкриває його задум, автор радить читачу «подивитися навколо себе і заглянути у власну душу», бо в романі «розказано про те, що відбувається сьогодні майже по всій Америкці». В основі роману лежить драматичний сюжет. Чітко визначені просторові та часові рамки. Місце дії -

маленьке старовинне містечко Нью-Бейтаун у Новій Англії; час дії – 1960 рік [1, с. 459].

Актуальність дослідження обумовлена втратою інтересу до творчості американського письменника Джона Стейнбека (1902-1968). Останні серйозні дослідження творчості письменника були зроблені ще у радянську епоху, у 1960-80 роки ХХ століття. Можна назвати, наприклад, працю радянського літературознавця М. О. Мендельсона «Современный американский роман», видану в 1964 році, де Стейнбеку присвячена доволі велика глава. Нарис про творчість письменника можна знайти у книзі Р. Д. Орлової «Потомки Гекльберри Финна», датованій тим же роком. Мабуть, самим великим дослідженням життя і творчості Джона Стейнбека є монографія С. С. Батуріна «Джон Стейнбек и традиции американской литературы», яка була написана у 1984 році. Дослідження призвано освіжити вже існуючі знання про письменника аналізом образу іноземця з останнього його роману «Зима тривоги нашої». У цьому полягає його **новизна**. Образ «Чужого», у даному випадку це італієць-іммігрант Альфіо Марулло, розглядається у контексті культурного середовища США, під впливом якого він перетворився на типового комерсанта, зрозумівши справжні ціннісні орієнтири сучасного американця.

Мета роботи - розглянути образ Марулло як «Чужого», проаналізувати його поведінку по відношенню до головного героя, факти біографії, зовнішність, виявити риси характеру.

Альфіо Марулло – другорядний герой роману. Він власник бакалійної лавки, де працює Ітен Аллен Хоулі, центральна фігура твору й оповідач. Перша згадка про нього з'являється вже на початку. Ітен, у розмові з дружиною Мері, на її запитання стосовно того, чи дозволить йому Марулло закрити лавку в одинадцятій, говорить наступне: *«Милый цветочек, Марулло – католик, к тому же итальяшка. Вернее всего, он туда и носу не покажет. Я закрою лавку на перерыв в двенадцать и не открою до тех пор, пока не кончится казнь»* [2, с. 5].

Ці слова потребують пояснення. Мері запитала чоловіка про це через свято Великої Страсної п'ятниці, яке має дуже велике значення для католиків, бо в цей день за повір'ям тіло Ісуса було знято з хреста та приготовлено к похованню. Отже, вона виразила надію на те, що Ітен повернеться з роботи додому раніше. Ітен називає хазяїна лавки італьяшкою, демонструючи свою неповагу та несерйозне ставлення до цього чоловіка. Альфіо Марулло – католик, навіть знаходячись за межами рідної країни він дотримуються релігійної традиції, ходить до церкви. Лавка Марулло має назву «Бакалія, Гастрономія, Консерви та Фрукти».

Ітен помилився, бо Марулло, незважаючи на день Страсної п'ятниці, з'явився в лавці. Ось його зовнішній портрет: *«...Марулло – широкий в плечах, как медведь, и такой тучный, что руки у него казались непропорционально короткими и не прилегали к бокам. Шляпа у Марулло сидела на самом затылке, а из-под неё торчала жесткая бахрома серо-стальных волос, точно он носил под шляпой ещё какую-то шапочку. Глаза у него были со слезой, хитрые и сонные, но золотые коронки на передних зубах сразу блеснули в свете неоновых трубок. Две верхние пуговицы на брюках были растёгнуты, так что виднелись тёплые серые кальсоны. Марулло стоял, запустив толстые культияпки больших пальцев за брючный пояс, приходившийся как раз под животом...»* [2, с. 23].

Читач розуміє, що це літня людина з непривабливою зовнішністю. Марулло говорить Ітену, що в цей день меси не має.

«-Я думал, вы слушаете мессу.

«-Нет сегодня мессы. Единственный день в году, когда мессы не бывает» [2, с. 23].

Марулло страждає на артрит: *«Короткие толстые руки вытянулись вперёд и несколько раз подряд согнулись в локтях».*

- Болят, мальчуган. Артрит... Всё хуже и хуже.

- Ничего не помогает?

- *Всё перепробовал – грелки, акулий жир, пилюли...болит и болит» [2, с. 23].*

Марулло має великий досвід в комерції. Він звертає увагу на те, що Ітен зрізав листя капусти.

«-Слишком много срезаешь.

-Так аккуратнее.

-Цветная капуста продаётся на вес. Швыряешь деньги в мусорный ящик. Я знаю одного умного грека – у него, может, двадцать ресторанов. Так вот, он говорит: «Весь секрет в том, чтобы почаще заглядывать в мусорный ящик. Что выброшено, то не продано». Умный грек, хитрый» [2, с. 23].

Марулло каже про себе: *«Я с тележки начал – с одной тележки. И всё знаю. Учись ловчить, мальчуган, не то прогоришь» [2, с. 23].* Безумовно, Марулло – людина, яка має ділову хватку або, якщо можна так виразитись, хист до торгівлі. Він продовжує повчання:

«-А вот теперь о самом главном. Должники нас душат. Кто не уплатит к пятнадцатому – кредит закроешь.

-Нет, так нельзя. Ведь некоторые лет по двадцать сюда ходят.

-Слушай, мальчуган. Магазины Вулворта самому Джону Д. Рокфеллеру не отпустят в долг даже на пять центов.

-Да, но это надёжные люди, почти все надёжные.

-Что значит «надёжные»? Если не уплатили, значит, деньги не пущены в оборот. Вулворт закупает целыми грузовиками. А мы так не можем. Надо учиться, мальчуган. Верно, хорошие люди. Но деньги тоже хорошая вещь» [2, с. 24].

Ці тонкощі торгівлі Ітену не до вподоби, він вважає, що Марулло примушує його обманювати людей.

«-Я не мошенник, Марулло.

-А где тут мошенники? Это правильная торговля, а если торговать, так только правильно, не то прогоришь» [2, с. 24].

Тут Ітен не витримує через почуття особистої гідності. Він акцентує увагу на іноземному походженні Марулло, якби питаючись сказати, що той не вартий його повчати, бо він на своїй рідній землі, його предки добрі люди, які завжди поводити себе дуже добре з сусідами, а він, іноземець, хоче все зіпсувати.

«-Теперь слушайте, что я вам скажу! – крикнул он. – Хоули живут здесь с середины восемнадцатого века. Вы иностранец. Для вас это пустой звук. Мы всегда ладили с соседями, всегда были порядочными людьми. Вы приехали сюда из Сицилии и воображаете, что вам удастся повернуть здесь всё на свой лад? Нет, ошибаетесь! Прикажете освободить место? Пожалуйста! Хоть сейчас, хоть сию минуту. И не смейте называть меня мальчуганом, не то получите по физиономии» [2, с. 25].

Марулло переходить у наступ.

«-Ты думаешь, Марулло просто италяшка, макаронщик, шарманщик. Мои genitori, моё имя, может быть, насчитывает две тысячи, три тысячи лет. Мы, Марулло, родом из Рима, о нас сказано у Валериуса Максимуса. Двести лет? Подумаешь!» [2, с. 25].

Марулло поважає предків так само як і Ітен. На зауваження Ітена, що він не на рідній землі, Марулло відповідає: *«Двести лет назад твои тоже были нездешние» [2, с. 25].*

Ітен побачив в хазяїні лавки силу, гордість та міць. *«Он увидел, как иммигрант, италяшка, разносчик фруктов вдруг преобразился точно по волшебству; увидел купол его лба, сухой крючковатый нос, свирепые и бесстрашные глаза в глубоких глазницах, голову, покоящуюся на мускулистой колонне шеи, увидел в нём гордость, такую глубинную и непоколебимую, что ей ничего не стоило играть в смирение» [2, с. 25].*

Але Марулло швидко змінився, продовжуючи повчати Ітена.

«-Правильная торговля. Я учу тебя торговать. Мне шестьдесят восемь лет. Жена умерла. Артрит! Очень больно. Хочу научить тебя, как торгуют...» [2, с. 25].

Для Марулло форма звернення «мальчуган» показник того, що та людина, до якої він звертається є для нього другом. Але Ітен цього не поділяє.

«-Как же мне тебя называть? Я всех так называю.

-Попробуйте по имени.

-По имени – не чувствуешь дружбы. Мальчуган – по-дружески.

-Несолидно.

-Где солидно, там нет дружбы» [2, с. 26].

Перед тим як покинути лавку, Марулло каже останні слова повчання.

«-Торговля – это деньги. Деньги и дружба – совсем разное. Слушай, мальчуган. Может, ты слишком по-дружески, слишком приветливый? Деньги и приветливость – это совсем разное. Деньгам нужна не дружба, а ещё и ещё деньги» [2, с. 26].

Таким представлений італієць Марулло в першій главі роману. Але цього не достатньо для повного розуміння образу. На перший погляд, це звичайнісінький ділець, але подальший хід сюжету висвітлює світлі, благородні риси характеру цього чоловіка. Марулло – жертва свого уявлення про Америку як країну зі справедливим соціальним становищем, де кожна людина завдяки своїм якостям здібна досягти успіху в улюбленій справі. Він потрапив до США нелегально, але не кожний іммігрант, а взагалі й американець знав так чудово «Декларацію незалежності» чи «Біль о правах», як знав їх Марулло. Але цим ідеалам не судилося збутися. Коли Марулло дізнався, що Ітен відмовив комівоєжеру, який пропонував тому обманювати свого хазяїна та забирати певну кількість грошей собі й купувати продукти в іншого постачальника, до нього прийшло розуміння, що Ітен – порядна та чесна людина, американець, в якого він вірив. Після цього Марулло особисто з'явився на порозі дому Ітена Хоулі, чого не робив раніше.

«-Я слышал, что этот тип предлагал тебе заработать?»

-Да?

-Я слышал, что ты выгнал его вон.

-Кто это вам доложил?

-Не скажу. Нельзя.

-Ну, так, собственно, что же? Вы намекаете, что зря я отказался?

Он шагнул вперёд, взял мою руку и весьма церемонно потрянул её – вверх и вниз, вверх и вниз.

-Ты молодец, - сказал он» [2, с. 98].

Марулло подарував Ітену кульок з цукерками у вигляді пасхальних яєць за цей вчинок. На думку, що Марулло потрапив до Сполучених Штатів нелегально Ітена навів касир банку та його знайомий Джой Морфі.

«-...В двадцать первом году прошёл первый чрезвычайный закон об иммиграции.

-Ну и что?

-В двадцатом он мог сюда приехать. В двадцать первом – едва ли.

-Ну и что?

-Значит – так подсказывает мне смекалка, - он приехал сюда после двадцать первого, но с чёрного хода. И, значит, он не ездит на родину потому, что не может получить документа на обратный въезд» [2, с. 134].

Марулло здивувався, коли Ітен спитав у нього про його рідних та про бажання їх побачити.

«-А родные у вас есть?

-Как же, брат и его дети, и у детей уже тоже есть дети.

-Что ж, вам совсем не хочется повидать их?

Он посмотрел на меня так, точно первый раз увидел [2, с. 66].

Після розмови з Морфі, Ітен вирішив перевірити його слова, запитав Марулло про рік приїзду та показавши пістолет, який він знайшов серед товару.

«-...Вы в каком году приехали сюда?

-В тысяча девятьсот двадцатом. Давно, очень давно.

Кажется, Морфи попал в точку. Чутьё у них, что ли, особое, у банковских служащих, таможенников и полицейских? Я решил пустить ещё

шар, чуть побольше. Я выдвинул ящик, достал револьвер и бросил его на прилавок.

Марулло поспешно убрал руки за спину.

-Что это такое, мальчуган?

-Я хотел вам посоветовать – если у вас нет разрешения, выправьте, не откладывая. С актом Саллиуэна шутить не стоит.

Откуда взялся этот револьвер?

Всё время здесь лежит.

-Я его никогда не видел. У меня не было револьвера. Это твой» [2, с. 141].

Марулло відмовився признавати пістолет своїм, коли Ітен сказав про мафію Марулло заперечував свою причетність до неї.

«-Мне казалось, члены мафии непременно должны любить оружие.

-При чём тут мафия? Ты что, хочешь сказать, что я член мафии?

-А разве не все сицилийцы состоят в мафии?

-Что за чушь! Я даже не знаю никого, кто бы там состоял!» [2, с. 141].

Марулло хвалить Ітена за чесність та багаторічну вірність.

«-Ты здесь сколько времени – двенадцать лет?

-То-то и есть, что целых двенадцать лет. Не слишком ли долго, как вам кажется?

-И ты ни разу ни цента не положил в карман, ни разу не унёс ничего домой, не записав в книжку.

-Честность – мой рэкет.

-Ты не шути. Я верно говорю. Я проверяю. Я знаю.

- Что ж, прицепите мне медаль на грудь.

-Все воруют – кто больше, кто меньше, а ты нет. Я знаю!» [2, с. 143].

Але Ітен націлений на усунення свого хазяїна. Він вирішує поступитись моральними принципами, щоб стати багатою людиною. Він телефонує в міграційну службу.

«В ящике под кассой он разыскал, захваченную телефонную книгу Манхэттена, хранившуюся там на случай каких-нибудь срочных заказов поставщикам. Буква «С», Соединённые Штаты, департамент юстиции... Он вёл пальцами вниз – вдоль длинного столбца названий, пока не дошёл до Службы иммиграции и натурализации...»

Он сказал вслух:

-...Если всё честно и в открытую, никому вреда не будет [2, с. 167].

Кульмінацією став приїзд з Нью-Йорка чиновника Річарда Уолдера, який сказав Ітену, що його хазяїна затримано. Марулло повів себе гідно, прийнявши вину.

«-Вы стараетесь изловить моего хозяина, Марулло?»

-Уже изловили, - тихо сказал он.

-За что?»

-Нелегальный въезд.

-Его вышлют?»

-Да.

-А он собирается протестовать? Может, я могу помочь?»

-Нет. Протестовать он не хочет. Признал себя виновным. Уедет, и дело с концом.

-Подумать только!» [2, с. 224].

В розмові з Уолдером Ітен нахабно лицемірить, добре знаючи, що якби не його дзвінок, Марулло би залишився в країні. А Річард Уолдер приїхав повідомити Ітену, що Марулло передає лавку йому.

«-Я обещал Марулло съездить сюда. Он хочет передать вам лавку» [2, с. 225].

Розуміння, що Марулло – добра людина приходить до читача, коли Уолдер говорить Ітену наступне.

«-Я до сих пор не могу прийти в себя. Делаешь своё дело и большей частью с кем сталкиваешься? С разной сволочью. А если привык возиться с

жульём, лгунами и разными прохвостами, то порядочный человек тебя просто наповал уложит.

-Вы говорите, порядочный? Ну, знаете, нашли благодетителя! Мой хозяин такой кремешок, только держись.

-Да, знаю. Мы сами в этом виноваты. Он мне много чего порассказал, и я ему верю. Он выучил, что написано на постаменте статуи Свободы, ещё до приезда сюда. Вызубрил наизусть Декларацию независимости. В билле о правах каждое слово горело для него огнём. А потом вдруг – не пускают. Но он всё-таки пробрался. Помог ему один добрый человек. Ободрал его как липку и высадил, не доезжая до берега, - добирайся в прибой сам, как хочешь. Он не сразу уразумел, что такое Америка, но потом разобрался, постиг, что к чему. «Сколачивай деньгу. О себе думай в первую очередь». Постиг, всё постиг. Он малый неглупый. О себе в первую очередь и думал.

-Вот почему он не очень и огорчился, когда на него донесли.

-Донесли?

-Ну конечно. Долго ли? Звонок по телефону, только и всего.

-А кто же это?

-Поди узнай.

-Почему же он не скрылся?

-Устал, так устал, что сил больше нет. И опротивело ему всё. Деньги у него есть. Решил вернуться в Сицилию.

-И всё-таки я не понимаю, что вы там сказали про лавку?

-Он вроде меня. Я умею обращаться с разным жульём. Такая у меня работа. А порядочный человек портит мне всю механику, и я заношусь невесть куда. Вот так и с ним. Один только человек не пробовал его обчитывать, надувать, не воровал, не канючил. Марулло пытался научить его, дурня, как надо блюсти свои интересы в нашей свободной стране, но этому простофиле уроки впрок не пошли. Он долго вас побаивался. Всё старался понять, в чём ваш рэкет, и наконец, понял в чём – в честности.

-А что, если это ошибка?

-Говорит нет, всё так и есть. Ему хочется превратить вас в своего рода памятник тому, во что он когда-то верил. Документ о передаче лавки у меня в машине. Вам остаётся только одно – зарегистрировать его» [2, с. 227].

Без цього довгого діалогу неможливо обійтися, коли мова йде про оцінку Альфіо Марулло як людини. Марулло – романтик. Америка була його мрією. Він вивчив напам'ять головні історичні документи, в яких з таким пафосом говорилося про свободу та демократію. Але обман підстерігав його вже на шляху. Потрапивши до США, Марулло дуже швидко зрозумів, що це не та країна, про яку він мріяв. Він став частиною світу грошей. В Ітені він бачив той ідеал, у який вірив, навіть не здогадуючись, що той зрадив його. Мрію Марулло знищила сувора реальність та життєві обставини.

Загальний висновок після детального розгляду Альфіо Марулло та його відносин з героєм Ітенем Хоулі можна зробити наступний: Марулло став жертвою особистого уявлення та мрії про Америку як країну, де можна знайти щастя. Таких людей, як Марулло, ламає середовище, змушуючи пристосуватися до дійсності, забути про свої природні наміри та якості.

Література

1. Гиленсон Б.А. История литературы США: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Б.А. Гиленсон – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 704 с.
2. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. / Ю. І. Ковалів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007.
3. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / [Гл.науч.ред. Н.Д.Тамарченко]. – М.: Издательство Кулагиной, Intrada, 2008.
4. Стейнбек Д. Собр соч.: В 6 т. / Д.Стейнбек – М.: 1989. Т.6 – 492 с.
5. Хализев В.Е. Теория литературы / В. Е. Хализев. – М.: Высшая школа, 2000. – 398 с.

Smolyakov Nikita. The image of the alien in John Steinbeck's novel "The Winter of Our Discontent". The article investigates the image of the Alien and based on the novel "The Winter of Our Discontent" by John Steinbeck, an American writer. The subject of investigation is an Italian Alfio Marullo who is an owner of grocery, when the main hero and narrator is working. The great attention devoted to the biography and traits of character.

Key-words: *the Alien, the image, character.*

УДК 53: 378: 004

Максим Стьопін

Розвиток пізнавального інтересу студентів в процесі дистанційного навчання

Дана стаття присвячена проблемам формування та підтримці на належному рівні пізнавального інтересу студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення іноземних мов шляхом дистанційного навчання. Пропонується структурно-функціональна модель дистанційного навчання, яка спрямована на активізацію пізнавальної активності студентів.

Ключові слова: *дистанційне навчання, пізнавальний інтерес, структурно-функціональна модель.*

В організації освітнього процесу, як правило, істотну роль відводять створенню і підтримці на високому рівні пізнавального інтересу студентів. Без цього інтенсивність та ефективність навчального процесу знижуються. В.І. Журавльов розглядає пізнавальний інтерес як активне мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до предмета пізнання, яке має систематично враховуватись і розвиватись у процесі навчання, оскільки безпосередньо впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості людини [1, 10].

За різними критеріями розрізняють наступні види пізнавальних інтересів:

1. За стійкістю пізнавального інтересу.

- Ситуативний інтерес – епізодичне переживання, коли в людини ще немає стійкого інтересу до предмета, він виникає як реакція на щось нове, емоційно привабливе у змісті, прояви інтересу мають тимчасовий характер.

- Стійкий інтерес – перетворення епізодичного переживання у емоційно-пізнавальне ставлення до предмета, яке спонукає студентів прагнути до пізнання нового, вирішувати пізнавальні завдання не тільки на занятті, але й у вільний час.

- Інтерес-ставлення – емоційно-пізнавальна спрямованість особистості, яка під впливом пізнавального інтересу поступово змінює сенс життя людини. Цей інтерес є достатньо глибоким. Він закріплюється не тільки відповідною навчальною діяльністю, але спостерігається й у пізнавальній активності поза межами навчального процесу.

2. За спрямованістю пізнавального інтересу.

- Безпосередній інтерес – до самого процесу діяльності, процесу пізнання або змісту навчального матеріалу.

- Опосередкований інтерес – до результату діяльності (наприклад, до оволодіння якоюсь спеціальністю).

3. За рівнем дієвості інтересів.

- Пасивний інтерес – споглядальний, коли людина лише сприймає цікавий для неї об'єкт.

- Активний інтерес – той, який спонукає людину оволодіти об'єктом інтересу, він формує розвиток особистості, характер, здібності [2, 11].

Питання формування пізнавального інтересу студентів відноситься до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогіки вищої школи. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, оскільки навчання та розвиток носять діяльнісний характер і від якості навчання як діяльності залежить результат навчання, розвитку та виховання студентів.

Разом з тим за останні роки з'явилися та активно розвиваються нові електронні технології, які відкрили можливості для різноманітних видів комплексної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Швидкозростаючий інтерес до дистанційного навчання особливо в останнє десятиліття пов'язаний з підвищенням вимог ринку праці, а також з розширенням доступу до вищої освіти.

Ключовою проблемою у вирішенні завдання підвищення ефективності та якості навчального [процесу](#) є активізація пізнавальної активності. Пошуки шляхів вирішення проблеми розвитку пізнавального інтересу студентів, які обрали форму навчання іноземних мов з використанням дистанційних технологій, ведуть до розробки та впровадження в педагогічний процес навчання структурно-функціональної моделі, вибудованої відповідно до сучасних теоретичних досліджень.

Метод моделювання, який використовується у даному випадку – це створення ідеальної, з погляду наукових даних, моделі організації та умов функціонування педагогічного процесу або будь-якої її частини. Моделюванню, як науковому методу присвячені роботи філософів Б.А. Глинського, Б.С. Грязнова, Б.С. Диніна, Е.П. Нікітіна, В.А. Штоффа, і педагогів А.І. Архангельського, А.П. Беляєва, В.П. Беспалько, В.І. Журавльова, А.А. Кірсанова, В. В. Краєвського та інших.

В.А. Штофф під моделлю розуміє подумки або практично створену структуру, яка відтворює ту чи іншу частину дійсності в спрощеній (ідеалізованій або схематизованій) та наочній формі [3, 65].

Пропонована структурно-функціональна модель імітує внутрішню організацію структури оригіналу. Необхідність обрання такого типу моделі обумовлена низкою обставин. По-перше, для виявлення сутності будь-якого об'єкта необхідно розкрити його структуру. По-друге, структурні моделі мають різний рівень абстрактності, узагальненості і застосовності. По-третє, як зазначено в дослідженнях Б.С. Грязнова для одного і того ж оригіналу може бути створено кілька структурних моделей, що дозволяє вивчати різні рівні структури об'єкта. В даному випадку при побудові моделі розвитку пізнавального інтересу студента можливо імітувати внутрішній структурно-організований процес спільної пізнавально-дослідницької діяльності

викладача і студента за наявності зворотного зв'язку, одночасно визначаючи характер цієї діяльності [3, 78].

Ряд сучасних європейських дослідників вважають принципово важливим для системи дистанційного навчання наявність зворотного зв'язку. Однак роль викладача в системі двостороннього зв'язку розуміється ними по-різному. Одні, як це робить шведський дослідник Баат, вказують на необхідність "дистанційного наставництва" і відводять наставнику провідну педагогічну роль в процесі навчання. Так, Баат вважає, що задача дистанційного наставника полягає не тільки у виправленні помилок і оцінці отриманих знань; але як педагог-професіонал він повинен ініціювати процес навчання, доводити навчальний матеріал до кожного учня з урахуванням його знань і попереднього досвіду, в тому числі і вміння освоювати навчальний матеріал, мотивувати продовження навчання [3, 114].

Інший шведський дослідник С. Холберг також робить акцент на необхідності розвитку в рамках дистанційного навчання зворотного зв'язку. Проте в його теорії необхідність зворотного зв'язку диктується потребою навчати не стільки в "наставництві", скільки в діалозі, який дидактично спрямовується викладачем. Холберг вважає, що в дистанційному навчанні головною складовою є самостійна робота студента над досліджуванним матеріалом. Адміністрування, консультування, викладання, робота в групі, перевірка і оцінка знань – всі ці складові навчального процесу мають значення лише в тій мірі, в якій вони надають підтримку учню в самостійній роботі. На думку Холберга, дистанційне навчання – це форма самоосвіти, яка поряд з розробленими для нього навчальними курсами повинна забезпечувати можливість отримувати підтримку від навчального закладу. Формою такої підтримки має стати дидактичний діалог з наставником, який повинен стимулювати студентів на творче освоєння матеріалу який пропонується. Холберг формулює і основні вимоги до навчальних матеріалів, які можуть бути використаними для дистанційного навчання. Зазначимо найбільш важливі:

- чітке, доступне за формою викладення матеріалу;
- ясні рекомендації по його освоєнню;
- діалогова форма подачі матеріалу [3, 125].

Центральним компонентом пропонованої структурно-функціональної моделі є досягнення мети – розвиток пізнавального інтересу студентів. При цьому відбувається перехід від предметно-орієнтованої парадигми в процесі освіти до особистісно-орієнтованої. Цим і визначені основні завдання: 1) розвиток здатності проявляти пізнавальну активність в різних видах діяльності; 2) оволодіння способами дій, необхідних для прояву пізнавального інтересу в різних видах діяльності; 3) формування уявлень і різних понять, необхідних для прояву пізнавального інтересу в різних видах діяльності (комунікативної, пізнавальної, дослідницької та ін.).

У теоретичних дослідженнях Л.С. Виготського відзначено, що процеси навчання здійснюються не самі по собі, а лише тоді, коли мають діяльні форми, володіють відповідним змістом. Між навчанням і розвитком людини завжди стоїть його діяльність [4, 21].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що побудова процесу розвитку пізнавального інтересу учнів повинно здійснюватися на основі особистісно-орієнтованого і діяльного підходів. Відносини в процесі навчання повинні бути суб'єктно-суб'єктні. Особливістю даної моделі є наявність чотирьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-цільовий, змістовний, діяльно-процесуальний, контрольно-оцінний.

В структурно-функціональній моделі інструментарій з організації, стимулювання та коригування процесу розвитку пізнавального інтересу студентів представлений загальними методами, організаційними формами, які входять в діяльно-процесуальну компоненту. Сучасні науково-педагогічні методи, які пропонують способи досягнення поставленої мети, виступають гарантами якісної організації спільної пізнавально-дослідницької діяльності викладачів і студентів. У моделі представлені такі методи педагогічного процесу: проблемно-пошукові, практичні (проведення дослідів, виконання

творчих завдань), дослідницькі (експерименти, прогнозування, моделювання), методи педагогічного стимулювання (заохочення, створення ситуацій успіху), методи самосвідомості (самоаналіз, рефлексія) та ін. Форма педагогічного процесу – це зовнішнє вираження спільної пізнавально-дослідницької діяльності викладачів і студентів. Розвиток пізнавального інтересу у студентів здійснюється в дослідженнях, експериментуванні. Необхідна відмова від алгоритмів, шаблонів, стереотипів. У моделі представлені загальні форми організації педагогічного процесу: фронтальна, групова, мікрогрупова, індивідуальна. Контрольно-оцінна компонента пов'язана з рефлексивною діяльністю і спрямована на розвиток у студента самооцінки діяльності, іншого формування уявлень про власні можливості, на фіксування позитивних досягнень, які виникають у творчій пізнавально-дослідницькій діяльності студентів, на стимулювання розвитку пізнавального інтересу у студента [5, 127].

У подальшому дану структурно-функціональну модель розвитку пізнавального інтересу студентів можливо використовувати як базову для створення комплексної електронної системи з дистанційного навчання іноземним мовам. Очікується, що проведені розробки будуть сприяти вдосконаленню освітнього процесу, підвищенню якості знань та встановлять орієнтири викладацької діяльності для підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Література

1. Алексеєнко Т. А. Формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец 13.00.01 / Т. А. Алексеєнко. – К., 1995. – 25 с.
2. Бойко Н. О. Дидактичні умови формування пізнавального інтересу у школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. О. Бойко ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 1999. – 22 с.
3. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія : навч. посіб. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вищ. шк., 1995. – 237 с.

4. Ільїн Є. Н. Мистецтво спілкування: з досвіду роботи вчителя / Є. Н. Ільїн. – Мінськ : Народ. освіта, 1987. – 108 с.
5. Лещенко Т. Деякі аспекти самостійної роботи іноземних студентів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін / Т. Лещенко, І. Самойленко // Особливості навчально-виховного процесу зі студентами-іноземцями : матеріали доп. навч.-метод. конф. / Т. Лещенко. – Полтава, 2003. – С. 126–128.

Styopin Maxim. *The development of cognitive interest of students in the process of distance learning. The present article deals with the problems of forming and maintaining of the proper level of cognitive interest of university students in the study of foreign languages through distance learning. The structural and functional model of distance education which aims at enhancing students' cognitive activities is proposed.*

Keywords: *distance learning, cognitive interest, structural and functional model.*

УДК 81'373.3= 111

Аліна Сухіна

Морфологічні причини трансформації частин мови

У статті виявлено системномовні та мовленнєві причини, пов'язані з відмінностями граматичної будови англійської та української мов та розбіжностями у нормах і традиціях мовлення, а також індивідуально-перекладацькі причини транспозиції частин мови та проаналізовано контекстуальні умови застосування транспозицій.

Ключові слова: *вихідна мова (ВМ), цільова мова (ЦМ), перекладацька трансформація, причини, перекладацька транспозиція, частини мови.*

1. Загальні положення та постановка проблеми

Транспозиція частин мови є одним із найпоширеніших типів трансформацій, що застосовується під час перекладу з різних причин. Слід зазначити, що в англійській мові є досить багато слів широкої семантики,

таких, які не мають прямих відповідників в українській мові. Перекладач не завжди може конкретизувати те, що виражене певними мовними засобами в оригіналі. На причини застосування різних типів трансформації звертали увагу чимало дослідників (В.І. Карабан, В.Н. Комісаров, Т.Р. Левицька, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров та ін.) [3; 4; 5; 9; 10; 11].

В.Н. Комісаров виокремлює серед причин застосування транспозиції граматичні і стилістичні невідповідності між вихідним та цільовим текстами [4, с.86]. Я.І. Рецкер, підкреслюючи те, що перетворення оригіналу є неминучим у роботі перекладача, виокремлює граматичні причини, а також лексичні причини застосування трансформацій при перекладі [10, с.89]. А.В. Федоров пояснює трансформації невідповідностями в граматичному оформленні текстів оригіналу і перекладу, що призводить до певних проблем у передачі іншою мовою як морфологічних, так і синтаксичних елементів контексту [11,с.327].

Транспозиція в перекладі українською мовою з англійської зумовлена, перш за все, мовно-системними особливостями англійської й української мов. Йдеться про відтворення мовними засобами синтетичної української мови відсутніх або менш функціональних у ній англійських структур і елементів, які є характерними рисами аналітичності англійської мови. З цього приводу К.А. Кузьміна слушно зауважує: “Як засвідчує практика, синтетичні засоби української мови виявляються більш номінативними проти аналітичних засобів англійської мови, утворених на основі дієслова” [6, с.177].

1. 1. Граматичні причини

Перекладацькі трансформації, до яких належить, зокрема, і транспозиція частин мови, як було вже зазначено, використовуються в тих випадках, коли еквівалентні форми висловлення в ЦМ відсутні, не підходять за контекстом або суперечать нормам МП. На думку Ю.О. Жлуктенко, “кожна перекладацька трансформація є вмотивованою, тобто, як правило, транспозиція частин мови відбувається з тієї чи іншої причини. При цьому

вимога адекватності перекладу визначається не точною відповідністю між одиницями двох мов, а їх функціонально-смісловою тотожністю”[2,с.77]. Використовуючи прийом транспозиції, перекладач зберігає при перекладі функціонально-сміслову відповідність похідному тексту. Творчий підхід до процесу перекладу художнього тексту вимагає збереження змістових характеристик тексту оригіналу. У нашому дослідженні поряд з констатацією причин, згідно з якими виникають явища транспозиції при перекладі, проаналізовано засоби передачі окремих елементів текстів оригіналу з метою на конкретних прикладах показати прагнення перекладачів до досягнення адекватності перекладу в тих випадках, коли в ЦМ немає прямого відповідника ВМ [там само].

Необхідність транспозиції частин мови при перекладі з англійської мови на українську зумовлена, насамперед, розходженнями в системах двох мов, які пояснюються цілою низкою факторів, а саме: в українській мові може бути відсутньою граматична категорія, властива англійській мові; мовні категорії, що є в обох мовах, не цілком збігаються за обсягом значення; норми сполучуваності одиниць у двох мовах нерідко бувають різними; оформлення синтаксичних структур англійської та української мов, як правило, не є відповідним. Отже, через об’єктивні причини відбуваються транспозиції, пов’язані з розходженнями граматичної будови двох мов.

1.1.1. Морфологічні причини. Унаслідок відмінностей морфологічної будови англійської та української мов перед перекладачем виникають об’єктивні труднощі, подолання яких здійснюється шляхом певних трансформацій. Лексико-граматичні трансформації, що включають у себе явище транспозиції частин мови, зумовлені особливостями передачі при перекладі значення артикля, морфологічних категорій числа, роду тощо.

Незважаючи на відносну близькість частин мови за складом в англійській та українській мовах, глибше знайомство з ними свідчить про значні розходження між ними. Ці розходження, насамперед, полягають у розбіжності в складі граматичних категорій і засобів їх вираження в обох

мовах. Так, для іменника в українській мові характерною є наявність трьох граматичних категорій: 1) категорії відмінка, вираженої парадигмою відміни, що складається з семи відмінків; 2) категорії числа, що складається з двох форм числа – однини і множини; 3) категорії граматичного роду, що включає три роди – чоловічий, жіночий і середній, які мають відповідне морфологічне вираження. На відміну від українського, для іменника в англійській мові характерною є наявність двох граматичних категорій: 1) категорії числа, що складається з двох форм числа: однини і множини; 2) категорії детермінативності (означеності – неозначеності), що виражається артиклем у препозиції.

На думку В.Д.Аракіна, “зміст категорії означеності-неозначеності вказує на те, чи мислиться визначений іменником предмет як той, що належить до цього класу предметів (неозначений артикль), або ж як предмет відомий, який виділяється з класу однорідних з ним предметів (означений артикль). В англійській мові категорія означеності-неозначеності має граматиалізований характер: це означений артикль *the* і неозначений артикль *a* або *an*” [1, с. 123]. На відміну від англійської, в українській мові категорія означеності-неозначеності не має морфологічного вираження і виражається лексично та синтаксично.

Отже, в англійській мові визначеність – невизначеність значення іменника передається артиклем. В українській мові артикля немає, а наявність перед іменником вказівки його визначеності-невизначеності не завжди обов’язкова: українською мовою можна сказати не тільки “Дай мені *цю* книжку” або “Дай мені *будь-яку* книжку”, але й просто “Дай мені книжку”, не уточнюючи словесно, чи йдеться про якусь визначену, конкретну книгу або ж про книгу взагалі, про будь-яку книгу. В англійській мові таке уточнення перед іменником обов’язкове: можна сказати або “Give me *a book*”, або “Give me *the book*”, тобто українське “Дай мені книгу” можна англійською мовою перекласти лише з урахуванням контексту або позамовної ситуації.

Таким чином, в українській мові для вираження означеності використовуються вказівні займенники *цей, ця, це, ці* або *той, та, те, ті* і певний порядок слів. За своєю функцією вони відповідні означеному артиклю. Для вираження неозначеності використовуються займенники *якийсь, якась, якись, якась*, а також числівник *один*. Указані займенники використовуються при перекладі артиклів. Треба мати на увазі, що заміни такого роду не є регулярними, а залежать від контексту[там само].

За спостереженнями Т.Р. Левицької, “при перекладі з англійської мови українською слід пам’ятати про необхідність передавати в деяких випадках значення артиклів. Коли перекладач не враховує цю необхідність, страждає зміст українського перекладеного речення” [8, с. 15]. Отже, виходячи з цього, значення артиклів в абсолютній більшості випадків передається лексичними засобами, інколи порядком слів, при цьому використовуються такі види трансформації: заміна і додавання (відсутність категорії артикля зумовлює в українському перекладі заміну його іншою лексичною одиницею, що призводить до додавання), вилучення (якщо артикль не несе певного змістовного навантаження, його можна при перекладі пропустити).

Неозначений артикль в основному виконує класифікаційну функцію: він вказує на те, що предмет належить до якогось класу предметів безвідносно до його індивідуальних характерних властивостей або ознак. За нашими спостереженнями, у більшості випадків неозначений артикль, який виконує суто граматичну функцію, не перекладається. Але в деяких випадках за своїм значенням неозначений артикль наближається до значення неозначеного займенника *some*. Тоді його значення звичайно доводиться передавати в перекладі, наприклад:

A humorous suggestion was made that she sing the notes on her face, whereupon she threw up her hands, sank into a chair, and went off into a

Якийсь *жартун запропонував, щоб вона співала по нотах, написаних на її обличчі; почувши це, вона здійняла догори руки, впала в*

deep sleep (F.S. Fitzgerald. The Great Gatsby, p. 59). крісло й умить поринула у глибокий п'яний сон (Ф.С. Фіцджеральд. Великий Гетсбі, с. 60).

Є.В. Куровська зазначає, що “вживання відповідного артикля при іменному компоненті зумовлює необхідність у використанні інших засобів передачі тих смислових компонентів, що привносяться артиклем” [7, с. 134], і артикль іноді при іменному компоненті може досить істотно змінювати семантику висловлення.

Означений артикль, на думку Т.Р.Левицької, виконує обмежувальну функцію: “Він виділяє предмет з даного класу, ізолює його від йому подібних, конкретизує його” [8, с. 16]. Іноді означений артикль виступає у своєму первісному значенні вказівного займенника, від якого він походить. У такому випадку артикль транспонується в тексті перекладу в займенник, наприклад:

The incident and the name had remained together in my mind (J.D. Salinger. The Catcher in the Rye, p. 67). Але **той** інцидент, разом з іменем спортсменки, лишився десь на денці моєї пам'яті (Дж.Д. Селінджер. Над прірвою у житті, с. 69).

Транспозицію артикля в займенник можна спостерігати в такому прикладі:

*The moment one sits down to think, one becomes **all** nose, or **all** forehead, or something horrid (O. Wilde. The Picture of Dorian Grey, p. 2).* **Ту** ж мить, як хтось береться думати, у нього або **видовжується** ніс, або **розширюється** чоло, або щось інше псує лице (О. Вайльд. Портрет Доріана Грея, с. 8).

Артикль *the* транспонується у вказівний займенник *ту*. У перекладі також має місце трансформація займенників *all* у дієслова *видовжується* та *розширюється*, що конкретизує зміст речення.

У деяких випадках означений артикль перекладається займенниками інших розрядів. Порівняймо:

*There is **the** writing (A. Conan Doyle. Sherlock Holmes, p. 11).* *Там **мій** почерк (А. Конан Дойл. Шерлок Холмс, с. 117).*

У цьому прикладі означений артикль *the* перекладається присвійним займенником *мій*. Перекладач обирає цей варіант перекладу для того, щоб читачеві було зрозуміло, чий саме там був почерк. В англійському ж контексті артикль *the* означає приналежність будь-якій конкретній людині.

Якщо перекладач не враховує подібний момент, українське речення може бути неповним і неточним. У процесі перекладу доводиться акцентувати увагу на передачі значень англійських артиклів лексичними або граматичними засобами.

У трансформаціях, пов'язаних з перекладом артикля, найбільш наочно виявляється різниця у функціонуванні окремих граматичних категорій іменника. Оскільки артикль не існує в українській мові, він може вилучатися при перекладі, наприклад:

The facts are briefly these: *Коротко кажучи, факти такі:*
Some five years ago, during a lengthy visit to Warsaw, I made the acquaintance of the well-known adventuress Irene Adler (A. Conan Doyle. Sherlock Holmes, p. 11). *років п'ять тому, під час тривалого перебування у Варшаві, я познайомився з відомою авантюристкою Айріні Едлер (А. Конан Дойл, Шерлок Холмс, с. 116).*

У цьому прикладі артикль *the* не перекладається – він просто вилучається. Такі випадки є найбільш поширеними в перекладах.

Категорії іменника по-різному функціонують у двох мовах. Розглянемо основні з них. Так, категорія відмінка в українських іменних частинах мови представлена 7 відмінками – називним, родовим, давальним, знахідним, орудним, місцевим та кличним (для іменника). Кожний окремий відмінок як особлива граматична категорія має комплексний характер і складається з

цілого ряду додаткових семантичних компонентів. Так, наприклад, в українській мові для категорії відмінка характерним є не тільки значення предметності, а й значення роду та числа, наприклад:

And this promises to be interesting (A. Conan Doyle. *Sherlock Holmes*, p. 8). *А справа може виявитись цікавою* (А. Конан Дойл. *Шерлок Холмс*, с. 114).

У наведеному перекладі подано досить поширений різновид транспозиції – займенника в іменник з метою конкретизації контексту. Англійський займенник *this* не має визначеного роду, а в українському реченні іменник *справа*, який стоїть у називному відмінку, має значення жіночого роду однини.

Питання про категорію відмінка в англійській мові на даний час має дискусійний характер. Майже загальноприйнятою вважається точка зору, згідно з якою в складі іменників є клас слів, що змінюються за двома відмінками – називним та присвійним, оформленим морфемою ‘s.

Категорія відмінка представлена в системі особових займенників англійської мови двома відмінками – називним і об’єктним – і може означати

предметність, число і спрямованість.

Також до граматичних причин застосування транспозиції в перекладі слід віднести невідповідність категорій числа і граматичного роду в англійській та українській мовах. Категорія числа іменників є як в англійській, так і в українській мовах: “У багатьох випадках форми числа англійських та українських іменників збігаються, тобто, наприклад, формі однини англійського іменника відповідає форма однини українського іменника, – констатує В.І. Карабан. – Однак існують випадки, коли такої відповідності форм числа немає” [3, с. 221].

Категорія числа, яка є і в українській, і в англійській мові, виражає кількісні відношення, що існують у реальній дійсності і відображуються у свідомості носіїв даної мови. Вона має морфологічне вираження у

відповідних формах мови. Оскільки категорія числа відображає кількісні відношення між реальними предметами, вона природно прив'язана до іменника. Внаслідок перекладу спостерігається як взаємоспрямована транспозиція між іменними частинами мови, так і невідповідність у вираженні категорії числа ВМ і ЦМ, наприклад:

<i>When we walked out of the room, the pearls were around her neck and the incident was over</i> (F.S. Fitzgerald. <i>The Great Gatsby</i> , p. 88).	<i>Коли ми вийшли з нею до гостей, вона мала те намисто на шії, й інцидент був вичерпаний</i> (Ф.С. Фіцджеральд, <i>Великий Гетсбі</i> , с. 70).
--	--

Наведений приклад наочно показує невідповідність категорії числа англійських та українських іменників, що приводить до транспозиції цієї граматичної форми: *pearls* (множина) – *намисто* (однина).

У вживанні іменників в однині й множині спостерігаються іноді значні розбіжності відносно як обчислюваних, так і необчислюваних іменників. Цей факт призводить до граматичних трансформацій при перекладі, зокрема, заміни множини англійського іменника одниною українського, і навпаки. У нашому дослідженні приклади невідповідності окремих граматичних форм у текстах ВМ і ЦМ кваліфікуються як неповна транспозиція частин мови.

Існує чимало випадків, коли формі однини іменника в українській мові відповідає форма множини в англійській мові, порівняймо: *овес* – *oats*, *цибуля* – *onions*, *картопля* – *potatoes*, *окраїна (міста)* – *outskirts* тощо і, навпаки, українській формі множини іменника нерідко відповідає англійська форма однини, наприклад: *гроші* – *money*, *новини* – *news*, *відомості* – *information*, *двері* – *door* тощо, і звідси виникає необхідність заміни форми числа [1, с. 144], наприклад:

<i>I shut the hall door behind me</i> (A. Conan Doyle. <i>Sherlock Holmes</i> , p. 164).	<i>Вхідні двері я замкнув за собою</i> (А. Конан Дойл. <i>Шерлок Холмс</i> , с. 431).
--	---

*We made some **money***
(E. Hemingway. *The Old Man and the Sea*, p. 17).

*I wish the boy were here and if I had some **salt**, - he said aloud*
(E. Hemingway. *The Old Man and the Sea*, p. 69).

Тепер ми призбирали трохи грошей (E. Хемінгуей. *Старий і море*, с. 16).

Ех, якби ж то зі мною був хлопець і якби я мав трохи солі, – промовив він вголос (E. Хемінгуей. *Старий і море*, с. 68).

Обчислювані іменники мають форми однини і множини, що збігаються в обох мовах, проте в низці випадків їх уживання буває різним. Так, наприклад, в англійській мові іменники, що позначають частини тіла (*eye, lip, ear, cheek, hand, foot*), іноді вживаються в однині для більшої виразності. Таке вживання викликане стилістичними міркуваннями, наприклад: *Her cheek blanched*. Дієслово *to blanch* виражає більшу інтенсивність поняття порівняно з дієсловом *to pale*. Крім того, воно має стилістичне забарвлення, будучи словом книжним. У наведеному вище прикладі спостерігається певна стилістична відповідність: дієслово *to blanch* виразніше, ніж *to pale*, і це вимагає вживання іменника *cheek* в однині, що є менш звичайним. І, навпаки, іменник *cheek*, який був ужитий в однині, вимагає вибору відповідного дієслова. Таке явище можна назвати “стилістичним узгодженням” (термін Т.Р. Левицької, див. 8, с. 43), наприклад:

*Wake up old man, the boy said and put his hand on one of the old man's **knees*** (E. Hemingway. *The Old Man and the Sea*, p. 25).

*Прокиньтесь, діду, – мовив хлопець і поклав руку йому на **коліно***
(E. Хемінгуей. *Старий і море*, с. 25).

Аналогічне явище спостерігається тоді, коли лексичне значення словоформи в однині має узагальнений характер, наприклад:

*When he arrived at Tredannick Wartha he found extraordinary **state of things*** (A. Conan Doyle. *Sherlock*

*Прибувши туди, вони побачили жахливу **картину*** (А. Конан Дойл. *Шерлок Холмс*, с. 425).

Holmes, p. 156).

Слід звернути увагу на те, що нерідко особливості вживання форм числа у художніх творах зумовлені прагненням перекладача зробити текст більш виразним, емоційним. Виразальність граматичних засобів у художньому тексті звичайно не так помітна, як виразальність засобів інших рівнів мови. Слід зазначити, що граматичні категорії так відстоялись у своїх прямих функціях, що хоч і не замикаються в собі, проте досить міцно утримуються в нормативних рамках та слугують тією основою, на яку спирається ціла граматична система. Через те не дуже продуктивно обростають вони такими функціональними відгалуженнями, які є ознаками функціональних мовних стилів. Лише художня мова створила за допомогою граматичних категорій досить чіткі, активні й своєрідні стилістичні колорити.

У текстах перекладів художніх творів з англійської мови українською можна знайти досить яскраві приклади виразального використання граматичних засобів, коли вони залучаються до контексту не тільки у зв'язку з необхідністю оформлення граматичних відношень, тобто граматичних відповідників похідного тексту, а й стилістично цілеспрямовано використовуються перекладачем.

З морфологічних категорій української мови перше місце за частотністю і різноманітністю прийомів використання та функціями в художньому мовленні займають саме випадки своєрідного вживання числа іменника, а також зв'язаних із ним інших граматичних форм контексту, наприклад:

*A slow and heavy **step**, which had been heard upon the stairs and in the passage, paused immediately outside the door (A. Conan Doyle. Sherlock Holmes, p. 8).*

*Повільні й важкі **кроки**, які досі лунали на сходах і в коридорі, почувся за порогом (А. Конан Дойл. Шерлок Холмс, с.114).*

У перекладі вжито форму множини *кроки* з метою зробити текст більш емоційно насиченим.

Мають місце випадки передачі англійських форм множини українською у формі однини з метою конкретизувати певні поняття та предмети:

<i>Your recent services to one of the Royal Houses of Europe have shown that you are one who may safely be trusted with matters which are of an importance which can hardly be exaggerated (A. Conan Doyle. Sherlock Holmes, p. 6).</i>	<i>Недавні послуги, що ви їх зробили одній із європейських королівських родин, свідчать, що вам можна сміливо довірити справу, важливість якої неможливо перебільшити (А. Конан Дойл. Шерлок Холмс, с. 113).</i>
--	---

<i>He took down a heavy brown volume from his shelves (A. Conan Doyle. Sherlock Holmes, p. 7).</i>	<i>Він узяв із полиці важкий коричневий фоліант (А. Конан Дойл. Шерлок Холмс, с. 114).</i>
---	---

Таким чином, при перекладі певних словоформ в однині або множині перекладач змушений удаватися до такого виду морфологічної трансформації, як заміна форми слова.

У деяких випадках у межах одного речення відбуваються різні транспозиції форм числа. Так, у наступному перекладі іменник в однині *ВМ finger* транспонується в іменник у множині *ЦМ пальцях*, а іменник у множині *ВМ games* транспонується в іменник в однині *ЦМ гра*. При цьому у відповідності з мовленнєвими особливостями двох мов відбуваються перестановки в порядку слідування транспонованих іменників (пор. *finger games* – англ. і *гра на пальцях* – укр.):

<i>The captain was having great success with finger games (E. Hemingway. A Farewell to Arms, p. 14).</i>	<i>Капітанова гра на пальцях неабияк потішила їх (Е. Хемінгуей. Прощавай, зброє, с. 9).</i>
---	--

Причиною транспозиції окремих граматичних форм є ті випадки, коли в перекладі слово не змінює свою належність до конкретної частини мови, але

змінюються граматичні категорії, які не збігаються у ВМ і ЦМ. Так, транспозиція категорії числа, як показують наведені приклади, відбувається в основному при перекладі іменника, але цей різновид транспозиції спостерігається і при перекладі інших частин мови, які мають цю категорію, наприклад:

You are very polite, but I – *Ви дуже люб'язні, але ми*
belong to another generation, *належимо до різних поколінь,* –
he announced solemnly *урочисто мовив він*
(*F.S. Fitzgerald. The Great Gatsby,* (*Ф.С. Фіцджеральд. Великий Гетсбі,*
p. 83). *c. 68).*

У цьому прикладі займенник в однині *I* (*я*) перекладається займенником у множині *ми*.

Таким чином, після проведення нами аналізу транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови українською було встановлено, що застосування транспозиції є наслідком потреби аналітичної англійської мови у структуруванні синтаксису речення за допомогою складних лексико-граматичних конструкцій, що формуються навколо дієслівного центру, і, відповідно, відсутності такої потреби в синтетичній українській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков / В. Д. Аракин. – М. : Просвещение, 1989. – 254 с.
2. Жлуктенко Ю. О. Проблеми адекватності перекладу / Ю. О. Жлуктенко, О. В. Двухжилов // Теорія і практика перекладу. – Київ, 1981. – Вип. 6. – С. 73–78.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – [Вид. 4-е]. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
4. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1980. – 167 с.

5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учебное пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.

6. Кузьміна К. А. Трансформація номіналізації в англо-українському та українсько-англійському напрямках перекладу: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / К. А. Кузьміна. – К., 2003. – 210 с.

7. Куровская Е. В. Предложения состояния модели « $V_{\text{have}} N_{\text{abs}}$ » в аспекте перевода / Е. В. Куровская // Теорія і практика перекладу: Республ. міжвідомч. наук. зб. – К. : КГУ ім. Т.Г.Шевченка, 1981. – Вип. 5. – С. 130–136.

8. Левицкая Т. Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Высшая школа, 1973. – 135 с.

9. Левицкая Т. Р. Проблемы перевода на материале современного английского языка / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : МИМО, 1976. – 205 с.

10. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / Я. И. Рецкер. – Л. : Просвещение, 1973. – 200 с.

11. Федоров А. В. Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы / А. В. Федоров. – [5-е изд.]. – СПбГУ (Филфак) : Филология-три, 2002. – 416 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Конан Дойл А. Людина з Бейкер-стріт: [повість та оповідання] / А. Конан Дойл ; [пер. з англ. М. А. Дмитренка]. – К. : Дніпро, 2001. – 447с.

13. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житті: [повісті, оповідання] / Дж. Д. Селінджер ; [пер. з англ. О. Логвиненка, О. Тереха, О. Сенюк, Ю. Покальчука]. – К. : Молодь, 1984. – 272 с.

14. Сэлинджер Дж. Д. Над пропастью во ржи / Дж. Д. Сэлинджер; на англ. яз. – М. : Антология, 2004. – 256 с.

15. Фіцджеральд Ф. С. Великий Гетсбі. Ніч лагідна / Ф. С. Фіцджеральд ; [пер. з англ. М. Пінчевського: Передм. та приміт. Т. Денисової]. – Х. : Фоліо, 2003. – 397с.

16. Conan Doyle A. His Last Bow / A. Conan Doyle. – Harmondsworth : Penguin books, 1997. – 198 p.
17. Conan Doyle A. The Adventures of Sherlock Holmes / A. Conan Doyle. – Harmondsworth : Penguin books, 1994. – 302 p.
18. Hemingway E. A Farewell to Arms / E. Hemingway. – London: Campbell Publishers, 1993. – 320 p.
19. Fitzgerald F. S. Tender is the Night / F. S. Fitzgerald. – Harmondsworth : Penguin books, 1997. – 392 p.
20. Wilde O. The Picture of Dorian Gray / O. Wilde. – Harmondsworth : Penguin books, 1994. – 256 p.

Alina Suhina. The article is devoted to the reasons analysis of speech transposition in translation of literary texts from English into Ukrainian. Materials of the research are Ukrainian translations of works by Oscar Wilde, Arthur Conan Doyle, Jerome David Salinger, Francis Scott Key Fitzgerald and Ernest Hemingway. Grammar, word-formation, lexico-semantic, genre and stylistic reasons of transpositions were determined. Such reasons are accounted for by differences of English and Ukrainian language systems and peculiarities of communication in English and Ukrainian. These reasons determine the necessity of transpositions to observe lexical and grammatical standards of the target language in the process of translation.

Key words: source language (SL), target language (TL), transformation, transposition, reason, parts of speech.

УДК 811.111'37(045)

Юлія Федорова

Підходи до вивчення інноваційних одиниць в американському газетному дискурсі

Представлена стаття присвячена основним підходам до вивчення лінгвальних інновацій в американському газетному дискурсі. В результаті антропоцентричної парадигми було виокремлено два наукових напрями: лінгвокультурологічний та

когнітивний, в кожному з яких було представлено різні підходи щодо опису та аналізу інноваційних одиниць в американському газетному дискурсі.

Ключові слова: американський газетний дискурс, лінгвальна інновація.

Мовознавство ХХІ століття визначається одночасним співіснуванням багатьох парадигм наукового знання і різноманітних підходів до вивчення усіх аспектів людської мови, що характеризуються експансіонізмом, експланаторністю, функціоналізмом та антропоцентризмом. Протягом багатьох років мовознавці сучасності намагаються виокремити найбільш вагомі та найбільш поширені парадигми лінгвістичних досліджень, формуючи оригінальні методології та методики аналізу, а також специфікуючи дослідницький вектор наукового пошуку [3]. В лінгвістиці відбувається перехід від системно-структурної наукової парадигми к антропоцентричної. В центрі уваги лінгвістів є людина як носій мови, що є представником певної культури. В рамках цієї парадигми було створено два наукових напрями: лінгвокультурологія, що вивчає мову в якості носія певної національно-культурної ментальності, та когнітивна лінгвістика, яка досліджує відношення мови та пізнання, а також роль мови у концептуалізації світу.

Виокремленню інноваційних одиниць і підтвердженню їх узуального статусу сприяє *комплексний підхід*, який характеризується використанням таких критеріїв, як кількісний (загальна частотність та поширеність, частота вживання інновації у певних контекстах), *лінгвістичний* (формування новою одиницею синтагматичних та парадигматичних відношень, участь у семантичних і словотворчих процесах) та *соціолінгвістичний* (актуальність поняття, його необхідність у житті суспільства).

Наше дослідження здійснювалось в двох лінгвальних аспектах: *лінгвокультурному* та *когнітивному*, а отже й методика залучує як методи, так й аналізи дослідження інноваційних одиниць в американському газетному дискурсі. Зазначимо, що з позиції антропологічної парадигми, людина познає світ крізь пізнання самого себе, своєї теоретичної та

предметної діяльності в ньому [5]. Інакше кажучи, суть антропологічної моделі дослідження полягає в тому, що людина постає відправною точкою у дослідженні тих чи інших явищ, подій тощо. Саме тому формування антропоцентричної парадигми призвело до розгляду проблематики в сторону людини та його місця в культурі. Результатом антропоцентричної парадигми виступає лінгвокультурологія. Як вважають деякі вчені, *лінгвокультурологічний підхід до аналізу мовних явищ* – це такий підхід, який вивчає певним чином відібрану та організовану сукупність культурних цінностей, досліджує живі комунікаційні процеси породження та сприйняття мови, досвід мовної особистості та національний менталітет, надає системний опис картини світу [5].

До кола проблем *когнітивного підходу* відносяться пошук взаємозв'язків між структурами та мовними одиницями, що їх репрезентують; визначенню підходів до картування знань; пояснення ролі, яку відіграє мова в процесах концептуалізації та категоризації досвіду людини. На сучасному етапі лінгвістичних пошуків вирішення різноманітних проблем теорії і практики пов'язується з вивченням особливостей представлення знань у мові, тобто співвідношенням когнітивних і мовних структур [1; 2; 4]. Як вважає М.М. Болдирев, повна семантична характеристика будь-якого мовного явища, з точки зору когнітивного підходу, враховує не тільки об'єктивні характеристики ситуації, що описується, а ще й специфіку її сприйняття, наявність відповідних знань, інтенцій, виокремленості певних одиниць точки зору [1]. Все це характеризує специфіку концептуалізації та категоризації світу в якості ключових пізнавальних процесів.

В ході дослідження було використано *семантико-когнітивний підхід* з властивими йому методами дослідження мовних явищ спрямований на встановлення та розуміння механізмів пізнання й мислення, на ідентифікацію елементарних та складних концептуальних структур, їх змісту й сутності за результатами мовлення когнітивного досвіду людини.

Оскільки наше дослідження пов'язане із лінгвокогнітивними параметрами інноваційних одиниць в сучасному американському газетному дискурсі, потребує уточнення яким чином відбувається осмислення інформації і як вона узагальнюється й класифікується. Для виявлення цих факторів було використано процеси концептуалізації та категоризації.

Концептуалізація – це осмислення інформації, що поступає, ментальне конструювання предметів та явищ, що призводить до виникнення певних уявлень о світі у вигляді концептів. За концептуалізацією слідує категоризація, оскільки ці два процеси є взаємовпливовими сторонами класифікаційної діяльності людського пізнання.

Під *категоризацією* розуміють одну з пізнавальних форм мислення людини, що дозволяє узагальнювати її знання та досвід і здійснювати класифікацію. Дане поняття допомагає усвідомити, як ми пізнаємо дійсність та як і в якій формі ми зберігаємо та використовуємо отриману інформацію. Тобто за М.М. Болдиревим, категоризація – це розподіл світу на категорії, іншими словами, виділення в ньому груп, класів, категорій тощо. Категоризація та концептуалізація світу стоять у центрі уваги когнітивної лінгвістики, у центрі уваги якої перебувають проблеми мови як загального пізнавального механізму репрезентації та трансформування найрізноманітнішої інформації з використанням мовних знаків [1].

Функціонування мови також розглядається як різновид когнітивної діяльності. Реальний світ в пізнанні людини не є хаотичним, він є структурований, тобто в ньому існують подібності, відмінності та інші відношення, на основі яких виділяються категорії. Категорії, в свою чергу, мають внутрішню прототипну структуру: окремі члени категорії є психологічно більш виділеними ніж інші. На основі ступеню подібності з прототипом можна віднести будь-який предмет до певної категорії. Основою формування класів та категорій слугують концепти. Вони зводять розмаїття ментальних явищ до чогось єдиного, розподіляють їх за класами

та категоріями, надають можливість сприймати різні предмети як елементи однієї категорії.

В нашому дослідженні ми використовуємо термін *складник* когнітивного сегменту, який розуміємо, як сукупність інноваційних одиниць у відповідному когнітивному сегменті. Зауважимо, що до складника когнітивного сегменту, як і до концепту, входить все, що належить поняттю, що робить його фактом культури. Логічна структура складників (концептів) встановлюється на базі лексикографічних тлумачень, а сублогічна – на базі асоціативних векторів слів [6]. Таким чином, відбувається чергування *семасіологічного* та *ономасіологічного* підходів.

В нашому дослідженні, основним для *семасіологічного підходу* у дослідженні складників когнітивних сегментів є визначення семантичної структури слова з широкою семантикою. В центрі даних складників виокремлюються інноваційні одиниці з широкою (загальною) семантикою, в той час як навколо цих самих складників створюються групи слів з близькою семантикою (лексико-семантичні підгрупи). Так, наприклад, складник INTERNET представляє собою загальне уявлення про ірреальний світ, «кібермову», однак, навколо цієї інноваційної одиниці зосереджено такі лексико-семантичні підгрупи як E-MAIL, DATA, BLOG, що репрезентують даний складник.

До методологічних підходів слід зарахувати *системний підхід*, застосування якого потребує кожний об'єкт наукового дослідження. Сутність його полягає в комплексному аналізі систем. До загальних характеристик системи зараховують цілісність, структурність, функціональність, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем. Згідно з цим сформувались методологічні принципи, які забезпечують системну спрямованість наукового дослідження і практичного пізнання об'єкта: принципи цілісності, структурності, взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. Орієнтація на системний підхід у дослідженні (структура, взаємозв'язки елементів,

функціонування, динаміка системи, сутність та особливості) спрямована на дослідження сутності явища, процесу.

Література

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии / Н.Н. Болдырев. – Тамбов: 2 – е из-во, стер. – 2001. – С. 22-23.
2. Вежбицкая А. Семантические универсалии / А. Вежбицкая. – М.: Яз. рус. культуры, 1999. – 542 с.
3. Кобзар С. К. Основні тенденції словотвору сучасного американського варіанта англійської мови / С. К. Кобзар // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 1999. – № 4. – С. 54–59.
4. Крайняк Л. М. Композити з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові: семантико-когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Л. М. Крайняк.– К., 2001. – 246 с.
5. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні / Л. Лисиченко // Зб. Харків. іст.-філос. тов-ва : нова серія. – Харків, 1998. – Т. 8. – С. 129–144.
6. Швачко С. О. Теорія перекладу: конспект лекцій / С.О Швачко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 130 с.

Fedorova J. Ways of studying lingual innovative units in American newspaper discourse. This paper is devoted to the main approaches to the study of lingual newspaper innovation in American discourse. As a result of anthropocentric paradigm was singled out two research directions: linguo-cultural and cognitive, all of which were represented different approaches to the description and analysis of innovative items in the American newspaper discourse.

Key words: *American newspaper discourse, lingual innovative unit.*

